T.C
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSİTÜSÜ
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI

KIRKISRAK ALEVİLİĞİ
(Kayseri)

Hazırlayan
Emine ERDİMEZ

Danışman
Doç. Dr. Ali SELÇUK

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2019
KAYSERİ

T.C
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSİTÜSÜ
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR ANABİLİM DALI

KIRKISRAK ALEVİLİĞİ
(Kayseri)

Hazırlayan
Emine ERDİMEZ

Danışman
Doç. Dr. Ali SELÇUK

Yüksek Lisans Tezi

Temmuz 2019
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı Soyadı: Emine ERDİMEZ

İmza:

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

"**Kırkısrak Aleviliği**" adlıYüksek Lisans Tezi**,** Erciyes Üniversitesi Lisans Üstü Tez Önerisi ve Tez yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	**Danışman**
Emine ERDİMEZ	**Doç. Dr. Ali SELÇUK**

Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Ali SELÇUK

KABUL ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Ali Selçuk danışmanlığında Emine Erdmen tarafından hazırlanan "Kırkısrak Aleviliği" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

19/07/2019
(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Ali Selçuk

Üye : Doç. Dr. Kasım Karamen

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hulusi Yılmaz

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 05/08/2019 tarih ve 32 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

05/08/2019

Doç. Dr. Kenan GÜLLÜ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı bu çalışmada, kendilerini Hakikatçi Alevi olarak tanımlayan Kırkısrak topluluğunun Alevi yaşamı ile ilgili inanç, ritüel ve pratikleri, bunun yanı sıra modernleşmeyle birlikte değişen toplumsal yapıdaki Aleviliğin dönüşümü ve konumu ele alınarak anlamaya ve açıklamaya çalışılmıştır. Beş bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde araştırma konumuzun yöntemi, sahası ve toplumsal yapısı hakkında, ikinci bölümde araştırma konumuzun temel kavramlarından biri olan "inanç", üçüncü bölümünde Hakikatçi Aleviliğin temel ritüelleri, dördüncü bölümde toplumsal ve kültürel değişimler, son bölümde ise modernleşme ile birlikte Hakikatçi Aleviliğin değişim ve dönüşümleri ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Modernleşmeyle birlikte kentleşme, rasyonelleşme, bireyselleşme gibi kavramlar, Alevîliğin, çok hızlı bir sosyal değişme sürecine girmesine neden olmuştur. Kentleşme süreciyle Alevî inanç ve erkânlarının bir kısmı değişime uğrayarak bir kısmının da içi boşaltılarak, tarihi-folklorik unsurlar olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu nedenle modernlik, tehdit eden yapısıyla her geçen gün Alevîliğin kutsallığını yok etmektedir.

Tez çalışmasının hazırlanmasında başta tez danışmanım Doç. Dr. Ali SELÇUK hocama, gerek tez eğitiminin ders sürecinde gerek tez süresince bana her daim destek olan değerli hocam Doç. Dr. İlkay ŞAHİN'e ve diğer değerli bölüm hocalarım Doç. Dr. Z. Nilüfer NAHYA ve Doç. Dr. Kasım KARAMAN'a teşekkür ederim. Gönüllerini, sofralarını ve çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen Kırkısrak topluluğuna, her daim bana destek olan aileme sonsuz şükranlarımı sunmaktan mutluluk duyuyorum.

Kayseri 2019

Emine ERDİMEZ

KIRKISRAK ALEVİLİĞİ

Emine ERDİMEZ

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2019

Danışman: Doç. Dr. Ali SELÇUK

ÖZET

Bu çalışmada Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Kırkısrak topluluğunun Aleviliğini ele alınmıştır. Özellikle kendilerine "Hakikatçi Alevi" adıyla yeni bir tanımlama getirmeleri araştırmamızın çıkış noktasını oluşturmuştur. Kırkısrak köyü Aleviliğinin tarihi gelişimini, oluşumunu, coğrafyasını, inanç telakkilerini, ritüellerini ve bölgede yaşanan Hakikatçi Aleviliği anlamak ve açıklamak çalışmamızın hedefini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 2017-2018 yıllarında belirli aralıklar ile görüşmeler ve gözlemler yapılarak topluluğun dinsel yaşamı anlaşılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı çalışmada veriler gözlem, doğrudan katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşmelerle elde edilmiş, kartopu örnekleme tekniği kullanılmış, köylerde yetkin kişiler üzerinden yeni iletişim ağları kurulmuştur. Çoğunlukla ses kaydı yoluyla elde edilen veriler konu başlıklarıyla ilişkilendirilmiş, literatür katkısıyla yorumlayıcı yaklaşıma göre analiz edilmiştir.

Toplulukta gerçekleşen iki göç hareketi ile birlikte yapısal bir dönüşüme uğrayan Kırkısrak Hakikatçilerinin geleneksel ritüellerinde giderek azalma ve işlev kaybı yaşanmaktadır. Bu geleneksel ve inançsal değerlerin yitişi yeni bir kimlik tasarımı ortaya koymaktadır. Bu kimlik ise ideolojik referanslar ile şekillenerek toplulukta yeni bir Alevi kimliğini görünür hale getirmektedir. Ocak sistemi, dedelik, müsahiplik, cem, Ali inancı, kutlamalar gibi Aleviliğin temel yapı taşlarına yeni bir yorum ve yaşayış getirmesi bakımından Hakikatçi Alevilik, farklı bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alevi, İnanç, Ritüel, Modernizm

MORQUIS FLAME

Emine ERDİMEZ

Erciyes UniversitySocialSciencesInstitute

MA Thesis, July 2019

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ali Selçuk

ABSTRACT

In this study, the Alevi belief of the people living in Sarız district , Kırkısrak village in Kayseri province has been examined. They especially call themselves the 'Realist Alevi', and they have put forward a new definition which has been the starting point of our research.. The main purpose of this research is to understand and explain the historical development, emergence, geography, religious perspectives, rituals and the realist Alevi beliefs in the region. Accordingly, the religious life style of the community has been tried to be understood by regular meetings and observations. Qualitative research methods and techniques have been used and data have been collected through observation, direct-insert and profound observations. In addition, the snowball sampling technique has been used and a new network has been established through the village leaders. Generally, the data obtained by sound recordings are associated with titles and all of them have been analyzed with the literature contribution and interpretation approach.

Together with the two migration movements that took place within the community, there has been a gradual decrease and loss in the traditional rituels of Kırkısrak Movement Members who went through structural changes. The end of these traditional and religious values reveals a new identity design. This identity is making a new Alevi identity visible by being shaped by ideological references.. The real Alevi Belief seems to be a different definition in terms of bringing different interpretations and lifestyle to the ransom system, such as grandiose, friendship, cem, Ali belief and celebrations which are the basic foundations of Alevi Belief.

Key Words: Alevi, Faith, Rituel, Modenism

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **i**
İNTİHAL ..... **ii**
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI ..... **iii**
ONAY ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
ŞEKİLLER TABLOSU ..... **xi**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı 3
1.2. Araştırmanın Önemi 3
1.3.1. Araştırmanın Sahası ve Örneklemi 5
1.3.2. Araştırmanın Metodolojisi 6
1.4. Araştırma Alanının Sosyal Yapısı 7
1.4.1. Fiziki Yapı 8
1.4.2. Nüfus 10
1.4.3. Kırkısrak'ın Tarihi 11

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kırkısrak Aleviliği 14
2.1. İnanç 14
2.1.1. Doğa İnancı 14
2.1.2. Hakikatçilik 17
2.1.2.1.Hakikatçi Aleviliğin Doğuşu 17
2.1.2.2.Hakikatçi Aleviliğin Felsefesi 20
2.1.3. Ali İnancı 26
2.1.4. Cem 29
2.1.5. Ocak ve Dedelik 31
2.1.6. Hızır İnancı 34

2.1.7. Tanrı İnancı 35
2.1.8. Şeyh Mamo 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Ritüeller 46
3.1. Geçiş Ritüelleri 46
3.1.1. Doğum 46
3.1.2. Sünnet 48
3.1.3. Evlilik 49
3.1.4. Ölüm 52
3.2. MEZAR TÖRENLERİ 56
3.2.1. Mezar Töreni Öncesi 57
3.2.2. Tören Günü 58
3.2.3. Tören Sonrası 59
3.3. KURBAN 59
3.3.1. Kanlı Kurban 60
3.3.2. Kansız Kurban 62
3.4. Kutlamalar 62
3.4.1. Hıdırellez 63
3.4.2. Nevruz 64
3.4.3. Koç Katımı 65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM 67
4.1. Sosyal Değişme Olgusu 67
4.2. Göç 68
4.2.1. Erzincan'dan Kayseri'ye Uzanan İç Göç 71
4.2.2. Kayseri'den Avrupa'ya Uzanan Dış Göç 73
4.3. Yeni Bir Kimlik İnşası: Kentleşme ve Dernekleşme 75

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Geleneksel Alevilik Karşısında Bir Dik Duruş: Kırkısrak Aleviliği 82
5.1. İnanç 82

5.2. Ritüel..... 89
SONUÇ..... 94
KAYNAKÇA..... 96
ÖZGEÇMİŞ..... 103

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil1: *Kayseri'nin Sarız İlçesi ve Köyleri* 8
Şekil 2: *Kırkısrak Köyü ve Mahalleleri* 9
Şekil 3: Armağan Mahallesinden Bir Mezar Evi..... 30
Şekil 4: Şıhlar Mahallesinde Bulunan Şıh Mamo Türbesi..... 44
Şekil 5. Kalolar Mahallesinde Bulunan Mezarlık 57
Şekil 6: Armağanlar Mahallesinde Yapılan Mezar Ziyareti Töreni 59

Tablo 1: Kırkısrak Köyünün Nüfus Dağılımı 10
Tablo 2: Hakikatçi Alevilerin Yerleşim Bölgeleri 18

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Alevilik olgusu tarihimizin ve toplumumuzun ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle kökleri Orta Asya'ya kadar dayanan bu öğretinin tarihi çok eskilere dayanmakta ve Türk toplumuna derin kökler salmaktadır. Anadolu topraklarında yüzyıllarca yaşamış olan bu eklektik inanç sistemi varlığını farklı şekillerde sürdürmektedir. Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde yaşayan Alevi toplulukları birbirlerinden köken ve inanç bağlamında farklı yapılar sergilemektedir. Bu nedenle öncelikle Aleviliğin temel yapı taşları olan kurumlar ve inanç sistemlerini açıklayıp ele alınan toplulukta ne tür farklılıklar sergilediklerini ortaya koymaya çalışacağız.

Alevi topluluklarında büyük önem arz eden kurumlardan biri olan Ocakzade ailelerin oluşturduğu Dedelik kurumu veya başka bir deyişle Dede aileler tarafından yapılandırılan Ocak sistemidir. Bu ailelerden gelenlere Ocakzâde denilmektedir. Ocak kavramı Alevilikte önde gelen; seyyid, pir, dede, mürşid, rehber gibi adlarla anılan ve topluluğun dinsel hizmetlerini gören ailelerin soylarını belirtmek için kurulmuş bir kurumdur.[1]Alevi topluluğuna önderlik eden dedeler sürekliliğini ocak sistemi ile elde etmişlerdir. Soy ve Şecerenin önemli olduğu bu Alevi kurumunda Ali'nin soyundan gelmesi topluluğa önderlik sıfatını yüklemiştir. Bu nedenledir ki Ocaktan yetişmiş olan bir dedenin Alevi topluluğunu dinsel yönden aydınlatma, önderlik etme ve eğitim verme gibi işlevleri doğuştan bahşedilmiştir. Oysa kendilerini Hakikatçi Aleviler olarak adlandıran Kırkısrak topluluğu, dedelik kurumunun varlığını kabul etmeyip hiçbir ocağa bağlı değildir.

Kızılbaş-Alevi toplumlarında kış aylarında ve özellikle de Perşembe geceleri yapılan "cem" toplantıları Alevi-Bektaşi inancının bir diğer önemli kurumudur. Cem törenlerini köye gelen dede, rehberi ile birlikte düzenler. Bu cem törenine herkes davetli değildir. Müsahibi olanlar, ikrar vermişler, görülmüş olanlar ve ilk kez nasip alacaklar katılabilir.[2]Özü itibari ile "Cem ayini" başka bir deyişle "Ayin-i Cem", toplulukta belirli

[1] Yaman, Ali, "Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan", Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi, sayı: 60, s. 48, 2011.
[2] Eröz, Mehmet, "Türkiye'de Alevilik- Bektaşilik", Kültür Bak. Yay., Ankara, 1990, s.109.

bir kesimin iştirak edebileceği,aynı zamanda dedenin yönetimi ve düzenlemesi ile sistemli bir yapıya sahip bu tören Hakikatçi Aleviler' de farklı bir anlayış sergilemektedir. Yaman, Cem töreninin işlevlerinin dinsel, sosyal-eğitsel ve hukuksal olduğunu vurgular. [3] Ancak günümüz şartlarında cem törenlerinin hukuksal fonksiyonunun giderek azaldığını söyleyebiliriz. Hakikatçi Alevilerde de gerek hukuksal gerek dinsel işlevinin bu törenler ile sürdürülmediği de anlaşılmaktadır. Cem'in sohbet etmek, toplanmak, bir araya gelmek gibi anlamları itibariyle toplulukta daha çok sosyal-eğitsel işlevinin görüldüğü fakat bildiğimiz anlamda bir tören düzenlenmesinin olmadığını belirtilebiliriz. Kırkısrak Alevileri yahut Hakikatçi Aleviler olarak tanımlanan topluluk, dedenin ve böyle bir düzenlenmenin gerekli olmadığını ve cem töreninin geleneksel anlayıştan çok daha farklı bir formunu ortaya koyar.

Alevi Bektaşi yolunun en önemli şahsiyeti olan Hz. Ali, Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talib'in oğlu, damadı ve On İki İmamların da birincisidir. Aynı zamanda İslam anlayışında da dördüncü halifedir. Yaman'ın da ifade ettiği gibi İslam dünyasındaki tarikatların çoğu soy kütüklerini Hz. Ali'ye bağlarlar. Bunun yanı sıra Alevi din önderleri ve özellikle de ocağa bağlı dedeler hem soy hem de yol bakımından kendilerini Hz. Ali'ye bağlarlar.[4] Sünni ve Alevi anlayışında önemli olan Hz. Ali'ye bu bağlılık, Kırkısrak toplumunda bilindiği şeklinden daha farklıdır. Hz. Ali'ye beslenen bir sevgi ve saygı vardır, fakat diğer Alevi toplumlarında olduğu gibi bir önder yahut soya dayandırılan tarihi bir şahsiyet olarak görülmez.

Bu etnografik çalışma, Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Kırkısrak köyünün Aleviliğini konu edinmektedir. Yaklaşık olarak 1770'lerde Malatya'nın Akçadağ ilçesinden Kayseri'nin Sarız ilçesine göç eden bu topluluk "Hakikatçiler" ya da "Hakikatçi Aleviler" adını verdikleri bir Alevi inanç biçimi ve yaşam tarzını benimsemiş bir Alevi topluluğudur. Kızılbaş-Alevi geleneğinin farklı bir formunu sunarak, yerleşik olan geleneksel Aleviliği reddeden tavırları bu topluluğu anlamaya ve keşfetmeye meyl ettirmiştir.

[3] Yaman, Ali, "Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi", Nokta Kitap, İstanbul, 2012. s.213.
[4] Yaman, Ali, "Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi", Nokta Kitap, İstanbul, 2012. s.180

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmamızda, Anadolu Aleviliğinin bilimsel platformda tanıtılmasını sağlamak amacıyla, Kayseri'nin Sarız ilçesinde yaşayan Kırkısrak köyü Aleviliğinin tarihi gelişimini, oluşumunu, coğrafyasını, inanç telakkilerini, ritüellerini ve bölgede yaşanan Hakikatçi Aleviliği anlamak ve açıklamaktır. Bu hedef doğrultusunda Hakikatçi Alevilik hakkında doğru bilgiye ulaşılmasına imkân sağlamaktır. Bu çerçevede çalışmamızda Kırkısrak köyünde yaşanan Aleviliğin tarihsel gelişimi, inançları, ritüelleri, örf ve adetleri, coğrafi yapısı ve demografik yapısı incelenmiştir.

Dedelik, müsahiplik, ocak, düşkünlük gibi geleneksel kurumlar ile bu kurumların Kırkısrak köyündeki geleneksel yapısındaki değişimini incelemek bir diğer amacımızdır. Bunun yanı sıra topluluğun diğer geleneksel Alevi toplulukları ile radikal bir şekilde ayrılışını anlamak ve yorumlamak, bir Alevi topluluğu olarak kendilik tanımlamasının nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bunun yanı sıra ele almış olduğumuz bölge Aleviliği ve genel Aleviliğin inanç ve ibadet anlayışlarını bilimsel ve objektif bir perspektif ile bakarak anlamaya çalışmak araştırmamızın gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Bir diğer amacımız ise modernleşen dünya ile birlikte rasyonelleşme, kentlileşme, bireyselleşme ve hızlı bir dönüşümü göz önünde bulundurarak Aleviliğin bu sosyal değişim sürecindeki bürünmüş olduğu formu ortaya çıkarmaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde Alevilik-Bektaşilik kimliği üzerine araştırmaların oldukça fazla olmasının yanı sıra çalışmaların genellikle Alevilik- Bektaşilik tarihi gelişimi ve sistematiği üzerine teorik eserlerin olması saha çalışmasını gerekli kılmıştır. Türkiye'de yaşayan Aleviler heterojen bir yapıya sahip olup, yedi bölgede de farklı Alevi toplulukları ve Alevi inanç biçimleri mevcuttur. Bu farklılıklar bazı bölgelerde ocak sisteminden, bazılarında okunan nefeslerden veya semahlarda olsun birçok farklılık arz etmektedir. Bu nedenledir ki Alevilik üzerine yapmış olduğumuz çıkarım ve yorumlamalar genellemelerden ve sübjektif yorumlardan kaçınılarak oluşturulmuştur.

Hakikatçi Alevilik ve topluluk ile ilgili mevcut literatüre de katkı sunmak amaçlanmıştır. Şüphesiz topluluğun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bu katkıyla beraber, çalışmadan üretilecek yeni sorular yeni çalışmalara da kapı aralayacaktır.

Alevilik-Bektaşilik üzerine yapılacak araştırmaları, farklı yörelerde yaşayan Alevi topluluklarının inanç yapıları ve yaşantıları ile kültür unsurlarının temellerini bilmek ve bu şekilde ülkemizdeki Alevi yaşamının çeşitliliğini göstererek bilimsel bir yöntemle literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

Bu tez üç açıdan önemli bir boşluğu dolduracaktır. İlki araştırma konusuyla ilgili olarak bir köydeki (Kırkısrak) yaşayan insanların kültürel bağlamda etkileşim örüntülerini ortaya koymak ve anlamaktır. Bu amaç çerçevesinde bir topluluğun yaşam biçimi ve birbirleriyle olan ilişkileri ele alınıpliteratüre bir etnografya örneği olarak geçecektir. Bu yönüyle önümüzdeki yıllarda aynı bölgede veya başka bir yörede yapılacak olan çalışmalara örnek bir çalışma olacaktır. İkinci katkı yöntem ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Alevilik üzerine son zamanlarda artış göstermeye başlayan saha çalışması ve etnografya çalışmamızda uygulanmıştır. Veri toplama dönemi boyunca köyde yaşayarak topluluğu daha iyi anlamaya ve keşfetmeye çalışmak asıl hedefimizdir.

Son olarak ise ülkemizde yapılan Alevilik çalışmalarının genellikle Türkmen Aleviler üzerine olması literatürde Kürt Aleviler üzerine bir boşluk oluşturmaktadır. Bu nedenle Kürt Aleviler (Alevi Kürtler-Kurmançlar, Alevi Zazalar) üzerine yapılan çalışmaların az olması tezin özgünlüğünü arttırmaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Kırkısraklıların topluluk ve kendilik tanımlamalarının nasıl idame edildiklerini ortaya koymaya çalışan mikro yaklaşımla incelenmiştir. Metodolojik olarak "anlayıcı yaklaşım" ve "nitel araştırma modeli" kullanılmıştır. Çalışmamızın amaçlarına uygun olması bakımından en uygun nitel desen olarak etnografya kullanılmıştır. Kırkısrak topluluğunun Alevilik yaşam biçimini anlamak, açıklamak ve betimlemeler yapabilmek adına etnografik çalışma esas alınmıştır. Çünkü etnografik araştırma, araştırmacının topluluğun gündelik hayatına dahil olmasını ve bunun sonucunda derinlemesine anlamlandırma sürecini mümkün kılan bir desendir. Ayrıca, gündelik hayatın kültürel etkileşimi içerisinde inşa edilen Alevililik inanç unsurları ve gündelik pratiklere bizzat katılarak, ortaya konulan bağlam içerisinde ve sonrasında değerlendirmeler yapılmıştır.

Süreç içerisinde araştırma amacı ve araştırma sorularımız esas alınarak katılarak gözlem ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde sorular önceden hazırlanmış ve görüşme sırasında cevaplar kayıt altına alınmıştır. Bunun yanı sıra

çalışmamızın araştırma sürecinde araştırma soruları sürekli değişip, revize edilmiş olup nihai sonuca varılmaya çalışılmıştır. Derinlemesine anlama ulaşmak adına veri doygunluğuna ulaşılana kadar sahaya geri dönüşler yapılarak katılımcı gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Katılımcı gözlemin yanı sıra enformel sohbetler ile görüşmeler desteklenmiştir. Ayrıca, görüşmeler bölgede yaşayan her yaş, statü ve eğitim seviyesinden bireyleri kapsamış olup, etik kurallar çerçevesinde görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma süreci üç aşamadan meydana gelmiştir. Bunlar; keşif aşaması, etnografik saha araştırması ve veri analizidir. Veriler katılımcı gözlem ve enformel sohbet tarzı derinlemesine görüşmeler şeklinde düzenlenmiş olup, saha araştırması süresince veri girişleri periyodik olarak yapılarak sınıflandırılmıştır. Böylelikle veri analizi ve saha çalışması eş zamanlı olarak yürütülmüş, veri doygunluğuna ulaşılana dek analiz ve değerlendirmeler devam etmiştir. Veri oluşturma ve analizinin döngüsel bir şekilde devam etmesi araştırma süresince eksikliklere göre veri oluşturulmasına olanak tanıyarak, veri girişi ve analizinin tekrarlanmasını sağlamıştır. Bu da araştırmanın geçerliliğini ve güvenirliliğini arttırmaktadır. Ayrıca veri analizi sürecinde gözlem notları bilgisayar ortamına aktarılmış, derinlemesine görüşmelerin ses kayıtları deşifre edilmiş, bilgiler sınıflandırmış, tanımlanmış, yorumlanmış ve yoğun betimlemeler yapılmıştır. Araştırma süreci boyunca gözlem notları alınmış olup, görsel veriler ve kişisel dokümanlar düzenlenmiştir.

1.3.1. Araştırmanın Sahası ve Örneklemi

Toplum bilim araştırmalarında zaman, maliyet ve emek gibi unsurlar araştırmacı üzerinde sınırlayıcı olabilir. Bu da araştırma evreninin seçiminin doğru ve uygun olmasını gerekli kılar. Bu nedenden ötürü çalışmamızda amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak derinlemesine görüşme tekniği ile hedefimiz doğrultusunda uygun olan köy ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Kırkısrak köyünde yapılan görüşmeler bizi Kartopu örneklemi veya başka bir deyişle zincirleme örnekleme gitmemize imkan vermiştir. Çünkü kartopu örneklemde araştırmacı amaçlı bir yöntemle sahada kimlerle görüşebileceğini sorar ve topluluğun yönlendirmesiyle görüşülecek kişilere birer birer ulaşır. Bu nedenle saha çalışmamız boyunca kartopu örneklem dahilinde Kırkısrak Aleviliği hakkında bilgi sahibi olunacağına inanılan topluluk üyeleriyle görüşmeler yapılmıştır. Hemen hemen tüm topluluk üyelerinin genellikle bir kişiye (Ali Haydar

Ülger) yönlendirmesi, görüşme yapılan katılımcıların Alevilik hakkında bilgilerinin az olduğunu asıl Kırkısrak Aleviliğini bilenin o olduğunu vurgulaması, topluluğun yeniden inşa ve idame sürecinde yetkin birisi olmadığı takdirde konuşmadığını göstermektedir. Bu nedenle örneklemimiz dâhilinde yoğun olarak Ali Haydar Ülger ile birçok kez görüşmeler yapılmış olup bunun yanı sıra referans olunan diğer topluluk üyeleriyle görüşmeler yapılarak veri doygunluğuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sahası Kayseri'nin Sarız İlçesinde yer alan Kırkısrak köyünü oluşturmaktadır. Ayrıca bölgenin iklim şartları nedeniyle belirli dönemlerde Kayseri merkeze yerleşen topluluk ile Kayseri merkezde de görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra alanın geneli üzerinde gözlemler yapılmıştır. Nitel araştırma modelinde doğrudan doğruya görüşme yapılan kişi sayısının fazla, çeşitli ve temsil kabiliyetinin uygun olmasına dikkat edilmiştir. Bu hususta yöre halkından 10 birey ile görüşülmüştür. Bunun dışında özel günlerde, törenlerde ve gündelik hayatın içerisinde sohbet tarzı görüşmeler de yapılmış, veri doygunluğuna ulaşılana kadar görüşmeler devam etmiştir

1.3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Günümüzde yapılan çalışmalar genel itibariyle üç araştırma yaklaşımı kullanmaktadır. Bunlar: nicel, nitel ve karma yöntemlerdir. Nitel araştırma değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen nesnel kuramları test eder. Nitel araştırma beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Karma yöntem ise farklı araştırma desenlerinin kullanılmasını hem nicel hem nitel verilerin toplanarak bu iki veri türünün bütünleşmesini kapsayan bir yaklaşımdır."[5]Çalışmamızda anlamaya, karşılaştırmalar yaparak topluluğu ve ele alınan inanç yapılarını yorumlamayı amaç edindik. Bu nedenlerden ötürü araştırmamıza en uygun olan metodoloji olarak nitel yöntemi uygulamış bulunmaktayız.

Çalışmamıza başlamadan önce yöre hakkında bilgiler toplanarak, keşif araştırması ve gözlem için köye gidilmiştir. Köy halkı ile daha etkili ve güven içerisinde görüşmelerin yapılması amacıyla referans kişiler bulunmaya çalışılmıştır. Bu durum çalışmanın alt yapısını oluşturmada kolaylıklar sağlamıştır.

[5]Creswell, J.W. "Araştırma Deseni", Eğiten Kitap, Ankara, 2016, s.4

Araştırmanın saha çalışması öncesinde Alevilik ile ilgili daha önce yapılmış saha araştırmaları ve bilimsel kaynaklar taranmıştır. Araştırmış bulunduğumuz toplumun inanç yapıları, Alevilik yaşam biçimini, ritüelleri ve Alevi literatürüne hâkim olarak, topluluğu daha iyi anlayabilmek adına incelemeler ve okumalar yapılmıştır. Daha sonra saha çalışması için bir takım ön hazırlıklar yapılmıştır. Öncelikle görüşmelerin kayıt altına alınması için ses kaydı, görsel veriler için kamera gibi saha için gerekli araçların tedariki yapılmıştır. Araştırma boyunda topluluğun izni ile tüm görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve katıldığım törenlerde görseller ve video çekimleri yapılmıştır. Görüşmelerde sorulacak sorular önceden hazırlanmış olup görüşme sırasında alt sorular oluşturularak ilerlemiştir. Saha çalışması süresinde köyde ikamet edip topluluk ile sohbet tarzında görüşmeler de yapılmış, gözlem notları alınmıştır.

Görüşmeler belirli yaş aralığı, statü, eğitim seviyesine indirgenmemiş, 18 yaş üzeri kadın ve erkekler ile görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra civar köylerden bireyler ile de ele alınan köy hakkında sohbetler yapılmıştır. Görüşmelerde kayıt altına alınan cevaplar deşifre edilmiş, eksiklik görülen konularda topluluk üyeleri ile yeni görüşmeler yapılarak revize edilmiştir.

Köyün coğrafi şartlarının dağlık olması ve on iki mahalleden oluşması mahalleler arası ulaşımımı zorlamıştır. En önemlisi de mahalleler arasındaki mesafenin çok fazla olması araştırmamı zorlaştırmıştır. Fakat bu gibi sorunlarda köy halkının yardımıyla mahalleler arasında ulaşım sağlanmıştır.

1.4. Araştırma Alanının Sosyal Yapısı

Toplumsal yapı; toplumu oluşturan aile, ekonomi, siyaset, kültür, eğitim, ahlak, hukuk ve din gibi kurum, birey, grup ve çeşitli öğelerden oluşan ve bunlar arasındaki ilişkileri ifade eden bir kavramdır. Bu kavramlar çerçevesinde toplumsal yapıdaki bir değişim ve gelişim, diğer öğeleri de etkiler. Bu değişimin ve dönüşümün daha iyi açıklanması amacıyla bu bölümde Kırkısrak Alevilerinin toplumsal yapısı ele alınmaya çalışılmaktadır.

1.4.1. Fiziki Yapı

Kırkısrak; Kayserinin Sarız ilçesine bağlı İç Anadolu ile Akdeniz Bölgesinin birleştiği sınır bir konumda yer almaktadır. Etrafını Binboğa dağları ile çevrelenen köy Kayseri'ye 157 km, Sarız ilçesine ise 27 km uzaklığındadır. Köy29 km²lik bir alana sahiptir.

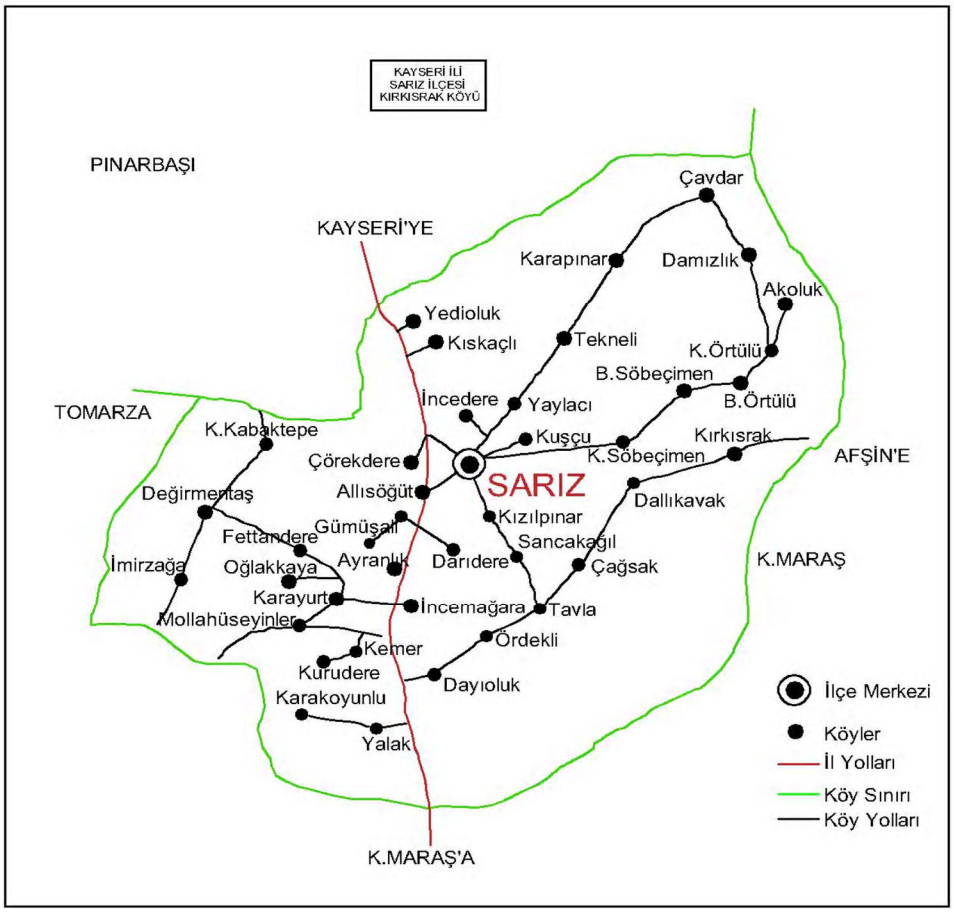

Şekil1: ***Kayseri'nin Sarız İlçesi ve Köyleri***[6]

Köyün iklimi, karasal iklim etki alanı içerisindedir. Özellikle Binboğa dağı ve çevrenin engebeli oluşu ikliminin de sert olmasına etki etmiştir. Bu nedenle kışları sert, yazları ise sıcak ve kuraktır. İklim örtüsünün sert oluşu bitki örtüsünün de gelişmemesine neden olmaktadır. Ormanlık alan neredeyse yok denilecek kadar azdır. Özellikle meşe, ardıç ve kısmen andız bulunmaktadır. Köyün ekonomisinin büyük bölümü ise tarımdan ziyade, büyük ve küçükbaş hayvancılığına dayalıdır. Tarım ürünü olarak ise nadir de olsa arpa ve buğday ekilmektedir.

[6] Harita Fırat Erdimez tarafından çizilmiştir.

Köy on dört mahalleden oluşmaktadır. Üzerine yerleşilen bu platadoda mülkiyet edindikleri arazilerde aşiret mantığıyla her mahalle bir ya da birkaç sülaleyi içermektedir. Bu mahallelerin isimleri;

1-Aşağı Köy 2-Değirmen Deresi 3-Koliler4-Kosolar

5-Kılıcaklar6-Çirçinler 7-Virikler8-Kulutlar

9-Kulloziler10-Kalolar 11-Memikler 12-Mıstolar

13-Şıhlar14-Bostanbelli

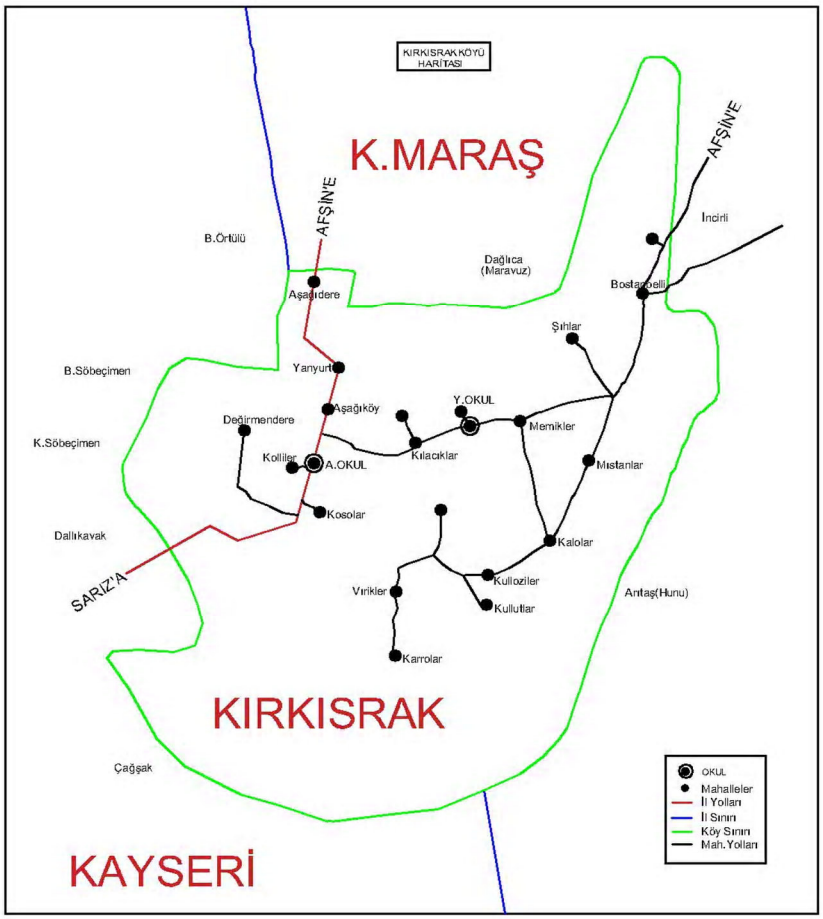

Şekil 2: *Kırkısrak Köyü ve Mahalleleri*[7]

[7] Harita Erciyes Üniversite İnşaat Mühendisliği Fakültesi öğrencilerinden Su Eda Mutlu tarafından çizilmiştir

1.4.2. Nüfus

TÜİK'den edinilen bilgilere dayalı olarak Tablo-1'de Kırkısrak köyünün 2007-2012 yılları arası kadın, erkek ve toplam nüfusları verilmiştir.

Tablo 2: Kırkısrak Köyünün Nüfus Dağılımı

	Belediye, Köy Ve Mahalle Nüfusları	Erkek	Kadın	Toplam
2007	Kayseri(Sarız/Merkez Bucağı/Kırkısrak Köy.)-19334	188	209	397
2008	Kayseri(Sarız/Merkez Bucağı/Kırkısrak Köy.)-19334	231	223	454
2009	Kayseri(Sarız/Merkez Bucağı/Kırkısrak Köy.)-19334	242	223	465
2010	Kayseri(Sarız/Merkez Bucağı/Kırkısrak Köy.)-19334	228	216	444
2011	Kayseri(Sarız/Merkez Bucağı/Kırkısrak Köy.)-19334	220	217	437
2012	Kayseri(Sarız/Merkez Bucağı/Kırkısrak Köy.)-19334	200	197	397

Kırkırsak topluluğundan ayrılanlar öncelikle çevrede yeni köyler, daha sonra kentlere ve yurt dışına yoğun bir göç hareketini oluşturur. Yapılan araştırma neticesinde de yaklaşık olarak köyün %95'nin kendi köylerinden ayrı yaşadığı tespit edilmiştir. Eski Yassıpınar, Borandere, Kabaktepe, İncirli, Serkizçayırı, Göllüce, Sıralıevler, Kamalak, Kırkısrak'tan dağılma çevre köylerdir. Bunun dışında yoğun olarak Ankara, Kayseri, İstanbul, Antalya, Balıkesir, Bursa, Malatya, İzmir, Mersin, Hayat, Gaziantep, Adana, Edirne çoğunlukla Kırkısrak'ın göç ettiği kentlerdir. Yurtdışında ise özellikle Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, Avusturya, Kanada, Yunanistan, Avusturalya, Belçika, Amerika göç edilen ülkelerdir. Tüik raporları göz önünde alındığı zaman 2012

verilerine göre köy nüfusunun 500 civarı olduğu belirtilse de, göç ile birlikte kendilerini Kırkısraklı olarak tanımlayan nüfusun yaklaşık olarak 40-50 bin arası olduğu tahmin edilmektedir.

1.4.3. Kırkısrak'ın Tarihi

Kırkısrak, Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı İç Anadolu ile Akdeniz Bölgeleri'nin birleştiği sınır bir noktada yer alır. Köyün isminin nereden geldiği ile ilgili topluluğun ve Ülger'in aktardığı öyküye göre, Kırkısrak yontusunun karşısındaki Kır Dağı(Semerdağı) eteklerinde kurulu Beysekisi platosuna yaz aylarında bir bey konuşlanmaktadır. Bey'in çok sevdiği beyaz kısrağı her gün Çandır Dağı alt eteklerinde otlanmaktadır. Akşamları bey kısrağa seslendiğinde tayı ile birlikte çadıra dönmektedir. Günlerden bir gün bey yine kısrağa seslenir, defalarca çağırır. Fakat kısrak gelmez. Kısrağın gelmediğini gören bey çok sinirlenir ve kısrağa beddualar eder. "Kır at yerinde taş olasın" der ve kır at tayı ile birlikte bulundukları yerde taş kesilirler. Efsaneye göre Kırkısrak adı, taş kesilen atın bulunduğu alandan gelmektedir.[8] Bu yontu toplulukta "çinki taşı" olarak geçse de gerçek anlamda "onix" mermerindendir. Kırkısrak topluluğu bu alana yerleştiği zaman köyün girişinde bu yontuyu görmüş ve bu ismi devam ettirmişse de, yapıt günümüzde yoktur.

Kırkısrak toplumu ile yapılan görüşmelere göre köyün geçmişi yaklaşık olarak 200- 250 yıl kadar eskidir. 19. Yüzyılın başlarında beş ya da yedi kardeşin geldiğine dair iki görüş vardır. Özellikle de bu kardeşlerin Malatya'nın Akçadağ ilçesinden önce Erzincan'dan ya da Şanlıurfa'dan gelindiğine dair de iki farklı görüş söz konusudur. Erzincan- Elazığ/Baskil(Baskil'in baraj altında kalan Şıh Hasan köyü)- Malatya/Akçadağ (Kürecik) ilk göç güzergâhını oluşturmaktadır."Akçadağ'da sahiplendikleri bir büyüğü içlerinde barındırdıkları için Osmanlı sürekli tedirgin etmiştir köylüyü. Osmanlı içerisinde yetişen Alevi zabitin bir subayın gelip bunlara sığınmasıyla Osmanlı bunların üzerindeki baskıyı daha da arttırır. Zaten Kızılbaş tayfası yok edilmesi gerekilen katli vacip bir toplum. Bunun üzerine yanlarına sığınan subay ise geçmişte bunlara eziyet etmiş bir Kızılbaş, devletin bir adamı ve kellesini keserler. Bunun üzerine Osmanlı yoğun bir baskı uygular. Çevre köylerde binlerce insan yok edilir. Harunuşağı, Kasımuşağı, Bayramuğaşı, Tataruşağı, Kepez, Kürecik, Keller, Ören. Kırkısrak Harunuşağı bölgesinin en asi toplumudur. Osmanlının baskısı sonucu 1800'lülerin

[8] Ülger, A. H. "Dünden Bu Güne Kırkısrak", Renk Ofset, Muğla: 2007. S.17.

başlarında göç ederler. Doğanşehir'in Fındık köyüne daha sonra Elbistan Afşin bölgesinde Hurmankalesine gelirler beş kardeş. Bu süreçte birkaç kardeş kaybolur. Diğer kardeşler gelip Kırkısrak'a a yerleşiyorlar. Bu bölgede Maraş'ın Cirit aşiretinin bir otlakları, yaylaları genişleyip elde ettikten sonra, Binboğalara da sahip olup ağalara karşı gelerek, ağalar bölgeyi terk ediyor. Biraz koyun ve yiyecek verilmesi ile orayı terk ediyorlar ve Binboğa coğrafyasına el koyuyorlar."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)

Topluluk ile yapılan görüşmelere benzer olarak Ülger'in bölge için yazmış olduğu kaynağa göre, Kürt asıllı Veliyeddin Paşa'nın Osmanlıya karşı baş kaldırması ve akabinden tüm yetkilerinin elinden alınması ile birlikte Kürecik-Harunuşağı yöresine sığınır. Bunun üzerine Osmanlı bölgeye sıkı baskılar uygular ve bunun sonucunda köyün kadınları Veliyeddin Paşa'nın köye bela olduğunu, birçok gencin onun yüzünden öldüğünü düşünmeleriyle birlikte sabahın erken saatlerinde kadınlar Veliyyeddin Paşa'nın odasına gidip öldürürler. Köye gelen Osmanlı askerleri Veli Paşa'nın başını keserek İstanbul'a gönderse de, Kürecik bölgesi bu olay sonucunda büyük göçlere maruz kalır. Elbistan, Uzunyayla, Binboğa Dağları, Kırşehir, Sivas, Adana vb bölgelere göç ederler. Bölgeye yoğun yapılan göçler sonucunda Kırkısrak'tan sonra Gümüşali, Binboğa(Sancakağıl) ve Afşin'e bağlı Serkisçayır(Türkçayır) bölgesine yerleşirler.[9]

Şapolya'nın aktardığına göre Moğolların zulmünden kurtulmak için 11. Yy da Erzincan yöresine yerleşen Alevi- Türkmen aşiretleri, Horosandan doğu illerin sarp dağlarına sığınırlar. Osmanlı döneminde de Timurlenk'in yağma ve ölümlerinden kaçarlar. Tunceli, Tercan, Refahiye, Boğazlıyan, Koçgiri, Sivas, Malatya batısından Akçadağ, Gürün, Binboğa dağlarına kadar yayılır.[10] Ülger'in aktardığına göre ise Kürecik-Harunuğaşı yaşlıları Erzincan ve Tunceli bölgesine kışlakçı olarak yerleştiklerini ifade etmişlerdir. Yavuz Sultan Selim'in bölgeye karşı giriştiği saldırılar sonucu Sivas, Tunceli ve Malatya'ya sığınırlar. Kırkısrağın kökeni de Akçadağ-Kürecik- Harunuşağı Alevi aşiretinden olduğu belirtilmektedir.

Kırkısrağa sadece Malatya Akçadağ'ın Harunuşağı Aşireti gelir, fakat daha sonra farklı bölgelerden farklı aşiretler ve sülaler de gelip yerleşir. Örneğin Afşin'e bağlı Köterek köyünden Çuxaşi aşireti, Akçadağ'ın eski adıyla Şemsikan köyünden gelen, yine

[9] Ülger, A. H. "Dünden Bu Güne Kırkısrak", Renk Ofset, Muğla: 2007. S.26-28.
[10] Şapolya, E. B. "Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi", Elif Kitapevi, İstabul, 2004. S.285.

Akçadağın Kuliyan köyünden, Tunceliden ve yakın köylerden gelip yerleşenler vardır. Bölgede iki, üç aşiret vardır.

Diğer görüşe göre ise Malatya'dan Kırkısrağa, daha önce ise Urfa'dan göç etmişlerdir. "Malatya Akçadağ'da bir köy kavgası oluyor. Bir kadın kavgaya karıştı mı herkes dururdu, kadının biri kavgaya karışıp durun demiş, (Verimezin diye bir yayla yüzünden kavga çıkmış) gençlerden biri hançeri atıyor hamile kadının karnına değiyor ve çocuğunu düşürüyor. Biri silahı çekip o genci vurup kaçıyor, birkaç aile onun peşine düşüyor. Gölbaşına gidiyorlar oraya yerleşiyorlar, daha sonra Elbistan Polatlı'ya geliyorlar. Daha sonra Tanır'a geliyorlar 20-30 yıl kadar orada yaşıyorlar. En nihayetinde Kırkısrağa gelip yerleşiyorlar."(Hasan Akyol, Kırkısrak,). Topluluğun bir kısmı Şanlı Urfa'dan daha önce Surriye-Irak bölgesinden göç etmiş olabileceğinin söylenmesi inanç bağlamında doğru olabilir. Bu görüşte inancı merkezi atıf olarak alındığı düşünülebilir. Özellikle Irakta, Kırkısrak Alevi inancına yakın topluluklar (Yaresanlar, Yezidiler vb.) vardır. Bu nedenle bu bölge merkez olarak düşünülmüş olabilir.

1960'lı yıllara kadar gelinmiş kapalı bir toplum, Hakikatçi kültüre egemen olmuş, 1960'lardan sonra topluluk biraz daha farklılaşmaktadır. Bu yıllara kadar küçük birkaç ticaret ve sınırlı sayıda hayvancılığa sahip olan bir toplulukken, 60'lı yıllarla birlikte köyde "Kırkısrak Kalkındırma Kooperatifi" adıyla bir kooperatif kuruluyor. Bu kooperatif ile yurt dışına işçi gönderimleri başlıyor, özelikle Almanya'ya. Kooperatif topluluğun ortak fikri olmakla birlikte başkanı Bektaş Armağan, diğer üyeleri ise İsmail Kayaardı, Hasan Erişit, Hasan Uzun, Mehmet Perişan, Hasan Erdoğan, Mehmet Dilberoğlu'dur. 80'li yıllarda Kırkısrak derneğini kuran topluluk, 92'de ise Ankara'daTürkiye'nin ilk köy vakfını kurmuştur. Vakfın amacı kültürel ağırlıklı, sosyal dayanışma ve kültür vakfıdır. Daha sonra Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de örgütlenilmiştir. Paris'te 136 hane, Londra'da 2014 de yapılan tespite göre 514 hane vardır. Bugün ise yaklaşık 1200 hane olduğu ifade edilmektedir.

2. İKİNCİ BÖLÜM

KIRKISRAK ALEVİLİĞİ

2.1. İnanç

Tarihin hangi çağında, dünyanın hangi bölgesinde olursak olalım hiçbir din yahut inanç sistemi Eliade'nin deyimiyle "arı", "toprağın ürünü" değildir. İnsanlık taş çağı öncesindeki dinsel/sihirsel inançlardan tarih sonrası dinsel yapılarda tamamen olmasa dahi hiç değilse bir kısmı daha sonraki mitolojilerde veya ritüellerde kendisini koruduğunu söylemek yanlış olmaz. İnsanlığın geçirmiş olduğu temas ve kültürel etkileşimler sonucu inançsal uygulama ve pratikler sürekli değişimlere uğramıştır. Böylece Eliade'nin de belirttiği gibi tarihin hiçbir bölümünde "yerinde bitmiş" katıksız olaylarla karşılaşamayız. Zira tarih her yerden geçmiş ve geçerken de dinleri, mitolojileri, ritüelleri, törenleri, kaynaştırmış, zenginleştirmiş, yoksullaştırmıştır.[11]Tüm bu dönüşümler sonucu her toplum kendi benliğini ve özerk yapısını bularak, kendisine özgü bir form sunar. Ama unutmamak gerekir ki hiçbir din bütünüyle "yeni" değildir. Kırkısrak toplumunda da geçmiş dini formların etkisi altında özellikle doğa inancı/natüralizm ile birlikte gerek inanç bağlamında gerek ritüel bağlamında varlığının sürdürüldüğü bazı örneklerde görülmüştür. Bu bağlamda örnekler sunulmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Doğa İnancı

Bölge Aleviliği ya da başka bir deyişle Hakikatçi Aleviler inançlarının doğacı bir yapıya sahip olduğunu belirterek, kökenlerini Eski Orta Asya halk inançlarına bağlarlar. Bunlar arasında özelikle Şamanizm, Mazda İnancı, Yezidilik, Zerdüştilik olduğu sıklıkla belirtilmektedir. Topluluk ile yapılan görüşmelerde bahsi geçen inanç formlarına örnek olarak:

"Semavi dinlerden önce doğal dinler vardı, pagan inançlardı. Kızılbaşlığın büyük bir çoğunluğu pagan inancından şekillenerek gelen bir inançtır. Bizim yaşlılarımız sabah

[11]Eliade, M. "Şamanizm", İmge Kitapevi, (çev. İsmet Birkan), Ankara, 19991. S.30.

kalkardı, güneşe dönerlerdi, güneşin ilk çarptığı yeri tavaf edip öperler, hatta yemin ederken "Bihiv u robe" (güneş ve ayın başı için olsun ki) diye yeminleri vardı. Yine beddua ettikleri zaman "tu ro nebini" (sen güneş yüzü görmeyesin) derlerdi. Bu nedenle Kızılbaşlık köken olarak tamamen bir doğa dini olduğu kendiliğinden ortaya çıkar." (Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)

Topluluğun kendi ifade ettiği pagan kavramı, çok tanrıcılık ve atalalar kültü ile yakından ilişkili olan natüralizm/doğa tapıcılığı ve animiz/ruhçuluk ile ilişkilidir. Bu nedenle tarihin çok eski dönemlerinden beri insanlar doğal çevrenin, çeşitli doğal varlıklara tanrısal ya da yarı tanrısal bir değer atfetmişlerdir.

Zerdüşt inancında güneş, ay, ateş ve ocak kutsal sayılmaktadır. Hem Alevi hem Zerdüşt öğretisinde ateş; aydınlığı, saflığı, temizliği ve iyiliği temsil eder. Alevi Kürtlerde de güneş ışınları ve ateş yanan ocağın ayrı ve kutsal bir yeri vardır. Bunun yanı sıra Yezidilerde de doğan güneşe selam vermek kutsaldır. Kırkısrak topluluğundaki yaşlıların bu ve buna benzer inançları bölge Alevilerinin doğa unsurlarına vermiş olduğu kutsallığı ve ayrıca köken bağlamında yukarıda bahsi geçen din ve inanç yapılarının benzerliklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra Güneşin ilk değdiği yerin kutsal sayılması ve özellikle de tavaf edilmesi animizm/ruhçuluk ile ilgili olduğu düşünülebilir. Çünkü tavaf ya da kutsal-yarı kutsal bir yerde dönmek gerek animizm gerek atalar kültünün var olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Ancak saha çalışmamız boyunca bahsi geçen güneş ile ilgili tapınımlar topluluk tarafından güncel olarak uygulanmamaktadır. Ataların ruhuyla, o alanda dönme sonucu bir olacağı düşüncesi günümüzde yaygınca yapılan bir ritüeldir. Türbe, ziyaret, yatır gibi kutsal sayılan mekânlarda gerçekleştirilen buna benzer eylemler ölünün ruhuyla bir olmasını sağlamaya yaradığı düşünülmektedir diyebiliriz. Yine topluluk ile yapılan bir görüşmede söz konusu doğacı tapımın başka bir örneğine göre:

"İnancımızın temelinde 4 unsur vardır: bunlar tabiata can veren nesnelerdir. Bununla alakalı bir ozanın dörtlüğünde: "Ey tanrı: Sıcaklık için Güneş, su ve yeşillik için yağış, hava ve denge için rüzgar, ekip biçme için toprak, üretmek için güç" . Bunlar Hakikatçi Alevilerin temel felsefesidir."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)

Kadiri mutlak bir Yüce Varlığa olan inanca hemen her yerde rastlayabiliriz. Bununla birlikte bu Yüce Varlık tapımda hiçbir öneme sahip değildir, hatta başka dinsel güçleri temsil ediyor diyebiliriz(Totemizm, ata tapımı, ay ve güneş mitolojileri, bereket inançları vb.). Tanrının bu aşkınlığı, gögün ulaşılmazlığı, ezeliyeti ve ebediyeti ve en

önemlisi de yaratıcı gücü (yağmur gibi)ortaya konur. Atmosferde gerçekleşen tüm ritmik hareketler, yıldırımlar aynı hiyerofoninin bir parçasıdır. Topluluğun temel felsefesini gerçekleştiren bu Yüce Tanrı çoğunlukla "güç" ve "egemenliğin" tarihidir.[12]Bu tanrı her şeyin yaratıcısıdır. Toprağı bereketlendiren, tabiata can veren tüm unsurlar onda vuku bulur. Tanrıya saygıda bulunurlar, yiyecek ve doğanın döngüsü için ona dua ederler. Bu daha çok bereket için, yaşamın devamı için gerekli döngüye muhtaç olmasının sonucu olarak Tanrı'ya yapılan bir duadır.

Unutmamak gerekir ki tüm dini yaşamları yalnız yüce (güneş, gök) tanrı inancıyla yönlendirilemez. Çünkü Hakikatçi bölge Alevilerinde ileriki bölümlerde daha ayrıntılı göreceğimiz üzere Sami dinlerde var olan bir Tanrı anlayışı yoktur. Bu bağlamda üzerinde durulmaya çalışılan husus; yukarıda sözü edilen doğacı inançların topluluğun senkretik bir yapıya sahip olarak günümüze kadar yer yer devam ettirildiğinin ortaya konulmasıdır.

Öyle anlaşılıyor ki Kırkısrak Alevileri günümüz modern yapısına uygun yeni bir kimlik ve inşa sürecinde köken ve tarihsel bir inanç bağı kurarak oluşan inanç sistemini sağlam temellere dayandırmaktadır. Daha da önemlisi ortaya çıkan Hakikatçi kimliğin esaslarını ne İslamiyet ne de geleneksel Alevi inancına bağlanmamaktadır. Bu öğreti temellerini yüzyıllar önce kurmuş olduğu atalar kültü, animizm, doğa inancı gibi eski inanç kalıntılarıyla örtüştürerek otantik bir değerler sistemi inşa etmektedir. Bu nedenle topluluk üyeleri kendilerini İslamiyet'ten ve genel Alevi çizgisinden ayrı bir yere konumlandırarak kendilerine özgü yeni bir Alevi kimliğini, Hakikatçi Alevileri, oluşturmaktadırlar. Ancak tarihsel verilere ve Hakikatçi Aleviliğin oluşum safhasına bakıldığında, Hakikatçiliğin 19. Yüzyılda ortaya çıktığı ve bu yüzyıllarda Araboğlu'nun önderliğinde Şeyh Mamo tarafından Kırkısrak'ta etkili olduğu anlaşılmaktadır. Topluluğun Aleviliği 3000 yıl kadar geriye götürmesi oluşan Hakikatçi Aleviliğe köken mitolojisi oluşturmasının bir sonucudur diyebiliriz.

[12]Eliade, M. *"Dinler Tarihine Giriş",*Kabalcı Yayınları, İstanbul: 2003. S. 47-63

2.1.2. Hakikatçilik

2.1.2.1.Hakikatçi Aleviliğin Doğuşu

Bölge Alevileri kendilerini "Hakikatçi" olarak tanımlayarak yeni bir söylem ortaya koymaktadırlar. Hakikatçiliğin kelime anlamının ise topluluğun diğer inanç yapıları ve geleneksel Alevi inancında var olan doğmatik düşüncenin aksine pozitif bir düşünceye hakim olduğu fikriyle kullanılmaktadır. Doğru bilginin bilgi ve akıl yoluyla edinildiğine ve bu nedenle inanç sisteminin temelinde aklın olduğu ileri sürülmektedir. Genel toplumsal yapı içerisinde yeni bir Alevi kimliği sunan bölge toplumunu anlamak ve açıklamak bu nedenle asıl hedefimiz olmuştur. Bu başlık altında Hakikatçi Aleviliğin kökenini ve temel felsefesini açıklamaya çalışacağız.

Hakikatçi Aleviliğin ortaya çıkış bölgesi Tunceli merkezli Fırat havzasıdır. Bu akım, Arapoğulları olarak anılan Baba Mansur Ocağı'ndan ayrılan Seyit Veyis ve Süleyman Kardeşler tarafından İç- Toroslar Binboğalar Bölgesine gelmiş ve bu bölgelerde merkezileşmiştir. Bu nedenle Kırkısrak bölgesinde yapmış olduğumuz çalışma doğrultusunda literatürde Binboğa ve İç Toroslar hakkında bilginin azlığı nedeniyle bölge hakkında bilgi sahibi araştırmacılar (Mehmet Bayrak, Seydi Özcan, Ali Haydar Ülger, Abbas Tan) ve Hakikatçi Alevilerin şiirlerinden, divan, cönk sahibi olmalarından Meluli, Haydari, Ali Haki ve daha niceleri gibi Hakikatçi Aleviler incelenerek bulgular ortaya koyulmaya çalışılmıştır

Dersim'in Mazgirt bölgesindeki Babamansur Ocağı'ndan kopup, Kangal'ın Mescid köyüne yerleşen ve birçok yönüyle Kızılbaş Pirlerinden ve Bektaşi babalarından ayrışarak "Hakikatçi Alevilik Akımı"na öncülük eden pirler vardır. Alevilik yorumunun kaynaklı ve işleyişteki çelişkilere tepki olarak ortaya çıkan ve Kangal bölgesindeki yandaşlarının arasına yerleşen bu pirler, kurucusunun takma ismine atfen "Arapoğlu" ismiyle bir de ocak kurarlar. Ocağın kuruluş yılı kesin olarak bilinmemesine rağmen 19. Yüzyılın ilk yarısına rastlanıldığı düşünülmektedir. Araboğlu, mülkiyetin ortak olmasını ve sınırların kaldırılmasını savunarak, Dersim'deki Kâle Mansur Ocağı'ndan kopmuştur. Kendisini Baba Masur'un devamcısı olarak kabul etmiştir. Kangal ilçesinin sınırları içerisinde bulunan birkaç Kürt Alevi köyü, bu ocağın talipleridir. Ocağın pirleri, halk içinde Kurmanci ve Zazaki cemler düzenlerler. [13]. Bu akım, "Tunceli-Erzincan-Sivas hattında Kangal'dan başlayarak Malatya/Akçadağ, Maraş / Elbistan-Pazarcık- Afşin ve Kayseri/ Sarız bölgelerinde hatırı sayılır kitleler kazanmıştır". [14]

[13] Bayrak, M. "*İç- Toroslar'da Oda Kültürü ve Kürtçe Edebiyat*"(Birinci Basım b.) Öz-Ge Yayınları, Ankara:2015, s. 51

[14]Bayrak, M. (2016). *Kürt Batıniliğinde Kutsal Metinler*"(Birinci Basım b.)Öz-Ge Yayınları, Ankara: s. 243.

Alevi yerleşim birimleri kapsamında bakıldığında iki büyük havza kabul edilen Tunceli merkezli Fırat havzasında başlayan bu akım Maraş merkezli İç Toroslar (Binboğalar) havzasında merkezileşmiştir. Özellikle altı çizilmesi gereken kısım; bu akımın Araboğulları'nın yaşadığı coğrafyada ya da Kangal/ Mesçit köyündeki Araboğlu Ocağı'nda değil de İçtoroslar'da özellikle Binboğa bölgesinde kabul görmesi, gelişme olanağı bulması ve yapılanmasıdır.[15] Kırkısrak topluluğu ile yapılan görüşmelerde Kırkısrak'tan önce Sivas'ın Kangal mevkisinde Araboğullarından etkilendiği hatta Şıh Mamo'nun en yakın dostlarının Araboğulları olduğu sık sık dile getirilmektedir. Ortak bir hafıza olarak Arapoğullarının Şıh Mamo'nun meclisine sıklıkla geldiği ve sohbetler düzenlendiği de ifade edilmektedir. Tunceli'den başlayarak Binboğalara gelen bu akımın yerleşimleri şöyle belirtilebilir:

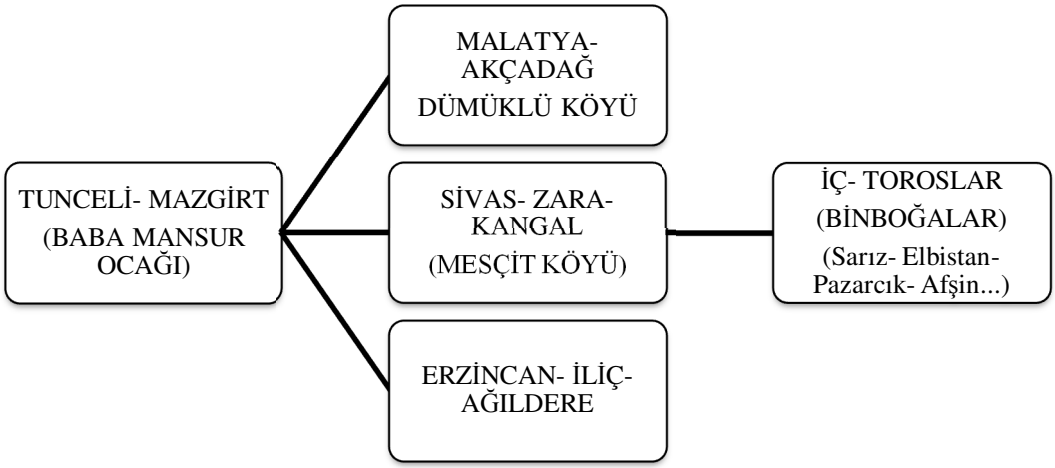

Tablo 2: Hakikatçi Alevilerin Yerleşim Bölgeleri[16]

Hakikatçi Aleviliği, 19. Yüzyıl ortalarında geleneksel Aleviliğin dedelik kurumuna, dört kapı kırk makam öğretisinin şeriat ve tarikat kapısından sonra hakikate ulaşma gayesi gütmemesine karşı geliştirilen farklı bir yorumu olarak nitelendirilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus topluluğun Hakikatçi kültürün temellerinin 200 yıl kadar geriye götürmesidir. Ancak

[15] Bayrak, M. (2016). *Kürt Batıniliğinde Kutsal Metinler*"(Birinci Basım b.)Öz-Ge Yayınları, Ankara: s. 247.

[16]

araştırmacıların ve resmi bulguların 19. Yüzyılda Baba Mansur Ocağı tarafından yayılan bir kültür olarak tanımlanması, topluluğun geleneksel Aleviliğe karşın bir köken mitolojisi oluşturduğu düşünülebilmektedir. Bu nedenle dedelik kurumunun kaldırıldığı ve dolayısıyla mevki, makam, Hakullah'ın olmadığı, komünal bir yaşamın benimsendiği, muhabbetin insan-ı kamil ile edildiği, hakikatin özünün sevgi ve ilimden geçtiği fikri çerçevesinde oluştuğu belirtilebilir. Buradan hareketle Hakikatçi Alevilik dediğimiz olgu tüm toplumsal pratiklerin son kapı hakikat kapısında insan-ı kamil mertebesine ulaşılmasının önemi vurgulanarak bu mahiyette düşünsel pratikler oluşturan bir anlayıştır. Bu nedenle bu akıma mensup kişilere " Hakikatçi" olarak adlandırma yapılmaktadır.

Geleneksel Alevilikten birçok yönüyle ayrılan Hakikatçilerin en belirgin faktörü dedelik kurumudur. Dedelik kurumunun ilk iki kapıdan sonra hakikat mertebesine gidemediği yönde geliştirilen bu eleştiri purotluğun bir sonucu olduğu fikrini akla getirmektedir. Bu konuda Seydi Özcan şöyle belirtir: "*Yüzlerce yılda oluşan, şekillenen ve varlığını sürdüren Anadolu Aleviliğinin inanca yönelik yüzündeki tutuculuk 19. ve 20. yüzyıllarda değişen dünya koşullarına ayak uyduramamış ve yaşamın akışına bağlı olarak değişmesi ve yenilenmesi gerekmiştir. Belki de Protluk bu amaçla gerekmiş ve varlık kazanmıştır. Tekkecilik,bir ocağa bağlı olma, dedelik, onlardan keramet ve sorunlara umar bekleme Aleviliğin inanç yönünü ve bir anlamda bağnaz tarafını oluşturmaktaydı*".[17] Böylelikle Seydi Özcan Purotuğun oluşumunu dedelerin, ocakların, türbelerin insan aklını tutsak eden bağnazlıklarına ve çağın koşullarına ayak uyduramamasına bağlamaktadır.

Purotluğun oluşum safhası hakkında verilen bilgiler, ortaya çıktığı Erzincan-İliç Ağıldere ve civar köylerde yaşayanlar tarafından dilden dile aktarılan söylencelere dayanır. Bu dönemin önemli purot simaları Bayram Koca, Hıdır Dede ve Ahmet Dede'dir. Hıdır dede bağlı olduğu ocağın dedesinde keramet olup olmadığını anlamaya çalışır ancak dede asıl keramet sahibinin Bayram Dede olduğunu ona gitmesi gerektiğini söyler. Hıdır Dede Bayram Koca'yı bir ağacın gölgesinde oturmuş vaziyette ağlarken bulur ve önünde serilmiş mendiline diğer dedelere yapıldığı gibi altın kesesinden altınlar sunar ve "Buyrun benim hakkullahım sizindir" der. Hıdır'ın kesesini alıp geri uzatır ve "Benim dünya malında gözüm yoktur oğul, keseni geri al, ben bu milletin haline acır, içi boş dede geçinen ikiyüzlülerin halkı aldatışına bakıp ağlarım" diye yanıtlar [18] Hıdır Dede böylelikle Bayram Koca'dan el alarak onun yolundan gitmeye karar verir ve putonluğun önemli bir temsilcisi olmuştur. Purot kelimesi, Protestan sözcüğünden esinlenerek "Dedelik kurumunu protesto eden." anlamında kullanılmıştır. "Anadolu Aleviliği, değişen dünya koşullarına ayak uyduramamış, tekkecilik, bir ocağa bağlı kalma, dedelik ve dedelikten keramet ve sorunlara çözüm bekleme gibi hususlarda bağnazlığını devam ettirmiştir.

[17] Özcan,2007:97, a.k.t.Bayrak,2016:247.
[18] Yıldırım, R. (2008). Protestan Alevilik: Purotluk. *Söz ve Adalet* (6- 7), s. 93-94.

Aleviliğin gerçek anlamda ne olduğu sorusuna şu cevap verilir: "Alevilik; üstün bir ahlak öğretisi, bir kültür, bir yaşam biçimi, yaşama bakış ve algılayış, laik düşünce ve duyuş, tüm insanlara bir gözle bakma… Ezene karşı ezilenin yanında olma, bağnazlığa karşı akılcı düşünceden yana oluştur… İnsana ve doğaya duyulan büyük sevgi… Kadını erkekle bir sayıp onu el üstünde tutma, erkek kadın ayırımı yapmadan insanı bir bilmedir. Çalışma, emek, emeğin hakkını verme… Erdemli olma, insanlığı var eden değer yargılarını özümseyiştir. Gerçeği insan aklının ve bilimin yol göstericiliğinde arayıştır."[19] Kırkısrak Hakikatçileri yukarıda bahsedilen purotçuluk çerçevesinde gerek dedelik kurumuna bakış açısı gerek Aleviliğin ne olduğu hususunda ortak payda oluşturması, Hakikatçi anlayışın 19. Yüzyılda oluşan ve buradan yayılarak geniş bir coğrafyayı etkileyen bir felsefenin ürünü olduğu fikrini akla getirmektedir. Bu nedenle kültürlerinin temellerini eski inanç sistemlerine ve bütünleşik bir inanç sistemi olarak tasviri, oluşan yeni kimliğe kolektif bir köken hafızası oluşturulduğu düşünülebilir.

2.1.2.2.Hakikatçi Aleviliğin Felsefesi

Hakikatçi Aleviliğin özünü ve felsefesini anlamak için dört kapı kırk makam anlayışına bakmak gerekir. Dört kapıdan geçerek İnsan-ı Kâmil olup rıza şehrinde yaşamaktır. Bu dört kapı sırasıyla: Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat. Rıza şehrine girebilmek için bir Alevinin ölmesi gerekmez. Yaşarken dört kapıdan(şeriat, tarikat, marifet, hakikat) geçmesi gerekir. Bu bir insan-ı kamil olmak için eğitim safhalar. Hacı Bektaş bu dört kapıyı şöyle ifade eder: "Şeriatta şu senin, bu benim, Tarikatta hem senin hem benim, Haakikatte ne senin ne benimdir."[20] Hak yolcusu, hakikat aşamasında ruhunu arındırmış ve dünya malından elini eteğini çekmiş bir velidir. Yukarıda Seydi Özcan, Hacı Bektaş'ın sözünden yola çıkarak insan-ı kâmil olmanın ya da hakikate varmanın önemini anlatır.

Topluluğun, Alevi kimliği içerisinde karizmatik bir önder olan Hacı Bektaş'a "*Hacı Bektaş'a karşı fazla bir ilgimiz yoktur*"(Ali Haydar Ülger, Nergis Ülger, Hasan Akyol) düşüncesi Hakikatçi Aleviliği anlamamızda önemli bir husustur. Çünkü Alevi- Bektaşi geleneği içerisinde Hacı Bektaş-ı Veli hem soy, hem de tarikat silsilesi bakımından Hz. Ali'ye bağlanarak, seyyid olduğu kabul edilmesi [21] Hakikatçi Alevi anlayışı ile uyuşmamaktadır. Çünkü Hakikatçilerde ocak sisteminin ve dede Soy ve şecere iddialarına karşı tavırları Hacı Bektaş'a olan tavrın bir sonucudur. Şunu da belirtmek gerekir ki Hakikatçi Alevilerde atalar kültürünün var olmasının yanı sıra, Hacı Bektaş

[19]Yıldırım, R. (2008). Protestan Alevilik: Purotluk. *Söz ve Adalet* (6- 7), s. 96-97
[20] Seydi Özcan, "Alevilik ve Hakikatliler", Yorum Basın Yayın, Ankara: 2009, s.14
[21]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s.184

gibi Alevi ulularına ya da genel Alevi inancında silsileden gelen ululara bağlılık söz konusu değildir. Ancak Hakikatçi öğretinin içerisinde var olan atalara inanç vardır. Ancak bölge Hakikatçilerinin eserlerine bakıldığında Hacı Bektaş'a karşı bir tavır söz konusu değildir. Bu nedenle Kırkısrak Alevileri günümüzde kendilerini her ne kadar Hakikatçi olarak tanımlasa dahi Hakikatçilikten uzaklaşarak inançsal boşluklar yaşadığı ifade edilebilir.

Geçmişi çok eskilere dayanan bu "Öğretinin"(Topluluğun tanımı) tarihini 3000 bin yıl kadar geriye götürmektedirler. Burada önemli nokta ise aslında Hakikatçi kültürün özünün bu olduğudur. Çünkü Aleviliğin "İslami anlayışa yamamaya" (Topluluğun ifadesi) çalışılması bu öğretinin özünü yok ettiğine inanılmaktadır. "*Biz Hakikatçi kültür, geçmişte Baba Tahir Üryan'nın, Nesimi'nin, Hallacı Mansur'un temsilcileriyizdir. Öğreti olarak kitaplara yahut yazılı alana girmiş eserler olmadığından sadece dar bir alanda tutulmuş, genel alevi çoğunluğu içersinde ezilen bir öğretidir." (*Ali Haydar Ülger, Kırkısrak*)* Burada üzerinde durulacak ilk husus Hakikatçilerin egemen anlayışın dışında kalan, ezildiği, zulme uğradığı düşünülen sufilere olan yakınlıklarıdır. Yukarıda belirttiğimiz egemen anlayışın sahiplenmiş olduğu Hacı Bektaş'a karşı genel Aleviliğin aksine Nesimi, Hallacı Mansur'u önder görmeleri, kendilerinin de ifade ettikleri gibi ezilen bir halkın öğretisi olduğudur. Buna ek olarak Hakikatçiler Tanrının insanın içinde olduğuna inanmaları, hakikat mertebesine ulaşan herkesin Tanrı olması, yani "Enel Hak" aşamasına ulaştıktan sonra tıpkı Hallacı Mansur'un yobaz din adamları ve yöneticileri tarafından "Allahlık iddia ediliyor, dinsizdir" [22] suçlamalarına benzer tavırlarla karşılaşmaları topluluğun bu sufilere yakınlığını arttırmıştır diyebiliriz. Buna en güzel örneği ileride daha ayrıntılı tartışacağımız, Hz. Ali'ye olan sevgilerinin de (Nesimi ve Hallacı Mansur gibi)yine bu sebeple olmasıdır.

Temel ibadetleri saz çalmak, yüz yüze muhabbet, deyiş söylemek, öğretilerine uygun gördükleri kaynaktan okumak, kendilerini aşmak, geliştirmek, en önemlisi de etik kurallara uymak olduğunu ifade eden Hakikatçi Aleviler, kendilerini şöyle ifade ederler:*"Hakikatçiler meclisi özü itibariyle kırklar meclisidir. Hakikatçiler meclisi adaletçi, eşitlikçi, demokrat, kominal yaşamdan yana ve engin bir hoşgörüye sahiptir.*

[22]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s.183

*Sonuçta herkes en büyük değerin insan olduğunu bilir."(*Hasan Akyol, Kırkısrak*).* Bu kültürün içerisinde yaşayan bir ozanın şiiri şöyledir;

Kamilin meclisi ilim irfandır sohbettir

Hak sözü gerçek kurandır

Senlik benlik olmaz hepsi bizdendir

Özü hak yüzleri insana benzer

Tanrı'nın her sözü bizden

Dört kitabın özü bizden

Kurandaki yazı bizden

Bilmez gizli esrarız biz

Hakikattir inancımız

Bizden bize miracımız

Dostun ziyareti hacımız

Çünkü biz ehl-i ikrarız

Melüli

Asıl ismi Hüseyin Karaca olan Melüli bölge Alevileri içerisinde şiirleri sık sık okunan, Hakikatçi kültürün felsefesini en güzel biçimiyle ortaya koyduğunu düşünülen bir ozandır. Tıpkı Hakikatçi Aleviler gibi geleneksel Alevi hiyerarşisinden uzak ve sorgulamacı olan bu ozan, 20. Yüzyılın önde gelen bir Alevi temsilcisidir. Çünkü kendisi de Hakikatçi kültün içerisinde olan Melüli, Kıeser'in de ifade ettiği gibi 1900'lü yılların başından itibaren modern dönemde yaşanan değişim ile birlikte asıl değişimin, kır ve aşiret toplulukları ve bununla beraber dede düzeninin çözülmesinin bu döneme denk geldiğidir.[23]Kıeser kırdaki bu değişimin en büyük sebebinin Ermenilerin güçlü eğitim rönesansı ve taşradaki Batılı misyonerlerin eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkisinin olduğunu düşünmesi, bakılması gereken önemli bir husustur. Kırkısrak

[23]Çakmak, Y. Gürtaş, İ., "*Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik, Hans-LukasKıeser, "Ezgi ve Diyalog Olarak Alevilik: Köy Ereni Melüli Baba", İletişim Yayınları, İstanbul: 2016, s.246.*

Alevileri de uzun bir dönem Ermeniler ile iç içe yaşayarak, kültür alışverişini yoğun bir şekilde sürdürmüştür. Buna topluluk ile bölgede yaşayan Ermeniler hakkında bir sohbette, "*Ermeniler ile Alevilerin özellikle de Zaza Alevilerin iç içe yaşaması birbirlerinden ciddi bir şekilde etkilenmesine neden olmuştur. Bu nedenle Meryem ananın adı Alevilerde en az Ermeniler kadar vardır. Zaten bu bölgedeki Kürtler de Maryam derler. Sadece bölgede yaşayan Ermenilerden etkilenilmiştir denilemez, çünkü o Ermeniler yakın tarihte(1900'lü yılların başlarında) gelmişlerdir, genel olarak Alevilerin Ermeniler e sıcak ve yakın ve olumlu bakmışlardır, inançlarından dolayı hor görmemişlerdir"* sözleri destekler niteliktedir. Melüli'nin bir ağa çocuğu olması, onun iyi bir eğitim almasına sebep olmuştur. Bu eğitimlerin Ermeni bir aile ve Batılı misyoner okullarda eğitim görmesi, onun bölge Hakikatçileri gibi dinleri ve gelenekleri sorgulamasına ve tıpkı bu topluluk gibi dedelerin sahte belgeler (soy ve şecere iddiaları) ile kendilerine iktidar alanı sunmalarına neden olduğunu düşünür.[24] Hakikatçiliğin özünde olan insan sevgisini ve adaleti öğretmeyen, egemen anlayışın birer dayatması olarak görmesi, aynı kültür içinde ve aynı felsefi doğrultuda var olduklarını gözler önüne serer.

Ayrıca Memuli'nin yanı sıra Hakikatçi Aleviliğin içerisinde yetişmiş önemli bir ozan olan Ali Haki Edna anılmalıdır. Yörede babasından dolayı Ali Qamıke olarak anıldığı gibi şiirlerinde Ali Haki Edna ya da Harhari mahlaslarını kullanır. Elbistan'ın Alhas Aşireti'ne mensup olup, 1889-1961 yılları arasında Biragani köyünde yaşamışsa da namı tüm civar köylere ulaşmıştır. Gerçekçi Alevi kültürüne bağlı olanlar sayesinde sadece Maraş'a özgü değil, Sarız, Kayseri, Malatya, Adana'ya taşınmış önemli bir şahsiyettir. Ali Haki dönem dönem gönül ehli arkadaşlarıyla bir araya gelir, tartışma meclisleri oluştururdu. Bu meclisler genellikle hakikat yoluna baş koyan ehil kişilerin evlerinde yapılırdı.[25] Kırkısrak topluluğu Şıh Mamo döneminde meclislerin kurulduğu, civar köylerden önemli zatların bu toplantılara iştirak ederek hakikati konuştukları sıklıkla belirtilir. "Dersim'in Baba Mansur Ocağı'ndan gelip, Kangal'ın Mecit Köyü'ne yerleşen Arapoğlu'nun düşüncelerinden etkilenerek oluşturulan bu meclislere başta Ali Haki olmak üzere, Şıh Mamo (MAmki Kosa), Pazarcıklı Ali, Söbeçimenli Haydar, Afşinli Musa, Seyit Aziz, Perişan Baba ve Melûli gibi erenler sık sık mihman olurdu."[26] Kırkısrak topluluğu ile yapılan kişisel görüşmelerde hiçbir ocağa bağlı olmadıkları sıklıkla ifade edilse de

[24]Çakmak, Y. Gürtaş, İ., "*Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik, Hans-LukasKıeser, "Ezgi ve Diyalog Olarak Alevilik: Köy Ereni Melüli Baba", İletişim Yayınları, İstanbul: 2016, s.251.*

[25]Kömür, M. (2007). *Ali Haki Edna Divanı Hayatı, Yaşam Felsefesi, Şiirleri* (birinci basım b.)Demos Yayınları:İstanbul, s. 7-17.

[26] Kömür, M. (2007). *Ali Haki Edna Divanı Hayatı, Yaşam Felsefesi, Şiirleri* (birinci basım b.)Demos Yayınları:İstanbul, s. 17.

Şıh Mamo ve o dönemde yaşamış olan Ali Haki, Meluli, Perişan Baba gibi erenlerin şiirleri ve söylenceleri topluluğun Baba Mansur Ocağından gelen bir kolun olduğunu ortaya koymaktadır.

Hakikatçi Aleviliğin felsefesini ve bu meclisin üzerinde durduğu, Hakikatçiliğin tüm dinlerin sentezi olduğu fikrini, anlatmak ve anlamak adına İbreti'nin bir şiirinde:

Bir Şah Olsam

Bir şah olsam hükmeylesem cihana

Kilise, mescidi yıkar giderdim

Okullar yapardım bütün cihana

Cehaleti kökten söker giderdim

Fabrikalar kurar idim her yere

İkiliyi kovar idim bu seherde

Aynı gözle bakmaz idim bir ferde

Başka bir gözle bakar giderdim

Bir olurdu zengin fakir her zaman

Çaresiz dertlere olurdum derman

Ne gavur kalırdı ne de Müslüman

Tümünü bir yola çeker giderdim

İbreti der varlığımız bitmezdi

İnsanoğlu yanlış yola gitmezdi

Ayrı ayrı devlet icap etmezdi

Dünyaya tek bayrak diker giderdim

İbreti(Hıdır Gülen)

Hakikatçi Aleviliğin özünde yer alan önemli bir konu ise gerek genel Aleviliği gerek egemen Ortodoks İslam'ın ritüellerine bağlı kalmayarak özerk bir kimlik sunmalarıdır. Bunun yanı sıra saha araştırmamız boyunca neredeyse görüşme yapılan herkesin şu tanımlaması dikkat çekicidir; "*Bizim köyümüz ne Alevilerin ne de Sunilerin ritüellerini kullanmazlar. Bizimkiler neredeyse merkeze(Tanrı) bağlı bir kültür. Kendilerine göre doğruları var. Mesela Sunilerin doğru bir şeyi varsa onu özümsemişlerdir. Yahut herhangi bir dinde kendilerine özgü, felsefesine uyan şeyler varsa benimsemişler." (Nergis Ülger, Hasan Akyol, Kırkısrak).* İyi ve güzel olan her ritüelin, inancın, öğretinin özümsenmeye çalışılması düşüncesi, alışıla gelen baskın bir dini anlayışın dışına çıkamayan ve en doğru dinin kendisininki olduğu fikrine karşıt olarak oldukça sekülerdir. Yine buna örnek olarak topluluk bireyleri ile geçen bir konuşmada;

- *Hakikatçi Alevilik diğer dinlerin bir birleşimi midir? Yoksa tüm dinlerin bir üst şemsiyesi midir?*
- *Hakikatçi Aleviliği bir üst şemsiye olarak tanımlamayacağım. Ancak bütün inançların insani olan doğacı olan her şeyin doğadan geldiğini varsayan yönlerini alarak kendi içinde sentezleştiren bir inanç. Bu anlamda diğer inançlardan ayrılır. İçinde Hıristiyanlıkta vardır Müslümanlık da vardır milattan önce pagan inançların, Zerdüştiliğin, Yaresanlığın güzel yönlerini almıştır. (Nergis Ü.,Ali Haydar Ü., Kırkısrak)*

Topluluğun konuşmada belirtmiş olduğu üzere Hakikatçi kimliği birçok inanç sisteminin ve dinin sentezi olarak görülmesi fikri tüm toplulukça ileri sürülmektedir. Örnek olarak ise İslam'ın hoşgörülü ve misafirperver olmasını, Zerdüşt'te insan cinsleri arasında kadın ve erkeğin eşit kabul edilerek insanların sadece iyiye ve kötüye hizmet edenler diye ayırt edilmesi, Mazda'dan temiz, insancıl ve ahlaklı olunması gerektiği gibi düşünceler çerçevesinde Hakikatçilerin bir sentez inanca sahip olduğu vurgulanmaktadır. Hatta din ve inanç ayrımı yapmadan iyi olan güzel olan her şeyin benimsendiği bir topluluk olduğu sıkça belirtilmektedir. Buradan hareketle topluluğun oluşturduğu hümanist ve insancıl sol politik eğilimli bir hayat felsefesi ve inanç öğretisi çerçevesinde evrensel bir anlayış oluşturulmaya çalışıldığı düşünülmektedir.

Kendilerine "Hakikatçiler" grubu dediğimiz tasavvufçular önderleri yaşlı olgun önder bilge yani Kürtçe"Pir" yani "Şıh"[27] kavramları kullanılır. Fakat çalışmamız boyunca bu

[27] Şıh; Kürtçe önder, bilgili, tasavvuf ehli kişi olarak nitelendirilen bir kavramdır.

bilge kişilerin genel Alevilik içerisinde var olan "dede" anlayışından daha farklı bir konumda olduğu ifade edilmiştir. Şeyh ya da şeyhleşmek kavramı hakikat mertebesine ulaşmak, erişmek anlamında bir unvan gibi kullanılmıştır. Dini ritüellerde önderlik etmek, dualar okutmak, cemler düzenlemek gibi işlevleri söz konusu değildir. Daha çok topluluğu bir arada tutan, eskiden akşamları kurulan Hakikatçiler meclisine önderlik eden, bilgilerini paylaşıp, sohbet eden aydın bir insan profili çizilmektedir.

2.1.3. Ali İnancı

Çalışmada, Hz. Ali'nin hayatı hakkında verilen bilgilerin ana hatları, saha çalışması sırasında edindiğim sözlü bilgilerden oluşmuştur. Alevi-Bektaşi yolunun en temel şahsiyeti olan Hz. Ali, Hakikatçi Aleviler içerisinde farklı bir konuma sahiptir. Ali'yi Hakikatçi kültürün önderi, karizmatik şahsiyeti olarak görmekten ziyade daha önce de değindiğimiz gibi mağdur, ezilen biri olarak benimsemişlerdir. Bunun yanı sıra Ali'yi eleştirmekten de geri durmazlar. Temel felsefeleri olarak insan sevgisinin ve adaletin her şeyden öte olduğunu, Ali'nin herhangi bir insan olacağını ifade etmeleri, egemen Alevi inancıyla zıt bir konumdadır.

Hakikatçi Alevilik başlığında bahsettiğimiz Hallacı Mansur, Nesimi gibi tarihi şahsiyetlerin uğramış olduğu zulüm gibi Ali'nin de zulme uğramış olması, yöre insanının Ali'yi de benimsemelerine neden olmuştur. Fakat burada önemli bir ayrıntı vardır ki; Nesimi ve Hallacı Mansur'un tıpkı Hakikatçi Aleviler gibi egemen düzene karşı girişmiş oldukları baş kaldırının bir sonucu olarak ezilmiş karakterler olmalarıdır. Oysa Ali sevgisi Kırkısrak topluluğu için sadece zulme uğrayan birine duyulan bir sevgidir. Bunun için araştırma sahasında elde ettiğimiz görüşmelere göre:"*Bence genel olarak Aleviler o dönemde Ali'yi kendilerini koruma bir kalkan amaçlı ve çocuklarının haksızlığa falan uğraması kendi yaşamlarını sürdürebilmeleri için bağlanmışlardır. Yani bizde sizin gibiyiz sizdeniz demek gibi. Aleviliğin kökleri çok daha eskilere İslamiyetten çok öncelerine dayanır. Aliyi ise daha sonra kendilerine siper kalkan, Emevilerin zulmünden korumak için, olarak kullanmışlardır. Hakikatçi Aleviler Ali'den önceki Aleviliği devam ettirir. Diğer Alevi toplumları İslamiyet ile daha iç içe geçmiştir."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak).* Tüm bu düşüncelere ek olarak belirtmek gerekir ki Hakikatçi Alevilerin kendi inanç unsurlarının Ali'den çok daha eskilere, Ali ile başlamış olan bir Aleviliğin değil, kökeni birçok din ve inanç yapısına bağlanarak ifade edilmesine rağmen Hakikatçilerin 19. Yüzyılda vuku bulduğu anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra Binboğa ve çevresinde yetişmiş önemli simaların şiirlerine Hz. Ali ve ehl-i beyt çerçevesinde bakıldığında, sözünü ettiğimiz çevre içerisinde Hz. Ali'ye büyük bir sevgi ve saygı vardır. Bu sevgi ise tıpkı geleneksel Alevilikte var olan Ali sevgisi ile adeta özdeştir. Melûli'nin şu dörtlüğünde;

Var ettin evreni bu günü mekân
Gâh aşikâr erin gâhî de pünhân
Nurundan nur kattın yarattın insan
La ilahe illa Ali olan Şah[28]

Haki'nin bir dörtlüğü ise şu şekildedir;

Evlad-ı Ali'dir Muhammed soyu
Adabı yerinde biçimli boyu
Zinde Cavidan onların köyü
Maarif mehtebi mekteb-i adab[29]

Hz. Ali adeta bir Tanrı konumuna getirilmektedir. Ezilen bir insan olmaktan öte inançsal bir öneme sahip önder olarak görmeleri, ifade edilen Ali sevgisi ile uyuşmamaktadır. Her ne kadar Ali sevgisinin var olduğu belirtilse de gerek mezar evlerinde gerek topluluğun evlerinde Hz.Ali'ye dair bir obje görülmemiştir. Bunun yanı sıra topluluk üyelerine Hz. Ali sorulduğunda "fazla ilgimiz yoktur, Aleviliği bilmeyiz" gibi cevaplar sıklıkla alınmaktadır. Öyle anlaşılıyor Şıh Mamo döneminden sonra gelen nesillerde Hakikatçilik devam ettirilmeyerek bir inançsal boşlukların yaşandığı, bunun ise Avrupa'ya yapılan dış göçlerin sekülerizmi oluşturmasının bir sonucudur diyebiliriz.

Konuyla ilgili Hasan Akyol ile yapılan bir görüşmede okunan bölge ozanın bir şiiri şöyledir;

Gönül Kâbedir İncitme

Abdest senin, namaz senin, din senin
Resul benim, Ali benim, can benim
Bu gün benim yarın benim dün benim
Gel sofu incitme gönül Kâbe'dir

Savım senin salât hac senin

[28]Özpolat, L., & Erbil, H. (2006). *Melûli Divanı ve Aleviliğin, Tasavufun, Bektaşiliğin Tarihçesi* (ikinci Basım b.)Demos Yayınları: İstanbul, s. 391.
[29]Kömür, M. (2007). *Ali Haki Edna Divanı Hayatı, Yaşam Felsefesi, Şiirleri* (birinci basım b.)Demos Yayınları:İstanbul, s.50

Âdem benim, kuvvet benim, güç benim
Şu cihanda yoksul gezen aç benim
Gel sofu incitme gönül Kâbe'dir

İsa benim, Musa benim, adem'im
Giyindim libası tabuttur gemim
Bilinmez sır olup gelip gidenim
Gel sofu incitme gönül Kâbe'dir

Hakkı arar isen Âdem'de ara
Atarsın düşesi gelir dubara
Sahip ol diline açmasın yara
Gel sofu incitme gönül Kâbe'dir

Yarattı Adem'i koydu nizamı
Metin'im çekerim dert ile gamı
Sen mi vereceksin benim cezamı
Gel sofu incitme gönül Kâbe'dir

(Paşa Dayı)

Bu şiirde Batın-Zahir ilişkisi üzerine kurulu bir teoloji vardır, temelinde yeni platonculuk, gnostisizm ve bunların İslam tasavvufuna yansıyışı vardır. Gerek yeni Platonculara göre gerek gnostisizme göre görünen ve görünmeyen tüm varlıklar tanrıdan ortaya çıkmıştır. Yani bir bakıma varlıkların hepsi tanrının birer parçasıdır, çünkü hepsi tanrının özünün birer yansımalarıdır. Resul benim, Ali benim, can benim diyerek bu Tanrısal parçaların her yerde, herkeste olduğunu vurgulayarak inancın batini yönüne, zahiri her şeyin içersinde batini bir kutsiyetin olduğunu vurgular.

2.1.4. Cem

Arapça bir kelime olan cemin Türkçe karşılığı "toplanmak, bir araya getirmek, topluluk" demektir. Genel olarak kullanılan ayin-cem teriminin ise Hakikatçi kültür içerisinde bir karşılığı bulunmamaktadır. Çünkü cemi bildiğimiz anlamıyla yerine getirmekten ziyade daha çok yüz yüze sohbet etmek olarak, akşamları gerçekleştirilen bir meclistir. En önemlisi ise topluluğun en güzel ibadet şeklinin yüz yüze, diğer bir deyişle cemal cemale olması gerektiği düşüncesidir. Cem anlayışı ile ilgili yaptığımız bir görüşmede aktarılanlar şu şekildedir:

- *"Eski'den herkes evlerinde otururlardı, cemevleri yoktu. İnsanlara öğüt verirlerdi, kötülükten bir şey çıkmaz, dürüst olun derlerdi. İnsanlık sevgiyle insan olur, güler yüzlü olun birbiriniz ile kavga dövüş yapmayın derlerdi. Büyüklerimiz bizlere böyle dersler verirlerdi. Hayatta en güzel kural ahlaktır, sevgidir. Bunun haricinde bir şey tanımıyoruz. İnsanlar birbirine böyle bağlanmışlardı. Namazımız niyazımız yoktu. Diğer köylerde cemevleri vardı ama bizde büyükler cem eder bizlere nasihat ederlerdi"*
- "*Mesela hakikatçi Alevilikte semah yoktur. Cem yoktur. Cem nedir hakikatçi Alevilikte? Cem sadece yüz yüze sohbet etmek, saz çalmak, birbirlerini bilgilendirmek öğretinin temel felsefesi mantığı budur."(*Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)

Topluluk bireyleri ile cem anlayışı hakkında konuşmalarımızda önemli olan şeyin insan olduğunu ve bu nedenle yapılacak en güzel ibadetin bir insan ile yüz yüze sohbet etmesi olduğunu belirtirler. Çünkü topluluğa göre Hakikat mertebesine ulaşan her bireyin Tanrı olması o insan ile yapılan sohbeti de kutsallaştırmaktadır.

Araştırmamız sürecinde yapılan mezar töreninde bulunmamız, mezar evlerinin ne amaçlar ile kullanıldığına dair verilerin elde edilmesini sağlamıştır. Kırkısrak'ta genel Alevilik tanımlaması ile ifade edecek olursak; toplam dört tane cemevi vardır. Fakat bunların hiçbirinde cemevi yazmamaktadır. Topluluk arasında kısmen cemevi denilse de, genel olarak mezar evi olarak kullanılmaktadır. Gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında cenaze olması durumunda bu evler kullanılmaktadır.

Şekil 3: Armağan Mahallesinden Bir Mezar Evi

Cem konusunda yapmış olduğumuz bir görüşmede;*"Cemevi yazmaz üzerinde. Mezar evi amacıyla yapılır. Cenazeler buraya gelir. Mezar evi olarak, kültür evi olarak kullanırız. Kültür evi olarak burada şimdiye kadar hiç söyleşi yapılmadı. Çamlar ,Kulloziler mahallesinde bir tane var, bizim mahallemizde var, aşağı köyde var.Cemevi olarak herhangi bir cem, semah gibi ritüeller yok. Son zamanlarda aşağı köydekinde düğünler yapılıyor. Genel amaç mezar kaldırmaktır, morg da vardır."(Yücel Armağan, Kırkısrak).* Kırkısrak köyünde bir Cemevinin olması, bu cemevinde herhangi Alevi ritüelinin gerçekleştirilmemesi tüm topluluk bireylerince belirtilmektedir. Bunun yanı sıra cemevinin sadece düğün, sünnet ve cenaze gibi sosyal organizasyonlarda kullanılması inançsal ve eğitsel işlevinin artık geçersiz olduğu sadece sosyalizasyon aracı haline geldiğini ifade edilebiliriz.

Kırkısrak topluluğunun geçmişte cem ritüelini ne şekilde gerçekleştirildiğini şöyle aktarır:*"Hakikatçiler meclisi bir araya geldiğinde, kış günleri her ev birer kütüphaneydi, birer tartışma ortamıydı, birer paneldi, insanları aydınlatmak için donanımlı insanların uğrak yeriydi. Pazarcıktan, Elbistan'dan insanlar gelirdi, hem bu öğretiye sahip olmak için hem de buradaki insanlara bir şeyler verebilmek için. Peki bu insanlar bir araya geldiklerinde ne okurlardı? Ne yaparlardı? Yayın organları kıt, kültürleri sözlü olarak kalmıştır. Çünkü, bu insanlar hep bilimden yana konuşan insanlardır, belirli bir olgunluğa kavuşmayanlar meclislerine giremezlerdi. Pek*

kadınların yeri neydi? Kadınlar baş köşedeydi. Bu konuda donanımlı kadınlar da vardı, şiir yazan kadınlar da vardı. Kadınlarda oturup dinler sohbet ederdi, kadın erkek ayrımı asla olmazdı."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak). Kısacası cem ritüeli genel Alevi inancında olduğu işlevi ve anlamıyla Kırkısrak Alevilerince idame etmediği, geçmişten günümüze kadar ritüelden ziyade yüz yüze sohbet niteliğinde, cemin eğitsel ve sosyal bir yönünün olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda yapılan sohbetlerde sadece Alevi öğretisinin değil birçok din ve inanç sisteminin konuşularak tartışıldığı Hakikatçi Alevilerin sürekli üzerinde durduğu senkretik yapıya vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda uzun süreli muhabbet toplantıları için çevre il, ilçe ve köylerden gelip kalan insanlar da olduğu belirtilmektedir. Araboğlu tarafından kurulan bu yeni ocağın müritlerinden olan Şıh Mamo'nun bölge içerisinde etkin bir nufuza sahip olduğu, bu nedenle Şıh Mamo'nun meclisine çevre il ve ilçelerden insanların gelerek toplantılara katıldığı ifade edilmektedir.

2.1.5. Ocak ve Dedelik

Alevi belgeleri, dedeleri ve bu bünyedeki ocakzâde statüsüne sahip kişileri, nesilden nesile aktardığı bir emanet olarak göstermektedir. Dedelerin, "şecere" ya da "berat" olarak adlandırılan belgeler ile soyunun "Evlad-ı resul ve Muhammed Ali'ye" uzanması, ister talip olsun ister dede olsun bu sistem içerisinde belirlenmiş bir konuma sahip olması söz konusudur.[30]Hakikatçi kültüre baktığımızda böyle bir sistemin varlığı söz konusu değildir. Zira Hakikatçi Alevileri geleneksel Alevilikten ayıran en önemli nokta dedelik kurumudur. Arapoğulları dedelik makamlarına ve bağlı olunan ocağı reddederek kendilerine ayrı bir yol çizerler. Araboğulları'nın tarikatten ayrılışını detaylandırmak gerekirse;

"… Günlerden bir kış günü, Seyit Cafer'in de içinde bulunduğu 12 kişilik pir-rehber-mürşit grubu, Kapıkaya köyünde buluşurlar. Burada günlerce süren cem ve cemaatler yürütürler. Bu cem ve cemaatlerde ilginç muhabbetler, din ile yol üzerine tartışmalar yaparlar. Seyit Cafer ve diğer pirler; tarikat pirleri olup, aynı zamanda Araboğulları'nın amcalarıdır. Din, yol ve yordam konusunda bir hayli bilgi sahibi olan Şeyh Süleyman bu muhabbette amcalarının, şimdiye kadar sürdürdükleri pirliğin şeklini, Ehl-i Beyt'in yolundan gitmediklerini, dede hakkullası aldıklarını, cem ve cemaatlerde insan yerine tarik denen bir değneğe, toprağa, kapı eşiğine niyaz ettiklerini, dualarını penci el aba (yani el) ile

[30]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012,s.30.

vermediklerini, tarikatta çakılı kaldıklarını ve taliplerini sırrı hakikate gönüllü girmeleri için eğitmedikleri konusunda eleştirir. Aleviliğin şartlarını yerine getirmiş olmak, yani Aleviyim diyebilmek için; dördüncü kapı sırrı hakikat kapısından da geçmenin şart olduğunu vurgulayan Şeyh, amcalarına, "siz uygulamanızla Aleviliğin tarikat kapısına kadar gidiyorsunuz, fakat dördüncü kapı sırrı hakikat kapısını geçmiyorsunuz, şartlarını yerine getirmiyorsunuz, neden?" diye sorar. Seyit Cafer dâhil tüm dedegânlar, biraz düşündükten sonra, bu soruya cevap vermek için bir yıl zaman isterler. Tam bir yıl sonra yine Kapıkaya köyünde toplanan pirler Şeyh Süleyman'ın eleştirilerinin haklı olduğunu ancak sırrı hakikatin ateşten gömlek olduğunu ve kendilerinin bu gömleği giyemeyeceklerini açıklarlar. Bu açıklama üzerine Şeyh Süleyman, "eğer sırrı hakikat ateşten gömlek ise ve siz o gömleği giyemeyecekseniz, yolunuz tamamlanmaz. Biz o gömleği giyerek yolumuzu tamamlamak isteriz. Ayrıca yanlış görüldüğü ya da fark edildiği yerde düzeltilmezse günah işlenmiş olur. Siz, bilerek bu yanlışı yapmaya devam edecekseniz, bizim sizinle beraber olmamız imkânsızdır" diyerek kendilerinin bundan böyle hakikatin gereklerinin yerine getireceklerini açıklayarak tarikatten ayrıldıklarını ilan ederler."[31]

Hakikatçi Aleviler'in dede ve ocak sistemine karşı sert tavırları tartışılması gereken en önemli hususdur. Dedelerin Alevi inanç ve ritüellerinin ortaya konulmasında yeterli bilgi ve birikime sahip olmadıklarına inanılmaktadırlar. Ancak en önemlisi ise bu enformasyonu egemen ideolojiyi aktarmada bir araç olarak görerek, gerekli vasıfları yerine getirmediklerine olan düşünceleri dikkat çekicidir. Alevilik içerisinde dedenin konumu hakkında yaptığımız bir sohbette:*"Hakikatçiler dedeleri tamamen red ederler. Dedeliğin elbette Alevilik içerisinde günümüze kadar Aleviliği taşımaları gerçekten kolay olmamıştır. Egemen inanca karşı büyük bir mücadele vermişlerdir. Ama zamanla görüyoruz ki dedeliği bu işin ehli olmayan insanların dedelik yaptığını. Hatta devlet Osmanlıda ve Cumhuriyette dahi Alevileri eritmek, asimile etmek adına dedelik ve seyitlik payelerini dağıttığını görüyoruz. Dedelik böyle bir kurum değildir. Dedelik bu konuda donanımlı, kendisini yetiştirmiş, Aleviliği bilen, sazıyla kültürü ileriye taşıyan insanlardır. Zamanla yozlaşmışlar, bunu çıkara dönüştürenler olmuş, sömürü kaynağı olarak kullananlar olmuştur. Hakikatçi kültür bunları gördüğü için dedelere şiddetle cephe almıştır."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)* ifadeleri, Hakikatçilerin dedelik ve ocak sistemine karşı tavırlarını gözler önüne sermektedir. Dede ve ocak sisteminin var olmaması yeni bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Şıh Mamo başlığı altında daha ayrıntılı tartışacağımız bu husus üzerine öncelikle belirtmek gerekir ki; Şıh Mamo ve onun neslinden gelenlerin kurmuş olduğu bu eğitim geleneği Hakikatçi kültürün aktarımı ve devamı için okul görevini üstlenmiştir. Yeni bir oluşumun ya da sistemin

[31] Baran, "Koçgîrî Kuzey-Batı Dersim", Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara:2011, s.177-178

var olması Hakikatçi kültüre farklı bir perspektif ile bakmamıza neden olmaktadır. Bunun yanı sıra dedelik işlevlerinin yerine getirilmesi bir noktaya kadar gerekli görülmektedir. Bireyin belirli bir eğitim ve öğretimi sonucunda dört kapının şeriat ve tarikat aşamasında gerekli olduğu düşünülmektedir. Marifet aşamasından sonra ise birey kendi çabaları ile hakikat mertebesine ulaşmalıdır. Buradan hareketle aslında Hakikatçi Alevilerin dedelik kurumunun varlığı hakkında kesin reddedişlerinin asıl nedenleri; 1) Dedelerin marifet evresinden sonra bireyi olgunluğa eriştirecek bilgi ve birikimden yoksun olması, 2) Egemen ideolojinin birer savunucuları olarak yozlaşmış (topluluğun tanımı), asimile edilmiş bireyler olmasıdır.

Hakikat ehli Meluli, dedelere karşı çıkmasını şöyle aktarır:"

"*Sizin yobaz hocalardan ne farkınız var? İnsanlara dinin gerçeklerini, gerçek sevgiyi ve hakikat yolunu öğretmiyor, onun yerine dinin dıştan görünen şekilciliğini anlatıyor, halkı aldatıyor, fakir fukara demeden insanlardan bağış "hakk-u Allah" topluyorsunuz. Bu bir aldatmaca ve soygun düzenidir; hakikat yolu babadan oğula geçer mi hiç?*"[32]

Yukarıda bahsedilen ikinci sebebi açacak olursak topluluğun şu tanımı: *"Bizim büyüklerimiz asla dedeyi de hocayı da kabul etmezlerdi. Köye hiç dede gelmedi, gelmez." (Hasan Akyol, Kırkısrak)* üzerinde tartışılması gereken bir meseledir. Çünkü topluluk, dedelik makamına erişilmesinin nedenini, Osmanlı döneminde Alevi inancını asimile etmek, adına dağıtılan berat kararlarından başka bir şey olmadığı ifade edilmektedir. Genel Alevi topluluklarını Osmanlı'nın uygulamış olduğu bu politikanın olumlu bir sonucu olarak, günümüz Alevi topluluklarının bu doğrultuda Alevi felsefesini ve inancını yerine getirmekten ziyade İslami ritüel ve uygulamalarını yerine getiren topluluklar olarak eleştirmektedirler.

Toparlayacak olursak, Kırkısrak Hakikatçileri her ne kadar tarihin hiçbir döneminde bir ocak sistemine bağlı olmadıklarını ifade etseler de Araboğulu ile Şıh Mamo'nun yeni bir ocak sistemini oluşturdukları anlaşılmaktadır. Bu noktada şu anekdot aktarılabilir: "Kıyno'nun babası Kırkısrak'tan Şeyh Mamo'nun müritlerindendir. Şeyh Mamo, Divriği'nin Mecitözü Köyü'nden Bektaşi Babası Araboğlu tarafından irşat edilmiş ve efsanevi kerametleriyle tanınan ve sevilen biridir."[33] Bu anekdottan anlaşılmaktadır ki

[32]Özpolat, L., & Erbil, H. (2006). *Melûli Divanı ve Aleviliğin, Tasavufun, Bektaşiliğin Tarihçesi* (ikinci Basım b.)Demos Yayınları: İstanbul, s. 32
[33]Özpolat, L., & Erbil, H. (2006). *Melûli Divanı ve Aleviliğin, Tasavufun, Bektaşiliğin Tarihçesi* (ikinci Basım b.)Demos Yayınları: İstanbul, s. 29

Şeyh Mamo, Baba Mansur Ocağı'ndan ayrılan ve Sivas'ın Kangal mevkisinde mürtilerini toplayan Araboğlu'ndan irşat alarak geleneği Binboğalarda devam ettirmiştir. Topluluk ne kadar bir ocak sistemine bağlı bulunmadığını dile getirse de Arapoğlu tarafından başlatılan bir sistemin savunucuları olmuşlardır. Dedelik kurumunu bir nevi kaldırmışlardır. Bu yolun rehberliğini yapacak bu yolu en doğru biçimde anlatarak Hakikatçiliği güçlendirecek kişiyi; erdem ve yetenekleri bakımından en ehil olanın seçilmesi tercih edilir olmuştur. Araboğulları Mesçit'e dönmeden Şeyh Mamo'yu (Mamikê Kose) tayin etmişlerdir. Şeyh Mamo'da aldığı bu elle, hakikatçi kuşağın günümüze kadar ulaşmasında ve ehil bireyler yetiştirmede önemli rol oynamıştır.

2.1.6. Hızır İnancı

Hızır Kırkısrak'ta birçok özelliğinin yanı sıra, kötü ve zor günlerin dostu olarak bilinir. Bununla ilgili Kurmanci ifadelerinde "Xızırhewale te buve" (Hızır arkadaşın olsun, Hızır işlerini rast getirsin, Hızırın bereketi girsin) gibi birçok kavram kullanılmaktadır.

Kırkıstak topluluğu içerisinde hızırın kim olduğuna dair yapmış olduğumuz bir görüşme şu şekildedir:*"Hızır mitolojik bir figürdür. Hızırın İslamiyet ile de alakası yoktur. İslamiyet öncesi ve diğer eski dinlerde ve inançlar da da insanların kötü zamanlarında kötü günlerinde imdada yetişen bir figürdür. Hızır diye bir tarif nesne yoktur. Bu Hızır bir insanın kötü zamanında yardımına yetişecek herkes olabilir ben sen şu bu fark etmez."* Diğer birçok topluluk gibi Hızır inancı; kurtarıcı bir simgesel boyuta sahip olmasının yanı sıra, bu kişinin herhangi biri olması aşkın bir kurtarıcı imgesinden ziyade iyilik ve doğruluk yolunda giden herkesin Hızır olabileceği anlamına gelmektedir.

Hızır'ın Hakikatçi Alevilerde bereketi temsil etmesi ve bu nedenle özellikle Hızır kutlamalarında bazı pratiklerin uygulanması önemlidir. Örneğin; *"Özellikle hızırın geleceği zaman yiyeceklerin kapakları açılırdı bu bir adaktı, kurbandı."* Topluluğun vermiş olduğu bu kansız kurban, Hızır'ın bolluk ve bereketi kendisiyle getireceğine ve bu nedenle bu adağın verildiğine dair inanışın var olması yukarıda vurgulamış olduğumuz aşkın bir varlığın olmadığına dair düşünceyle çelişmesi bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra vermiş olduğumuz duada da, topluluk bireyinin çaresiz olması nedeniyle aşkın bir varlıktan yardım dilemesi Hızır kavramının toplulukta çift anlama gelebileceği görüşünü ortaya koymaktadır. Bu nedenle farklı bir yorum yapacak

olursak toplulukta iyilik yapan, müşküllere yardım eden her bireyin Hızır sıfatını hak ettiğine dair inancı da güçlendirmektedir.

2.1.7. Tanrı İnancı

Hakikatçi Alevilikte Tanrı-doğa-insan birliği, yani vahdet-i vücut anlayışı söz konusudur. Evrende var olan her şeyin Tanrının varlığında var olduğu, diğer bir deyişle Tanrı'yı her şeyde gören bir anlayış vardır. Kişinin tam bir Tanrı olması ise hakikat mertebesi ile mümkündür. Daha önce belirttiğimiz gibi Kırkısrak Hakikatçilerine göre birey dört kapıdan geçip hakikat mertebesine ulaştığı takdirde, kusursuz insan, yani Tanrı olduğuna inanmaktadır. "*Hakikatçi Alevilikteki Tanrı biz dört kapıdan bahsederiz. En son kapı hakikatçiliktir. Hakikatçilik mertebesine ulaşan yani insan-ı kamil olan kişi bütün çirkinliklerden onu etkileyen davranışlardan arındığı için Tanrısallaşmış bir konuma gelir. O nedenle Tanrı'yı insanda aralar Tanrı insanın ta kendisidir." (*Hasan Akyol, Kırkısrak*).* Kendilerini Hallac-ı Mansur'un, Nesiminin temsilcileri olarak gören topluluk, Tanrı ile insanı ayrı tutmaz. Bu aşamaya tasavvufta "Enel Hak=Ben Tanrı'yım, Tanrılaştım" denir.[34] İnsan öldükten sonra o yüce varlığa ulaşır ve doğacı bir inanç ile tekrar yeryüzüne başka bir sıfatta gelir.

Hakikatçi Aleviliğin özünü ve felsefesini anlamak için tasavvuf anlayışını incelemek gerekir. Özellikle Yeni Platoncu görüşü tasavvuf anlayışını etkilediği için ortaya koyduğu ruhsal kurtuluşa dayanan bu varlık felsefesine bakmak gerekir. Bu görüşe göre dünyadaki duyusal nesneler, Tanrı'dan zorunlulukla çıkmıştır. Bu nedenle ondan türeyen varlıklar kaynağından uzaklaştıkça mükemmellikten de uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla Tanrı'dan çıkan ilk varlık olan akıl en mükemmel olandır. Kişi kurtuluşa ermek için maddenin kirinden yaklaşıp Tanrı'ya yaklaşarak kendini aydınlatmalıdır. Böyle bir düşünüş tarzı, kişiyi bireyselliğin üstüne yükselterek Tanrı'yla birleşmeye götürür. [35] Tasavvuf anlayışı buradan iki kola ayrılır. Birincisine göre her şey Tanrı'dır. Tanrı, mutlak güzellik ve iyiliktir. İkinci görüşe göre ise var olan her şey Tanrı'nın tezahürüdür. Ancak Hakikatçi Alevi anlayışına göre Tanrı insanın kendisidir. Kişi Tanrı ile bir olmak için hakikat mertebesine ulaşarak gerçeğin özüne varmalıdır. Bunu ise tüm kötülüklerden arınarak iyiliği, güzelliği, sevgiyi içselleştirip benliğinden kurtularak bütünlüğe ulaşmasıyla mümkün görmektedir. Hakikatçiler bu nedenle dedelik kurumunun kişiyi Tanrı mertebesine getiremediğini ilk iki kapıdan sonra kişinin hakikat

[34]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s. 18.
[35] Kömür, M. (2007). *Ali Haki Edna Divanı Hayatı, Yaşam Felsefesi, Şiirleri* (birinci basım b.)Demos Yayınları:İstanbul, s. 24-25

aşamasına öz bilinci ile ulaşabileceği kanaatindedir. Topluluğun sıklıkla kültürlerini tanımlayan terim olarak "hümanizm"i seçmesi de buradan gelmektedir diyebiliriz. İnsan-ı kamil mertebesine ulaşarak Tanrı'nın birer tezahürü olmak ancak iyilik ve güzellikten geçmektedir düşüncesiyle bu terim kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Tanrı'nın bu dünyada insan suretinde tezahür etmesi cennet-cehennem düşüncesinin de bir sonucudur. Hakikatçilere göre cennet de cehennem de bu dünyadır. Gerçek olan yaşanan dünyadır ve bu sebeple Tanrı-İnsan-Evren üçlüsü bu dünyada aranır. Bu konuda Memûli'nin bir dörtlüğü şu şekildedir:

> Cenneti parasız zahide verdik
> Cehennem korkusunu gönülden sildik
> Huri gılmanını biz burada bulduk
> Bizim cennetimiz yar kucağıdır[36]

Hakikatçilerin dedelere karşı almış olduğu tavrın bir sonucu olarak diyebiliriz ki dedeliği reddetmek dolaylı olarak Tanrı'yı da reddetmek anlamına gelmektedir. Çünkü dedeler Ali'den Ali ise Tanrı'dan gelmektedir. Böylelikle Hakikatçiler Aleviliğin en önemli kurumu olan dedeliği reddederek tüm yapıyı yıkmaktadır. Bunun yerine ise Baba Mansur Ocağı'ndan gelen Şıhlar Meclisini yani Arapoğlu tarafından başlayarak Şıh Mamo tarafından devam ettirilen yeni bir ekolün birer halkasını oluşturmaktadırlar. Ancak topluluğun ve bölge Alevi ozanlarının deyişlerine baktığımızda bir Tanrı inancının ve Ali inancının var olduğu ifade edilebilir. Bu konuda Sarız'ın Tavla köyünden Grothe'ye Molla Ali adında biri eşlik eder. Kırkısrak'a gelirler. Mamık-ı Kose ile sohbetini notları arasına alır, diyalog şu şekildedir:

Hugo Grothe: Kızılbaşlar kime inanır?
Mamık-ı Kose: Allah, Ali ve Hüseyin'e. Bunlar ile yetinmeyenler Abbas ile imamlara başvurabilir.
Hugo Grothe: Hocanız ve caminiz var mı?
Mamık-ı Kose: Bu yaşıma kadar hiç hoca görmedim. Canı dua etmek isteyen evinde etsin. Bir gün birisi köye cami yapalım diye teklifte bulundu, ancak öyle bir şeyi yaparsak için eşekler doluşur yanıtını aldı.
Hugo Grothe: Sünnet olur musunuz?

[36] Kömür, M. (2007). *Ali Haki Edna Divanı Hayatı, Yaşam Felsefesi, Şiirleri* (birinci basım b.)Demos Yayınları:İstanbul, s. 30.

Mamık-ı Kose: Evet, ama bu bir gelenektir zaten. Gerçi bu adamda pek bir değişiklik yaratmıyor, sanki horoz'un gerdanından ya da köpeğin kulağından bir parça kesmişsin, aynı şey.

Hugo Grothe: Ramazanı tutar mısınız?

Mamık-ı Kose: Ha, o benim dostum. O gelirse eğer onu ben tutmam, istediği gibi yoluna devam eder.

Hugo Grothe: Sizde düğün, nişan nasıl yapılır?

Mamık-ı Kose: Nişan çiftlerin ana-babası ya da onların vekillerinin de hazır bulunması ile yapılır. On gün sonra düğün olur. Eğer dede köyde o an bulunuyorsa nikâhı o, ya da kızın babası kıyar ya da damat üç şahidin huzurunda kızı karılığa kabul ettiğini açıklar.

Hugo Grothe: Sizde tek eşlilik mi çok eşlilik mi hâkim?

Mamık-ı Kose: Töremize göre tek kadın alırız.

Hugo Grothe: "En önemli göreviniz nedir?"

Mamık-ı Kose: En önemlisi misafirperverlik. Verdiği hizmet için karşılık isteyene iyi gözle bakılmaz. Köy halkı onu cezalandırabilir veya köyden kovabilir. İnsanlar, çıkar gözetmemek ve birbirleriyle yardımlaşmak için dünyaya gelirler.

H.Grothe: Öğretilerinizin yazılı olduğu ve yayılmasını sağlayan bir kitabınız var mı?

Mamık-ı Kose: Ben de yok. Zaten okumasını da bilmem. Yaradan'a ve insanoğluna karşı yükümlülük emreden kitap, erdemli insanların kendi içindedir.[37]

Grothe'nin Kızılbaşlar kime denir sorusuna Kırkısrak Hakikatçilerinin en önemli temsilcisi ve Arapoğlu tarafından icazet almış bu ekolün taşıyıcısı olan Mamık-ı Kose'nin vermiş olduğu bu yanıt gösteriyor ki bölge Alevilerinde Tanrı ve Ali inancı vardır. Hakikat mertebesine erişen her bireyin tanrının birer yansıması olduğu düşüncesiyle insan-ı kamil olmanın önemi vurgulanarak bu anlayışın varlığı ortaya koyulamaktadır. Günümüz Kırkısrak topluluğunun Tanrı ve Tanrının yansıması olan Ali'yi kabullenmeyişi, Şıh Mamo'dan sonra bir kırılma yaşadığı fikrini akla getirmektedir. Bu kırılma ise Şıh Mamo'dan sonra gelen temsilcilerin dönemin manevi boyutunu modernizm ve sekülerleşme nedeniyle sürdüremeyişi ve kırılmalar yaşayışı fikri ağır basmaktadır.

[37] Bayrak, M. (2016). "*Kürt Batıniliğinde Kutsal Metinler*"(Birinci Basım b.)Öz-Ge Yayınları, Ankara, s. 248-249

Kırkısrak Hakikatçileri daha öncede bir başlık altında belirttiğimiz üzere doğacı bir inanç etrafında oluşması nedeniyle, doğanın yaratıcısını insan olarak kabul etmektedirler. Doğada bazı şekillenmeler yapılıyorsa bunu yapan insanın kendisidir. Semavi dinlerde Tanrı insanda soyutlanır, gökyüzüne kadar çıkarılır. Ancak Hakikatçi Aleviliğin özünde böyle bir durumun söz konusu olmadığı belirtilmektedir. Bu inanca göre her şey yaratılmıştır. Yine Semavi dinlerde insan tanrının kuludur, kölesidir şeklinde tanımlanırken, Hakikatçilere göre Kızılbaşlık bunun tamamen aksi olduğu ifade edilmektedir.

Nesimi'nin güzel bir deyişi vardır; " Yok iken yer ile gök, ben ezelden var idim." Kızılbaşlıkta Tanrı İnsandadır. Tanrı-insan duyguludur inandığı her şeyi kendi elleri ile var etmiştir, biçim vermiştir. Sahip olduğu mutlak güzelliğinin görülmesi ve sevilmesi için kendi suretinde yarattığı insana sevgi dolu bir gönül verdi. İnsanı insan yapan tüm farklılıklardan arındıran güzelleştiren ve ölümsüzleştiren tek güç sevgidir. Gerçek kıble Mekke'deki taş yapı değil, hakkın aşktan ördüğü insan görünümüdür. İnsanın taştan yapılmış kâbesine yönelerek gönül kabesine ise hakkın kılavuzluğunda yüz üstü sürülerek varılır.(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak). Hakikatçi Alevilikte Tanrı-doğa-insan birliği yani (vahdet-i vücut) anlayışı söz konusudur. Evrende var olan her şey Tanrının varlığından, yani Tanrıyı her şeyde gören bir anlayış söz konusudur.

2.1.8. Şeyh Mamo

Tunceli'nin Muhundu yöresine yerleşip burada yaşayan Baba Mansur, Ehlibeyt yolunun Alevi/Kızılbaş ekolünü Anadolu'ya ilk getiren erenlerden birisidir. Baba Mansur'un dört oğlu dünyaya gelmiştir; Seyid Mahmut, Seyid İbrahim, Seyid Kasım, Seyid Haydar'dır. Seyid Haydar'ın hiç çocuğu olmamıştır.1800 yıllarında Sivas'a gelen Süleyman ve Veyis kardeşlerin soyadları İbrahim oğullar olarak geçiyor. İbrahim Oğullarından(Seyid İbrahim) olan Süleyman ve altı kardeşi ile bir müddet Muhundu'nun (Nala Kare) Kar Deresi denilen bölgede yaşamışlar. (http://araboglular.com).[38] Yine bir başka kaynakta belirtildiği üzere; sırrı hakikat pirleri, Bamasor Ocağından ve İmam Bakır'ın evlatları olduklarını, ataları Seyit Veyis ve Şeyh Süleyman'ın tahminen 1800'lü yılların ikinci çeyreğinde Dersim'in Mazgirt kazasının Muhundi

[38] Bu konu hakkında Gülüzar Duman, "Binboğalar Bölgesi Alevilerinin İnanç Ve İbadet Yapısının İncelenmesi: Hakikatçi Alevilik" Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi- Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Lisans Bitirme Tezi'nden yararlanılmıştır.

(Muhundî, bugünkü adı Darıkent) nahiyesine bağlı Kurkurık (Kûrkûrik) köyünden (Nahala Karê bölgesi) göçtükleri iddia edilmektedir.[39]

Alevi Bektaşilikte dört kapı kırk makam olan ibadetleri yaşayarak en son kapı olan Hakikat kapısında karar kılmışlardır. Ancak başta kardeşler arasında tam bir anlaşma sağlanmamıştır. Yörede yaşanan siyasi ve dinsel baskılardan, dört kardeş İbrahim oğlu; Süleyman, Veyis, İsmail ve Hüseyin yörede ayrılarak önce Mesçit Kolukan(Kolikan) denilen Sivas'ın Zara kazasına bağlı bölgeye yerleşmişler. (http://araboglular.com). Kolukan halkı, onların tarikattan ayrılmış olmalarını ve kendi başlarına hakikat denen bir yol sürdürmelerini benimsemedikleri için onlara kötü davranırlar hatta hakaretlerde bile bulunurlar. Amaçları onları tekrar geldikleri yere gönderebilmektir.[40] Araboğulları aileleriyle birlikte hayvanlarını ve çadırlarını alarak Kangal'a gelirler. Devletin bölgedeki otoritesi olan Kangal ağalarına giderler. Göçebe olduklarını yerleşmek için arazi aradıklarını beyan ederler.[41] Ağalar Sivas Kangal'ın Mecit köyüne yerleştirirler. Çevresini genişletme sürecinde mülkiyet hakkındaki görüşleri sebebiyle ağaların dikkati hep üzerlerindedir. Söylemleri onların otoritesi için tehlike arz etmektedir. Bu sebepten dolayı ağalar onları, ilgili makamlara şikâyet ederler. Böylelikle Sivas kadısı kardeşleri Kayseri'nin, Sarız kazasına yedi yıl sürgün cezası ile gönderir. Araboğulları Sarız'a gider ve burada kendi gibi Hakikatçi dostlarının evine konuk olurlar. Konuk oldukları ev hakikat ehli Sarız'ın küçük Söbeçimen köyünden Baba Seydi (yerel deyişle Apseyd)'dir. Araboğulları bu yöredeki dostlarıyla beraber düşüncelerini yani Hakikatçiliği yaymaya çalışırlar. Etkili olup kabul görmelerine sebebiyet veren önemli faktörler arasında yörenin kültür yapı ve dokusu itibariyle bu ekole müsait olması yatar. Bu ekol, burada bir ivme kazandıktan sonra yörede yayılmıştır. Etkileşim alanı genişleyen akıma çevre köylerden de destek alınmıştır. Sarız'dan Kırkısrak, Dallıkavak, İnce Mağara köyleri buna örnek gösterilebilir. Yedi yıllık sürgünden sonra Araboğulları tekrar Mesçit'e dönerler. Araboğulları döndükten sonra bu ekol yayılım alanını daha da genişleterek adeta "yükselme devrini" yaşamıştır ve artık Hakikatçi Aleviliğin merkezi bu bölge olmuştur. Daha sonraki süreçte onlara ilişkin şu bilgiye rastlamaktayız: Araboğlu Veyis 1908 ve Şeyh(Süleyman) Araboğlu 1909 yılında hakka yürümüştür. Hayatları boyunca tek vücut ve tek canmış gibi birbirinden hiç ayrılmayan bu iki musahip, ölümlerinin den sonra bir mezara gömülmek istediklerini ve mezarlarının da yapılmamasını, yani bir türbeye çevrilmemesini çocuklarına vasiyet ederler.

[39] Baran, M. "Koçgîrî Kuzey-Batı Dersim", Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara:2011, s.171.
[40] Baran, M. "Koçgîrî Kuzey-Batı Dersim", Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara:2011, s.178
[41] Baran, M. "Koçgîrî Kuzey-Batı Dersim", Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara:2011, s.179

Çocukları ve torunları da bu vasiyeti yerine getirerek onları bir mezarda yaya yana gömerler. Mezarın baş kısmına da tek can yatıyormuş gibi sembol olarak tek mezar taşı koyarlar.[42]

Araboğulları'na ilişkin batılı misyoner ve gezginlerin belgelerine rastlamaktayız:

W. Winchester adlı Amerikalı gezgin ve misyonerin 28 Kasım 1860 tarihli "Call to Labor among Kuzzelbash Koords" (Kızılbaş Kürtler arasında Çalışmaya Çağrı) isimli mektubunda Şeyh Süleyman'ı ziyareti kapsamında şu bilgiler verilmekteydi.

" Birkaç kürdün eşliğinde Şeyh Süleyman'ın köyü mescit'e gitmek üzere yola çıktık. Köy bulunduğumuz yerden at sırtında neredeyse bir günlük mesafedeydi. Yolculuk esnasında dört köyden geçtik. Her birinde de kahve içip, Kutsal Kitap'tan okumak ve dua etmek üzere kısa bir süre durakladık. Her yerde de büyük içtenlikle karşılandık ve yolumuza devam ederken bize eşlik edenlerin sayısı giderek artmaktaydı. Şeyh'in evine vardığımızda, onun buradan on- on iki mil mesafede bulunan bir köye gittiğini ve ertesi güne kadar da dönmeyeceğini öğrendik. Kendisine hemen haberci gönderildi. Bu arada eşi ve oğlu tarafından tam bir Kürt konukseverliği ile ağırlandık. Büyük ateşte bizim için kuzu kızartıldı. Ateşin çevresinde, kadın ve çocukların yanı sıra on beş kadar iyi görünümlü Kürt oturmakta ve "hakikati" dinlemekteydi. Sonunda gecenin geç bir vaktinde Şeyh Süleyman geldi ve bize hoş geldiniz diyerek, bu kadar uzun bir yoldan onları ziyarete geldiğimiz için bize teşekkür etti. Neredeyse bütün geceyi İncil okuyarak ve muhabbet ederek geçirdik. Kendileri için biz gerçek kurtuluş yolunu öğrenmek istiyoruz. Eğer bu bilgiden mahrum kalır da ölür gidersek, bunun vebali boynumuza olmayacak mı? Diyorlardı"… [43]

Amerikalı gezgin Herrick'in 18-20 Ekim 1866 tarihlerinde gerçekleştirdiği ziyaretinde ilişkin "Visit to the Protestant Koords" (Protestan Kürtleri ziyaret) isimli mektubunda Protestan Kızılbaş olarak nitelendirdiği Hakikatçilerin zaman zaman bölge yöneticileri tarafından soruşturmaya uğradıklarını da belirtmekteydi.

Sivas, Cuma,20 Ekim

" Şeyh geldi. Değişik konularda bir süre sohbet ettikten sonra ki burada keskin bir zekâya sahip olduğunu anlamamıza karşın havadan sudan konuştuk, onunla özel konuşmak istediğimiz belirttik. En sonunda kendi öz düşüncelerini öğrenecektik." (Bayrak,1997:321). Şu noktada Hakikatçilerin Protestan Kızılbaş olarak nitelendirilmeleri; farklı bir Alevilik yorumunun varlığına ilişkin delil sunar ve bizi o tarihlerde ki gerçeğe götürür.

---

[42] Baran, M., "Koçgîrî Kuzey-Batı Dersim", Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara:2011, s. 186.
[43] Bayrak, M. "*Alevilik ve Kürtler",* Öz-Ge Yayınları, Ankara: 1997, s.315-316.

Hakikatçilerde soy zincirinin değil liyakatin önemli olduğunu ve kendisinden sonra bu geleneği sürdürmesi için Şeyh Mamo'yu tayin etmesini Baran aşağıdaki cümleleriyle ifade eder. *"Araboğulları, kendi çocuklarını yol vereseleri olarak tayin belirlememiş, bunu yerine "yol ehline düşer" diyerek Kayseri ilinin Sarız ilçesine bağlı Kırkısrak köyünde aynı zamanda Ehl-i beyt soyundan olmayan Şeyh Mamo'yu (Mamikê Kose) becerisinden, bilgisinden ve itikatından dolayı sırı hakikat piri ya da Şeyh'i olarak tayin etmişlerdir."*[44]Şıh Mamo dönemi ve sonrasında onun neslinden giderek, bu öğretiyi devam ettirmiş Hakikatçi Aleviler 3 döneme ayrılmaktadır. Bunlar Şıh Mamo Dönemi, Şıh Mamo'nun ölümünden sonra ikinci kuşak Hakikatçileri ve son olarak ise günümüzde sayısı az olmakla birlikte üçüncü kuşak Hakikatçileridir. Bu konu çerçevesinde elde ettiğimiz bilgiler şu şekildedir: "*Günümüzde onun öğretisini devam ettiren onun neslinden gelen bir ya da birkaç kişi ancak vardır. Bu öğretinin öncülerinden biri olan Arapoğulları(Kangal), daha doğrusu Alevilik içerisinde radikal bir dik duruş, bir devrimci bakış, mistik anlayışlardan uzak, Aleviliği çağın gereklerine göre yorumlayan bir anlayış olduğunu belirtmek isterim. Arapoğullarının da irşad eden onun öncesinde Erzurum bölgesinden gelen bir paşa olduğu söylenir. Arapoğulları Sarız'ın Söbeçimen köyüne geldikten sonra Şıh Mamo Arapoğulları ile ilişkili olur. İrtibat kurar, aynı anlayışın, aynı felsefenin, aynı öğretinin önderi olurlar ancak Şıh Mamo bunu çok geliştirir. Okuma yazması olmayan bir zat bir bilir kişidir. Çağın koşullarında kendisini yetiştiren biridir. Alevilik içerisinde bu radikal anlayışı ön plana çıkaran biridir. Hızla yayılır. Doğruluk esastır, hırsızlık zina gibi her türlü kötülüğü reddeden ancak diğer Alevilik anlayışında bunlar huzura alınıp cezaları çeşitli yöntemlerle affedilirken Hakikatçi Aleviler bu insanların toplumlarına girmelerini yasaklamışlar. Diğerleri düşkün ilan edip yada farklı cezalar verirken hakikatçiler meclislerine almazlardı. Öncüleri Sivas'ta Arapoğulları, Akçadağda Ali Dumuke, Sarız SöbeçimenApeSeyyid (Büyük Seydi Özcan), KırkısraktaMamık Köse öncülerdir. Daha sonra bunların çabalarıyla birinci kuşaktan Aziz Baba(Aziz Özcan), Melüli, Karaca Amca (Karaca Hüseyin), Haydar Bayrak, Mücrimi, Ali Şükran, Haydar Bulut, Ali Sayılır, İbreti (Hıdır Gülen), Halil Öztoprak, Cafer Baba. İkinci kuşaktan, Çirkin Baba(Özcan), Bektaş Duman, Aziz Baba, Haydar Uzun, Hüseyin Torun, Aziz Babür, Gedayi Amca(Şıh Mamonun oğlu), Ali Mamuke, AşıkMamo, İbrahim Beydilli, Hacı Bayrak, Tacim Kaygısız, Mustafa Erdoğan, İbrahim Erdem, İrşadi(İbiş Amca), Ali Armağan, Kul Hasan, Mahsuni, Hüseyin Duman, Salman Armağan, Ali Çelebi, Tacim*

[44] Baran, M., "Koçgîrî Kuzey-Batı Dersim", Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara:2011, s. 187

Evliyaoğlu, Şıh Ali Kaygısız, Bektaş Durmaz, Süleyman Çelebi ve buna benzer bir çok sayıda Şhsiyet. Bunlar içerisinden sadece Şıh Ali Kaygısız yaşıyor. Okuma yazması olmayan biri Londra da yaşıyor. En büyük okulu Hıdır Gülen yani İbreti Amcayla terzilik yapmasıdır, onun talabesidir."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)

Öyle anlaşılıyor ki Şeyh Mamo Arapoğlu tarafından başlatılan bir sistemin savunucusu olmuştur. Dedelik kurumunu bir nevi kaldırarak bu yolun rehberliğini yapacak, bu yolu en doğru biçimde anlatarak Hakikatçiliği güçlendirecek kişiyi; erdem ve yetenekleri bakımından en ehil olanın seçilmesi tercih edilmiştir. Araboğulları Mesçit'e dönmeden Şeyh Mamo'yu (Mamikê Kose) tayin etmişlerdir. Şeyh Mamo'da aldığı bu elle, hakikatçi kuşağın günümüze kadar ulaşmasında ve ehil bireyler yetiştirmede önemli rol oynamıştır.

Anadolu'da önemli bir yer tutan veli/evliya, eren/ermiş kültü olarak nitelenen karizmatik kişilerin biyolojik ölümlerinden sonra da türbe, yatır, ziyaret gibi kültler ile devamlılıklarını sağlamaları yaygın bir uygulama ve inançtır. Bu karizmatik şahsiyetlerin manevi gücü olduğuna inanılan, olağanüstü özelliklerinin var olduğu düşünülen, tıpkı Hızır gibi insanların zor zamanlarında onlara yardım ettiğine inanılan insanlardır. Topluluklar bu şahsiyetleri diğerlerinden ayrıştırarak, topluluğu doğal dini ve sosyokültürel hayatlarında yücelterek ayrıştırmaktadır. Bu şahsiyetlerin diğer insanlardan farklı yetenek ve güçlerin olduğuna inanılır. Bu konuda topluluğun aktardığı anekdotlar şu şekildedir:*"Şıh Mamo öldükten sonra mezarına gelen insanlar itikat üzerine geliyorlar. Dilek tutuyorlar ve genelde de dileği oluyor. Şıh Mamo nasıl ki önceden her şeyi sezebiliyorsa, buraya gelenler de hissedebiliyorlar. Hatta ailece buraya birileri geliyorlar, adam Kürdün itikatı ne olacak ki boşuna beni buraya kadar getirdiniz demiş. Araba köşeyi dönünce kazar yapar arabadaki 7 aylık çocuğa kadar burun dahi kanamıyor, fakat öyle söyleyen adamın kolu bacağı kırılmış. Başka bir keramete göre, burada vatandaşın birinin malı çalınmış ve hırsıza seni Şıh Mamo'nun yanına götüreceğiz ona yemin edeceksin demiş. Şıh Mamo bu adama eğer malı çaldıysan inkar etme diyor. Adam ben yapmadım diyerek yemin etmiş, adam evine gidiyor ki evi alev alev yanıyor. Evin içinde kundakta çocuğunu zorla kurtarıyorlar. Şıh Mamo'nun buna benzer kerametleri çok fazladır. Aslında bu kerametlerden ziyade gerçek bir insanmış*."(Hasan Akyol, Kırkısrak). Başka bir anekdot ise şu şekilde aktarmaktadır: "*Şıh Mamo Söbeçimen köyünden dostlarım geliyor, gidin getirin demiş. Söbeçimen köyüne gidiyorlar ki misafiler orda, karşılayıp Şıh Mamo'nun yanına getiriyorlar. Yani hiçbir haber almadan ileriyi görüp sezebiliyordu. 1930-35'li yıllarda ölmüş. Bir akşamda cemiyeti toplamış, toplamadan önce birinni göndermiş falan filan adama söyle ya ahlakını düzeltsin ya da benim cemaatime gelmesin demiş. Adam gitmiş söylemeye, gittiği adam*

*yaylada bir ev yapıyormuş, Şıh Mamo'nun söylediklerini iletmiş. Adam da kızıp Şıh Mamo'ya küfür etmiş. Adam Şıh Mamo'nun yanına gelir gelmez bir ses duyuluyor ki adamın evi yıkılmış kendisi de altında kalmış. Diğer gelmesini istemediği adam da ağaç keserken altında kalıp ölmüş. bunun gibi kerametlerden dolayı insanlar Şıh Mamo'ya saygı duyar ve onun yanına giderler."(*Hasan Akyol, Kırkısrak). Bu söylenceler ise nesilden nesile aktarılarak belirli bir kültür merkezi halini alır. Bu kült onların ölümlerinden sonra da ziyaret fenomeni ile kült merkezi haline gelir.

Binboğalarda yaşayan Kırkısrak Hakikatçilerinin sosyal yapı ve kültürel değerler sistemi merkezinde karizmatik kişilerin mitleştirilmesi ziyaret fenomeninin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu mitleşme süreci ve Şıh Mamo'nun bölgede etkin bir kimlik oluşturmasıyla ilgili topluluk üyeleri yapılan görüşme şu şekildedir:"*Bölge ile ilgili gelişmişliğe bakarsak 19. Yüzyıl da özellikle Kangal'ın Mecit adlı köyünde yetişen bir zatın özgür Aleviliği geliştirmek için ortaya koyduğu bir kültürdür. O bölgede yetişiyor daha sonra devlet tarafından sürgün ediliyor. Sarız bölgesinin Söbeçimen köyüne geliyor. Orda Aziz Baba (Aziz Özcan) adıyla yayılıyor. Burada da Şıh Mamo adıyla yayılıyor. Okuma yazma bilmeyen bir zattır. Fakat ufku çok geniştir. Kızılbaş kültürünün özünü benimseyen bir babadır. Arapoğullarıyla birlikte hareket ediyor. Kırkısrak'ta daha çok yandaş buluyorlar ve bu kültür bu öğreti Akçadağ-Pazarcık-Elbistan-Afşin-Sarız hattıyla bu havzada Hakikatçi Alevi kültürünü yayıyor ve Kırkısrağa yerleşiyor. Hakikatçi kültür çevreden çok fazla yandaş topluyor. Şıhlık kavramı (bunlara Şıh deniliyor) aslında Arapların içerisinde gelişen bir anlayış, Şıh kelimesi zaman zaman kendilerini rahatsız eden bir vaziyete de geliyor kendilerine Hakikatçiler denilmesini istiyorlar. Genel Alevilik içerisinde yoğrulan Tanrı ozanlar, bu düşünceye sahip olduktan sonra kendilerini Hakikatçi Aleviler olarak ilan ediyorlar. Bunlardan bir tanesi Memüli Amca (Hüseyin Karaca Erbil), İbreti (Hıdır Gülen), Ali Kamıke gibi. Bunlar hakikatçi kültürü ortaya koyan bu öğretiyi gerçekten bilen insanlardır."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)*

Kırkısraklıları diğer Alevi topluluklarından inanç ve ibadet bağlamında ayrışmalarını, kendi toplumlarında karizmatik bir şahsiyetin mitleşmesine ve bu şahsiyet etrafında yeni bir oluşum kurmalarına imkan sağlamıştır. Bu yeni oluşumu topluluk şu şekilde ifade etmektedir: "*Şıh Mamo Kırkısrağa ilk yerleştiklerinde etrafa insanları topluyor, kendisine ait olmayan şeylerin boş olduklarını söyleyerek büyük bir çevre edinmiştir. Şıh'lar mahallesinde o zamanlar yaklaşık 40-50 hane vardı herkes Şıh Mamo'nun odasında toplanırdı. İmc şeklinde çalışırlarmış, bütün iştikaklarını bir yere toplarlarmış, kaç kişinin hayvanı varsa Şıh Mamo'nun ahırında toplarlarmış, orada hayvanı yem, su verirlermiş ve o malın etinden sütünden herkes faydalanırmış. Şu an bizim hayal ettiğimiz demokrat yaşamı Şıh Mamo 120 yıl önce Kırkısrak'ta uygulanmıştır. Şıh Mamo ölünceye dek bu kominal yaşam devam etmiştir fakat Şıh Mamo*

ölünce eski sistemde yaşamaya devam etmişlerdir. Bu direk sosyalist bir toplumdaki toprak anlayışının bireylerden alınıp, halk elinde birlikte kullanılmasına benzer bir şeydir. Herkes gereksinimi kadar ekip biçer, harmanlar, ortaklaşa da harcarlardı." (Ali Haydar Ülger, Kırkısrak). Bu ayrışma topluluğun ritüel ve inançlarına da sirayet etmiştir. Bu sayede yeni bir karizmatik şahsiyet ve özgün bir kimliğe ulaşan Kırkısrak Hakikatçileri, bu doğrultuda bahsi geçen şahsiyet etrafında ziyaret fenomenini ortaya çıkarmıştır.

Kırkısrak'ta mitleşme süreci Şıh Mamo'nun bir karizmatik şahsiyet olarak ortaya çıkmaya başlamasını beraberinde getirmiştir. Şıh Mamo'nun mitsel karakteri ziyaret ritüeli içerisinde topluluğun sosyokültürel hayatında varlığını korumuştur. Bunun yanı sıra diğer bir ziyaret fenomeni ise topluluğun ailesel birimi içerisinde atalarının mezarlarına yönelik ziyarettir. Ata mitleştirme süreci ve mezar ziyaretleri Kırkısrak Hakikatçilerinin atalar kültü merkezinde gerçekleşen inanç sistemine işaret etmektedir.

Şekil 4: Şıhlar Mahallesinde Bulunan Şıh Mamo Türbesi

Şeyh Mamo'ya yapılan ziyaret ritüeli Şeyh Mamo'dan yardım, istek, kaza ve beladan sakınma, şükran belirtmek için yapılmasının yanı sıra atalar kültü bağlamında topluluğun kutsal saydığı karizmatik ataya sevgi ve saygıyı ifade etmektedir. Şıh Mamo adeta atalar kültü ile ziyaret fenomeninin bir arada bulunması bakımından dikkat çekmektedir.

Böyle bir kültürde saz ve söz vardır, ancak semah yoktur. Meclislerde kadınlar erkekleriyle birlikte katılır sazı sözü dinler hatta sesi güzelse deyişlere iştirak etmişlerdir. Deyişler; Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Harabi, Veli, Kul Hüseyin, Dertli, Sıtkı Baba, Gevheri gibi klasik Bektaşi şairlerinin yanında son dönem türküleri,

deyişleri de söylenmektedir. Bunların tümü öğretiye dayalı olan deyişlerdir. Mesela Şah Hatayi ‘den asla deyiş söylenmemektedir. Deyişlerde Hak kavramı çok söylenirdi tabi hak dediğimiz insan odaklı bir kavramdır. Allah- Muhammed- Ali üçlüsü pek yer almamaktadır. Kırkısrağın belirli bir kültürünün olmasının en büyük nedeni Şıh Mamo’dur, hala onun kültürü biliniyor ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki yukarıda bahsi geçen sazlı sözlü toplantılar güncel olarak yapılmayarak topluluğun kolektif belleğinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra Şeyh Mamo’dan sonra gelen temsilcilerin kültürü aktaramamalarından(ki bunun nedenleri eğitim, iç göç, kentleşme vs gibi etkenlerin çokluğu) ve göçlerin bir sonucu olarak Hakikatçi Aleviliğin de giderek kaybolması, inançsal boşlukların var olduğu bir topluluk olarak varlığını devam ettirmelerine sebebiyet vermiştir. Bu nedenle Şeyh Mamo’ya belirli aralıklarla ziyaretler yapılmakta olup bu ziyaret sırasında niyaz yapılmamaktadır. Fakat bazı dönemlerde burada kurban ve adak gibi ritüeller yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Ritüeller

3.1. Geçiş Ritüelleri

3.1.1. Doğum

Bireyin yaşantısında ilk geçiş dönemi olan doğum, bütün toplumlarda sevinç ile karşılanmasının yanı sıra belirli ritüelleri içerir. Çünkü dünyaya gelen her çocuk, ailenin, sülalenin, topluluğun nüfusunun artması, bu da gücün, dayanışmanın, birlik ve beraberliğin devamının doğal bir sonucudur. Bu nedenle doğum olayı sadece aileyi değil, topluluğu ilgilendiren bir geçiştir.

Kırkısrak topluluğunda da çok çocuk yapma ve birlikte yaşam oldukça önemliydi. Çünkü Kırkısrak toplumunun tarihi geçmişine bakıldığında aşiret mantığının hakim olduğu ve bu nedenle sülalelerin çok çocuk sahibi olması topluluk içerisinde etkin olmakta önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra aile büyükleri ile birlikte yaşamak hem ekonomik hem diğer soylara karşı güç göstergesidir. Yakın dönemlere kadar 20-30 kişinin bir arada yaşadığı ailelerin var olduğu da belirtilmektedir.

Hemen hemen her toplumda olduğu gibi Kırkısrak'ta da doğan bir çocuğu görmek gelenektir. Öncelikle yeni doğan bir çocuğun anne ve babasının ziyaret edilmesi, doğumla ilgili tebriklerde bulunmak, babanın masrafa sokulması ya da ıslatılması feodal aile yapısı içerisinde köklü bir gelenektir. Bu ziyaretler çocuğun doğumunun üçüncü gününden yaşını doldurana kadar devam etmektedir. Özellikle ilk günlerde akrabalarca yapılan ziyaretlerde "pellur"(bulamaç), çeşitli hamur tatlıları ve yemekler anneye götürülmektedir. Bebeğe takılmak üzere ise altın ve gümüş alınlıklar (penaz) ya da el örgüleri, giysiler götürülmektedir. [45]

Doğum ve anne için topluluk içerisinde geçmiş dönemlerde uygulanan bazı yerel halk inançları da mevcuttur. Örneğin; "Doğum yapan annenin kırkı çıkıncaya değin, başka

[45]Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.133.

doğumlu kırkı çıkmamış annenin evine gitmesi uygun değildir. Çocukların kırkları çakışıp bunun sonucunda da çocuklar yaşamayabilir**.**[46]Günümüzde kırklama ve doğum ile ilgili yerel halk inanışları yaygın olarak yapılmamaktadır.

Önceleri köyde doğumu, doğumda uzmanlaşmış ebeler yapmaktadır. Bu ebeler arasında Fadime Perişan(Dal), Hatice Sel, Adile Nergiz, Ayşe Ülger, Safiye Koca, Güllü Keleş, Zeynep Erdoğan vardır**.** Doğum, ebelikten anlayan bu anneler tarafından yapılmaktadır. Bebeğin göbeği kesilir, yaranın üzerine yakılmış bez külü konulur ve bağlanıp kurumaya bırakılmaktadır. Doğum yapacak kadın, çocuğun altına toprağı (höllük) eleyip hazırlardı. Çok sağlıklı ve pişiklere yol açmayan bu toprak iyice kavrulduktan sonra ılıtılarak bebeğin altına konulur, sıkı sıkı bir bez yardımıyla bağlanır. Bebek iki-üç yaşına gelene dek bu uygulama devam eder.[47] Doğum ritüeli ile belirtilen bu bilgilerin yanı sıra Kırkısrak toplumu son yıllarda kültürel, toplumsal, eğitim ve ulaşım gibi gelişmelerin etkisiyle aile yapısında daha çağdaş değişimlere uğramıştır. Büyük aile yapısı yerine çekirdek aileler çoğalmış, ebeler ve eski uygulamalar yerini hastanelere bırakmış, akraba dışı evlilikler artmış, ata isimleri yerine aile dışında isim verilmesi yaygınlaşan değişimler arasındadır.

Kırkısrak topluluğunda tek eşlilik hâkim olmasının yanı sıra, çocuk olmamasından kaynaklı ikinci evlilikler de nadiren var olmuştur. Buradan da anlaşılmaktadır ki doğum, bir kadın için statü aktarımını ve devamını ifade etmektedir. Çocuk veremeyen bir kadın topluluğun belirtmiş olduğu statünün dışına çıkmasına neden olmaktadır. En önemlisi ise kadın, anne olduğunda önemi daha da artmaktadır. Çünkü daha önce de belirttiğim gibi soyun devamı ve gücü için bu önemli bir etken olarak görülmektedir. Fakat şunun altını çizmek gerekir ki Kırkısrak toplumunda çocuğu olmayan kadına hoşgörülü ve sevgiyle yaklaşılmaktadır. Kırkısrak toplumu için "kadın önce insan, sonra annedir"[48]Bu da topluluk içerisinde kadına verilen değerin birer göstergesidir. Saha araştırması boyunca bu konuda gözlemlerimiz arasında çocuğu olmayan kadınlara, köyün gençlerinin "ana" diye hitap etmesi ve yine kadının gençlere ve çocuklara "evladım" diye hitap etmesidir.

---

[46] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.89
[47] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.142
[48]Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.134

3.1.1.1. Ad Koyma

Topluluğun atalar kültüne verdikleri önem, dünyaya yeni gelen çocuğa genellikle soyun ileri gelenlerinden adlar konulmasından anlaşılmaktadır. Örneğin "Çağolar" sülalesi 105 hane olmasına karşın tümünün soyadı "Uzun"dur. Bu da yaklaşık 20-30 tane Hasan Uzun, 20 kişi kadar Mehmet Uzun isminin var olmasına neden olmaktadır. Bu kişilerin bir birinden ayırt edilmesi için ise lakaplar kullanılmaktadır.

Kırkısrak kültürünün önemli bir aşaması olan çocuğun diş çıkarması ayrı bir ritüelleri içermektedir. Çocuk 7-8 aylık olduğu zaman, dişlerinin kolay çıkması, ağrı çekmemesi için **"hedik"** olarak belirtilen buğday haşlaması yapılmaktadır. Hısım ve akraba, komşu karşısında pişirilen bu hedikten bir avuç çocuğun başından dökülür. Akabinde akraba ve komşulara bu hedikten dağıtılır.[49]

3.1.2. Sünnet

Toplulukların erkek bireylerinde bir halden bir başka hale geçişin ifadesi olan sünnet, Kırkısrak topluluğunda da önemli bir geçiş evresi olarak görülüp, kutlanmaktadır. "sünnet olacak erkek çocuğun sünnetini kolaylaştırmak, psikolojik, duygusal ve kalıcı bir dostluk için gereksinim duyulan kişiye "kirve", "kıriv", "kirvo" denir.[50]Öncelikle sünnet edilecek çocuğun ailesi önceden bir armağan ile kirvesinin evine gitmektedir. Bu ziyaretin amacı ise yapılacak hazırlıklar ve düğün merasimidir. Sünnet günü belirlenerek, yakınlara ve komşulara haber verilir.

Tören günü konuklar gelir, sünnetin yapılacağı alan hazırlanır. Kirvenin koltuğuna biri oturur, kirve gelince öpüşür, alacağı hediye ile yerini kirveye bırakır. Gerilen perdenin arkasına sünnet olacak çocuklar sırayla kirvenin eli öpülerek, kirvenin kucağına oturur ve çocuklar birer birer sünnet edilir. Sünnet işinin bitiminden sonra ortaya bir tepsi konularak "Peygamber aşkına" diye çağrıda bulunarak tepsiye para atılır. Son yıllarda bu gelenek çocuğa para takmakla farklı bir boyut kazanmıştır. Yemek sonrası çocuklar ve düğün sahibi kutlanır, konuklar dağılmaya başlanır.

Sünnet konusu ile yakından ilgili olması bakımında kirvelik konusuna burada kısaca değinmek gerekmektedir. Alevi-Bektaşi kültüründe önemli bir öneme sahip olan

[49] Ülger, a.g.e., s.133
[50] Ülger, a.g.e., s.143

kirvelik topluluk içerisinde "dostluk simgesi" olarak kabul edilmektedir.Bu konu ile ilgili yapılan bir görüşme şu şekildedir:

"Kirvelikte de temel felsefe musahipliğe çok yakındır. Hatta geçmişte şuda yapılırdı: musahip aynı zamanda kirveydi de. Çocukları onun kucağında sünnet ettirir. Düğünlerde ya da özel günlerde ağır işleri yüklenen kişiydi. Yardıma koşar maddi manevi yardımlarda bulunur."

Kirveler:

1- Kırıcı ve hoşgörüsüz davranışlardan kaçınırlar.
2- Saygı bağları pekişerek artar.
3- Kirve ailelerden kız alınıp verilmez.
4- Kirve eve geldiğinde, evdekilerin yaşı ne olursa olsun herkes ayağa kalkar.
5- Kirve, bir iş için gelmiş ise tüm olanaklar kullanılmaya çalışılır.
6- Kan davalarında bile kirve araya girmiş, barışmak istemişse kesinlikle barış sağlanır.[51]

Kırkısrak toplumunda musahiplikten daha çok kirvelik kurumu işlevini devam ettirmektedir. Kirvelik eskisi gibi olmasa da karşılıklı sevgi ve hoşgörü devam etmektedir.

3.1.3. Evlilik

Kırkısrak toplumunda aile önemli bir kurumdur ve genel anlamda aile bağları baba tarafına dayanmaktadır. Baba tarafının akrabalığı birinci derecede öneme sahiptir. Eğer anne, babanın soyundan gelmiyorsa (akraba evliliği değilse) anne tarafının akrabalığı çok etkin değildir. Baba, aile üzerinde en etkin kişi olması nedeniyle Kırkısrak topluluğuna geleneksel ataerkil aile yapısı hâkimdir denilebilir.

Aile de babanın etkin olmasında dolayı aileler genellikle erkek adıyla söylenmektedir. Örneğin; "Ali Ussıke, Haydar-ı Çağıkke, Husen-i Şahinan, Husen-i Vakkas.." [52]gibi. Bunun yanı sıra anne adıyla söylenen aileler de vardır. Ailenin erkeğinin erken yaşta vefat etmesi durumunda kadın evlenmez, çocuklarını büyütmeye çalışırsa anne evde aile reisi olarak bilinir bu bağlamda da ailenin adı kadın adıyla söylenir. Örneğin: " Ağık-ı

[51]Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.144
[52] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.132

Gule, Ali Eşe, Taşık-i Fadime, Husen-i Fate, Husen-i Fatkullozie, Mamuk-i Dilbere" gibi.

Kırkısrak topluluğunda geniş aile yapısı hâkimdir. Çekirdek aile 1980'li yıllarda şehre göç edilmesi ve özellikle de topluluğun yurt dışına istihdam edilmek üzere yoğun vermiş olduğu göçler ile birlikte oluşmaya başlamıştır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Kırkısrak topluluğu geçmişte aşiret sistemine sahip olması nedeniyle ailenin kalabalık ve büyük olması soya önemli bir statü vermektedir. Bu sistemi her ne kadar korumak ve devam ettirmek isteseler de son yıllarda toplumsal ve kültürel gelişmeler aile yapılarında da çağdaş değişimlere yol açmıştır.

Geçmişte evlilikler genellikle görücü usulüyle yapılmakta idi. Kız arama da ise ekonomik durum önemlidir. Feodal yapının hâkim olması yoksul ve topraksız ailelerin, varlıklı ailelerin kızını istemeye gücü yetmemektedir. Bu nedenle her aile kendi ekonomik durumuna uygun ailelerden kız istemektedir. Genellikle de kız istemeye üç kez gidilmesi yaygın bir adet olmasının yanında, bazen tek seferde de kız isteme merasimi gerçekleşebilmektedir. Kız istemeden bir süre sonra "şirani" denilen söz kesme merasimi gerçekleşmektedir. Söz kesilmesinden sonra tatlı ve çerez dağıtılmasından dolayı "Şirani: Tatlı" nişan töreni adını almaktadır. Kırkısrak topluluğunda evlilik konusunda önemli bir husus ise başlık parasıdır. [53] Çünkü topluluğun başlık parasına karşı büyük bir tepkisi vardır; bu nedenle başlık parası alan aileler bu işi üstü kapalı yapmaktadır. Bu konuda yapılan bir görüşmede başlık parası şu şekilde ifade edilmektedir: *"Hakikatçi Aleviler asla başlık Kürtçe "Kalang" dediğimiz "Xalat" dediğimiz, bu bir attır silahtır, inek ya da koyundur. Bunları isteyen ailelerin kızlarına talip olmaz, başlık parasını alanları da asla meclislerine almazlar. Aynı şekilde evlenilecek olan erkeğin ailesinin de kızları için kalang düşüncesine karşı olması gerekir. Tabi tamamı böyle değildi, büyük çoğunluğu kendi aralarında kimse duymadan kalang ve xalat sorununu çözerdi sanki başlık parası almamış gibi bir muameleyle o kızı evlendirirdi. Bu çok önemliydi çünkü evlat parayla satılmaz. Hatta evladına bir şeyler katarak göndermesi lazımdır.*"(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)

Düğün gününe yakın akrabalar, eş, dost, komşular okuntu(davetiye) ile yapılmakta idi. Önceleri okuntu olarak, mendil, havlu, bardak, sabun, kumaş gibi eşyalar dağıtılmakta idi. Okuntuyu alan aileler oğlan evinde toplanır, davul, zurnadan ziyade saz eşliğinde

[53] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.145-146

düğüne başlandığı belirtilmektedir. O gün ki koşullar gereği düğün evin önünde yapılmakta idi.

Kırkısrak'ta gerçekleşen eski düğünler hem kız hem erkek evinde olmak üzere iki ayrı yerde yapılmakta idi. Düğün bir iki gün öncesinden başlar, gelinin baba evinden çıkarılması ile son bulurdu. Düğün alayında gelin ve damadın yakınları hazırlıklara koşar, işlere koyulur. Birkaç koyun önceden kesilir, parçalanır, kavurma, haşlama gibi yemekler için etler hazırlanır. Fasülyeler ısıtılır, bulgur pilavı, sulama koca koca kazanlarda yemekler saatlerce hem kız evinde hem erkek evinde pişirilir. Özel misafirler için masalar kurulur, sini sini yemekler, pilavlar, ekmekler taşınır. Masalara rakı şarap gibi içecekler de konulur. Kına yakılacağı zaman, oğlan evi- kız evinin bütünleşmesini, birlikte söyleyip oynamaları sağlanır. Davetliler gelinin çevresinde çember oluşturup türküler söyleyerek, mumlar yakılır. Kına tepsisine kınalar top top şeklinde genellikle on iki top konulur. Kına tepsisi gelinin başına tutulur ve gelin bi eline, damat ise serçe parmağına kınayı yakar. Komşular, konukları evlerine götürür, sabah güneşinin doğuşuyla birlikte "kalk haberi" verilir. Kız evinden toplanılır, gelin evden çıkarılır. Gelin çıkartma da kızın kardeşi ya da bir yakını kapıyı kilitleyerek "bacı hakkı-kapı hakkı" ister. Geçmişte evden ıkarılan gelin, ata bindirilerek damadın evine götürülür idi. Eve girmeden önce başına çerez ya da bozuk para atılır. Kayınbabadan armağanlar alırdı. [54]

Kırkısraklıların düğün, tören gibi kutlamalar öncesinde köyde ölüleri olan aileleri önceden ziyaret ederek, gönülleri alınır ve düğüne çağırılır. Topluluğun geleneksel Alevilik ya da başka yerel topluluklarda var olan evlenme yasakları yoktur. Fakat tek eşliliğin hakim olması nedeniyle iki eşliliğe şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu güne kadar toplulukta sadece 15 çift evlilikte ikinci eş söz konusu olmuştur. Daha önce belirttiğimiz gibi bu evlilikler genellikle kadının çocuk doğuramamasından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra geçmişte endogaminin hâkim olduğu sonucuna varılmıştır. Günümüzde bunun etkin olmadığı, dışarıdan evliliklerin hatta yabancı eşlerin de olduğu ifade edilmektedir. Şehirleşme süreci ve eğitim düzeyinin artması görücü usulü evliliği azaltmakla birlikte, dışarıdan evlenmeme yasağını da ortadan kaldırmıştır denilebilir. Kırkırsak topluluğu ile yapılan görüşmeler ve gözlemlerde dışarıdan evlenmelerin kültürel çatışmalara ve aile içi anlaşmasızlıklara yol açmadığı

[54] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.145-149

ileri sürülmektedir. Bir diğer vurgulanması gereken nokta ise boşanmalardır. Kırkısrak Alevi inancında boşanmalar yok denilecek kadar azdır. Bunun yanı sıra 1940-50-60'lı yıllara kadar topluluğun kendine özgü düğün geleneği devam ettirilmiştir.

3.1.4. Ölüm

Sosyokültürel hayat, hem bireyler hem de toplulukla için geçişler serisidir. İnsanoğlu yaşamı boyunca bir halden başka bir hale, bir durumdan başka bir duruma ya da bir statüden başka bir statüye geçişi ve bu geçişlerin doğurmuş olduğu sorunlarla yüz yüze kalmaktadır. Topluluklar bu sorun ve krizleri belirli sosyal mekanizmalar ve geçişsel uygulamalar ile aşmaktadırlar. Bu geçişleri eşlik eden kültürel kalıplara ise geçiş ritüelleri adı verilmektedir. Bu nedenle insanoğlunun geçişmiş olduğu üç önemli geçiş ritüeli vardır: doğum, evlilik ve ölüm. Bu geçişlere toplulukların politik, ekonomik, sosyal ve kültürel geçişlerini de ilave etmek gerekir.

Kırkısrak topluluğu için ölüm yok oluştan ziyade bir değişimdir. Bu nedenle ölüm, karmaşık bir olgu olarak karşımıza çıkar. Çünkü ölüm karşısında toplulukların kime nasıl davranacağı, nasıl şekilleneceği, sürecin ne şekilde ilerleyeceği, ritüeller, bireyler, mekanlar, zaman kültürden kültüre değişiklikler ve farklılıklar göstermektedir. Bunun yanı sıra topluluğun dinsel inanç yapı ve uygulamaları ölüm algısını da etkilemektedir. Sözgelimi dinsel yaşama sıkı bağlar ile bağlanmış bir topluluğun ölüm karşısında göstermiş olduğu tutum ve tavırlar ile daha seküler bir yaşam süren topluluğun tutum ve tavırları oldukça farklılık göstermektedir. Bu nedenle Kırkısrak topluluğu diğer topluluklardan farklı bir ölüm algısı geliştirmektedir.

Toplulukta Anadolu halk inançlarından olan, ölüm öncesi kimi nesne ve hayvanların görülmesinin ölüm habercisi olması gibi inanç ve uygulamalar yoktur. Bu ise toplulukta Anadolu halk inanç yapılarının olmadığını göstermektedir. Topluluğun seküler olması, bu anlayışın oluşmasında da etkili olmuştur.

Birçok toplulukta olduğu gibi Kırkısrak'ta da ölümün mevsimine ve saatine göre cenaze bir gün kadar bekletilir. Bu süre içerisinde cenaze yalnız bırakılmaz. Ölen kişinin çenesi bir bezle bağlanarak ağzı kapatılır ve evin bir köşesine yatırılır. Genellikle ölüm töreni bir sonraki günün öğle saatlerine denk gelir. Bu bekleyişin bir nedeni ise

topluluğun büyük kesiminin yurt dışında yaşaması ve dolaysıyla yakınlarının beklenilmesidir.

Cenaze hazırlıkları yapılırken, kadınlar da cenazenin çevresinde ağıtlar yakar. Bir gurup erkek mezar hazırlığı yapar. Hazırlıklar tamamlanınca, cenaze yıkanmak üzere geniş bir tahtanın üzerine getirilir. Don kazanı denilen büyük bir kazanda (broş) su ısıtılır. Cenaze yıkayan kişi, İslami kurallardan çok, geleneksel yollara başvurarak ölüyü yıkar ve özenle kefeye sarar. Defnedilmeden önce ölen kişi son kez evinin önünde sevenleri, akrabaları, dostları tarafından ağıtlar ile veda ederler. Tabuta konulan cenaze, kadınlı-erkekli mezarlığa götürülerek defnedilir.[55]Cenaze mezara bırakılır, üzeri tahta ya da döşeme ile örtülerek toprağa karışır.

Toplulukta ölen kişinin giysileri bir bohçaya konulur, başsağlığında bulunmak için gelen misafirlerin önüne açılır ve ağıtlar yakılır. Topluluk içerisinde ağıtın önemli bir yeri vardır. Ağıtlar genellikle Kurmanci olarak söylenir ve söyleyen kişinin acıları, ölen kişinin yaptıkları ağıtlarda anlatılır. Bunun yanı sıra her ziyarete gelen misafir ile birlikte yeni bir ağıtın başlaması da dikkat çekicidir. Böylelikle baş sağlığı dilekleri bitinceye kadar ağıtlar devam etmektedir.

Topluluk içerisinde yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda geçmişteki mezarların daha doğal ve gösterişten uzak, günümüzde ise daha süslü ve işlemeli mezar taşlarının yapıldığı dikkat çekmektedir. Topluluk "*mezar taşıyla övünülmez"* deyimini kullanmasına ve günümüzde yapılan mezar taşlarının ihtişamını eleştirse dahi, sosyoekonomik hayatın gelişiminin hayatın her alanına sirayet ettiğini görmekteyiz. Özellikle son on yıl içerisinde oldukça büyük ve ihtişamlı mezarların yapımı, topluluğun ekonomik gelişmişliğini göstermesinin yanı sıra, bu anlayışın ölen kişiye verilen değerin simgeleştirildiği ifade edilmektedir.

Mezar taşlarında ayet, Fatiha gibi İslami anlayışı gösteren kavramların kullanmayışı da dikkat çekmektedir. Bu açıdan diğer Alevi topluluklarından farklı olarak İslami öğelerin kullanılmaması, topluluğun baskın olan dini sistem içerisine adapte olmayarak kendilerini ayrıştırdığını göstermektedir. Bunun yerine mezar taşlarına topluluk içerisinde bulunan ve topluluğun inanç felsefesini açığa çıkaran dörtlükleryazılmaktadır. Bunun dışında ölen kişinin dertleri, sevinçleri, uğraşları, acıları ve kültürün felsefesi

[55] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s.151

dörtlükler aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu bağlamda bir mezar taşında yazılan dörtlük şu şekildedir:

"*Yüreğinde sevgi, eli hünerli,*

Binboğa'da kırıkları sarardı,

Yanlış yapmaz hakikati tek yolu,

Ölüm olsa da aynı yoldan gideri."

Topluluk içerisinde bir cenazenin olması durumunda İslam inancında uygulanan Kur'an, ayet, dua gibi inanç pratiklerinin yerine kültürün içerisinde bulunan, okur-yazar, bilgili bir kişi tarafından kısa bir konuşma yapılır. Bu bağlamda bir cenazede söylenen sözler şu şekilde aktarılmaktadır:

"Değerli Canlar

Sevgili Dostlar,

Gerçekten geldik, gerçeğe dönüyoruz. Bütün nefesler ölümü tadar. Ölüm ansızın bizleri bir yerde yakalıyor. Bizler zamanı fırsat bilmeliyiz. Ölmeden önce asli görevlerimiz olan sevgi, saygı, merhamet duygularımızı yeniden geliştirip; birbirini seven, sayan ve birbirinin hakkına, hukukuna sahip çıkan bir noktada olmamız gerekiyor. Kimliğimize, kültürümüze, öğretimize sahip çıkmalıyız.

Canımız, babamız, amcamız Ali Koca bugün aramızdan ayrıldı ve dönüşü olmayan bir yola yürüdü. Kendisine gerçekler yolunda rahmetler diliyoruz. Dileğimiz, gelmiş geçmiş tüm güzel insanların iyiliğine ersin. Çocuklarına, yakınlarına ve siz dostlarına sağlık ve esenlik versin.

Tüm güzel insanlar adına;

Doğruluğu, gerçeği özünde gören ve bu yüzden ben hakkım diyen, 72 millete bir nazarla bakıp, eline, diline, beline sahip çıkmayı kendisine ilke edinen; dini sevgi, kabesi insan, kitabı bilim; mazlumun yanında, acımasızın karşısında yer alan ve şimdi Hakka yürüyen bu can, sizin içinizde yaşadı. Yedi, içti, kondu, göçtü; sizlerle birlikte yaşadı ve şimdi gerçeğe yürüdü. Belki de bu can üzerinde bazı haklarınız olabilir.

Bu canı yaşamı boyunca nasıl bilirdiniz? Bütün maddi ve manevi haklarınızı helal ediyor musunuz?(Üç Kez). Helal olsun diyen dilleriniz sağ olsun. Mekanı yeni bedenler olsun, geçmişlerin ruhu hoş olsun, Ali Koca canımızı saygıyla anıyoruz.

Ey canlar, dostla, niyetimiz bu güzel insanla son yolculuğunda birlikte olmaktaktır. Yönümüz kıbleye, kıblemiz ise kamil insandır. Durduk huzura, vardık niyaza, uyduk gerçeğe. Bilenler bildikleri güzel bir sözü dua niyetine söylesin. Bilmeyenler "Güle güle rahat uyusun" desin. Gerçeğe yürüyen bu can kişi için durduk saygıya; uyduk üçlere, beşlere, yedilere, erenlere, Hakikatçilere ve tüm dostlara… Selam olsun gerçekleri özünde görenlere. Biz ki gerçeklerin huzurunda hep birlikte dara durduk. Yakarışlarımız eren insanlar adına, güzel insanlar aşkına. Bu törenimiz ve törendeki sözlerimiz, gönül defterine kayıt edilsin. Hatırlansın, unutulmasın. Gerçeğe yürüyen bu canımızın ruhu hoş, kusurları yok olsun. Gerçek erenlerin, ermişlerin yolunda yürürken candan saygı ve sevgiler hepimizin şahsında onun üstünde olsun. Buyurun, bu dönüşü olmayan yola Ali Baba'yı hep birlikte uğurlayalım.

Gerçekten gerçeğe giderken

Hepimizin başı sağ olsun."

Topluluğun can ve ruh kavramları arasında bir ayrımda bulunmaları, ölüm algısına yüklemiş olduğu anlamı göstermesi bakımından önemlidir. Ruhun toprağa ekilen tohum gibi bedene ekildiğini söylerler.Topluluğa göre insanın bitkinin hayvanın canı farklıdır. Her cins kendi âlemine devreder, başka cinse geçmez. Ancak insan kendi kendini geliştirerek hakka ulaşır. Kırkısrak Hakikatçilerinde, insan bedenine giren ruh sürekli değişip gelişerek insanı kâmil mertebesine ulaşır ve sonra yeniden, temelli hakka döneceği en yaygın inançtır.

Ölüm algısı üzerine ruh ve can kavramları ile ilgili Ali Haydar Ülger şöyle aktarır: "*Hakikatçilerde ruhun kalıcı bedenin geçici olduğunu söylerler. Hak yolundan sapanlar sözünde durmayanlar tembeller ikiyüzlüler cimriler ve bedenen ölenlere ölmüş diyen bizden değildir çünkü Alevilikte ölüm yok ölüm yok olmak değildir."*Ruh ölmez gömlek değiştir. Ruh gelişim hakkına ulaşıncaya değin devrolur, yani gidip gelir. Madde alemine düşen ruh önce cansız sonra bitki sonra hayvan en son insan da görülür. İnsanı kamil mertebesine ulaştıktan sonra geri döner hakka ulaşır orda yok olur. Bu nedenle topluluk için önemli olan şey insan-ı kamil olmaktadır. Bu mertebeye ulaşıncaya değin ruh birçok bedene bürünür ve sonunda hakka ulaşır. Hakka ulaştıktan sonra da başka bir

âleme geçişten ziyade yok olunacağına inanılmaktadır. Bu düşünce etrafında söylenen bir dörtlük şu şekildedir:

"*Melüli'yi görün geçirin*
Sözlerinde gevher seçin
Ahirette çekerse göçüm
Ölmüş diyen bizden değildir"(Hasan Akyol, Kırkısrak)

Hakikatçiler için ölümden sonra farklı bir yaşam anlayışının var olmaması, ölüm sonrası yapılan pratik ve ritüellerin sınırlı olmasına yol açmaktadır. Bu konuda Hasan Akyol şöyle aktarır: "*40, 3 gibi şeyler bizim Kırkısrak Aleviliğinde yoktur. Bu tarz şekilcilik biz de yoktur. Yabancı biri cenazeye gelince dua okunsun der, biz ona da karşıyız bildiği bir şeyi okusun istiyoruz. İyiliklerinden bahset kötülükleri varsa kötülüklerinden bahset topluma*." Başsağlığına gelen konuklar için sadece ilk üç gün yemek, diğer bir deyişler "ölü aşı" verilmektedir. Bunun dışında Anadolu halk inancında uygulanan kırk, elli iki gibi ritüeller mevcut değildir.

Yukarıda bir cenazede söylenen"*dini sevgi, kabesi insan, kitabı bilim; mazlumun yanında, acımasızın karşısında"* sözleri ele alındığında, Hakikatçi Alevi inancının temel felsefesi olarak ifade edilen "sevgi" inancın özünü oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra en büyük ibadet ve cem olarak görülen yüz yüze sohbetin, gönül kabesi olduğu fikri ön plana çıkarılmaktadır. Son olarak ise topluluğun gerek Anadolu inanç yapılarını uygulamayışı, gerek ölüm karşısında dahi bilimsel bir açıklamada bulunuşu, topluluğun metafizikten ziyade bilim anlayışıyla seküler bir hayat sürdüğünü göstermektedir.

3.2. MEZAR TÖRENLERİ

Ağırlıklı olarak Koçgiri kültüründe "Mehe Mezelan" olarak adlandırılan "Mezar Ayı" törenleri[56], Kırkısrak topluluğunda belirli dönemler uygulanmaya başlanmıştır. Zira Kırkısrak topluluğu bu törenlerin komşu Koçgiri aileleri ile etkileşimleri sonucu uygulamaya başladıklarını, Hakikatçi kültüründe özünde böyle bir törenin olmadığını da ayrıca belirtir: *"Şimdi yavaş yavaş mezar törenleri yapılmaya başlandı. Bu adet Koçgirilikte daha yaygın. Artık bir köyde örneğin 10 kişi ölmüşse ona mezar töreni*

[56] İnan Beler, "Koçgiri Aşireti'nde Ölüleri Anma Ritüelleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2018, s.121

*yapılıyor. Bu aslında insanların birlikteliği için güzel bir şey. Ama onun dışında 3 müş, 40 mış asıl Hakikatçi Aleviler de yoktur."*Takvimsel olarak belirli bir dönemde mezar töreni ya da Mezar Merasimi yapılması, şehirleşmeyle bağlı olarak gerçekleşen bir değişimi göstermesi bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra topluluk üyelerinin büyük bir bölümünün yurtdışında yaşaması, özellikle yaz aylarında bu anma merasiminin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Toplulukta yıl içerisinde ölmüş birinin ailesi tarafından mezarnının yapılması ile kutlanılan bir tören niteliğindedir. Yaklaşık bir yıl kadar bekleyişin ardından ki bu bekleyişin amacı mezarın baş ve ayak kısımlarının çökmesi, orta kısımın yüksek kalmasıyla artık mezar yapımının elverişli olmasıdır. Mezarın belirgin hale geldiği bu işlemle artık ölünün bir mekana sahip olması amaçlanır. Çünkü Hakikatçi Alevilerde ölümün bilinmeze gittiği bu dünya da ona dair bir yapının kalması önemlidir. Topluluk içerisinde mezar bağlamında dikkate değer bir diğer konu mahalle mezarlıklarıdır. Geleneksek bir topluluk biçiminin kısmen devam ettiği Kırkısrak'ta mahallelerin akraba ya da aynı sülaleden olması, bunun dışında mahalleler arası mesafenin fazla olması her mahallenin kendi mezarlı1ğını kurmasına neden olmuştur.

Şekil 5. Kalolar Mahallesinde Bulunan Mezarlık

3.2.1. Mezar Töreni Öncesi

Kırkısrak Alevilerinde kişinin ölümü sonrası mezarının belli olması amacıyla baş ve ayak uçlarına bir taş yahut tahta parçası konularak yaklaşık bir yıl bekletilir. Bir sene

sonra mezar yapılır. Mezar yapımının bitmesiyle ki bu yaz aylarına denk getirilerek tüm topluluğun bir arada olduğu bir takvim belirlenir. Topluluk içerisinde mezar yapımı önemli olmakla birlikte son dönemlerdeki ekonomik gelişmişlikle birlikte, mezarın yapılmaması bir utanç vesilesi sayılmaktadır. Bu ölen kişi adına getirilmiş son vazife olarak görülmektedir. Mezar yapımının bu kadar önemli olmasının asıl sebebi ise buna bağlanmaktadır. Zira topluluğun inanç temelinde ölümün yok oluş, edebiliğe giden bir yol olduğu anlayışı bakamından ve mekanın belli olması açısından mezar yapımına özen gösterilmektedir.

Tören öncesinde mezarları o yıl yapılan aile üyeleri bir araya gelerek tören takvimi ve tören sonrası verilecek yemeğin maddi, manevi boyutları görüşülerek kararlaştırılır. Zira son birkaç yıla kadar bu töreni her aile kendi başına yapmaktaydı. Ancak son yıllarda kolektif bir aidiyet bilinciyle bu merasim toplu olarak yapılmaktadır.

3.2.2. Tören Günü

Mezar yapımı ile ilgili hazırlıklardan sonra tören sabahı törenin yapılacağı mahallede hareketlilik başlar. Öğlen saatlerine doğru bireyler yavaş yavaş aile mezarlığına gider. Öncelikle her aile önce kendi yakını için dua ederek ağıtlar yakar. Daha sonra akraba ve komşularının mezarlarını ziyaret ederek ağıtlar yakar. Tüm mezarlar tek tek ziyaret edildikten sonra mezarlık içerisinde bulunan mezar evinde yemek verilir. Mezar evinde verilen yemek genellikle kavurma ve pilav olmakla birlikte, değişiklik gösterebilmektedir. Yemeği ise kimi aileler kendileri hazırlarken kimi hazır olarak şehirden getirtmektedir. Yemek sonrası son bir dua okunarak tören sona erer.

Şekil 6: Armağanlar Mahallesinde Yapılan Mezar Ziyareti Töreni

3.2.3. Tören Sonrası

Tören sonrası mezar yapımı olan aileler tek tek evlerinde ziyaret edilerek baş sağlığında bulunur. Bu esnada genellikle ölen kişi için iyi dilekler sunulur. Bunun dışında ölen kişi ile ilgili anılar ve yaşanmışlıklar tekrar edilerek anılır. Aile dışındaki ziyaretçilerden sonra köyde yaşamayan aile fertleri birkaç gün daha ölü evinde kalarak, bir arada olmaya çalışır. Törenin etkisi birkaç gün daha devam ederek, tören hakkında değerlendirmeler yapılır. Daha sonra aile üyelerinin de şehre dönemsiyle hayat rutine döner.

3.3. KURBAN

Yeryüzünde bulunan bütün din ve inanç sistemlerinde itikatın yanı sıra belirli durumlarda gerçekleştirilen dini tutum ve davranışlar vardır. Zira toplulukların uygulamış olduğu bu dini tutum ve davranışlar, dini geleneğin de değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Bu nedenle net olarak bir din tanımı yapmak zor olmakla birlikte, her dinin ortak vurgu çerçevesinde temel üç unsuru olduğu söylenebilir: İnanç, ibadet ve Cemaat.[57] İbadet bağlamında sıklıkla kullanılan "ritüel" kavramı, toplulukların dini çerçevesinde yapılan geleneksel tören, tapınım veya

[57] Hakan Olgun, "İbadet, Ritüel ve Kurban", Milel ve Nihal Dergisi, sayı:13, 2016, s.83

kutsallaştırılmış davranışlar olarak ifade edilebilir. Tüm ritüeller belirli kurallar ile belirlenmiştir. İster bireysel ister dini bir öncü önderliğinde topluca yapılmış olsun tüm ritüeller; hazırlık, ritüelin gerçekleştirilmesi ve sonlandırılması gibi temel kurallar etrafında icra edilir. Kurban ritüeli de hemen hemen tüm toplumlarda var olmakla birlikte, belirli bir inanç doğrultusunda ve belirli kurallar etrafında gerçekleştirilir. Bunun yanı sıra ritüelin gerçekleşmesi esnasında kanlı ve kansız olması bakımından ikiye ayrılmaktadır.

3.3.1. Kanlı Kurban

Din dediğimiz karmaşık olgu, kendini yaşam ile gösterir gibi yaparken derinlemesine bir ölüm telkini halindedir. Bu nedenle kurban özellikle de kanlı kurban dini ölümle, özellikle de öldürme ile ilişkilendirmektedir. W. Buket'e göre öldürmenin korkusu ve kan akıtmanın histerik telaşı, yaşam ve ölümün çift yönlü veçhesini kurban ritüeli ile insan varlığının köklerine dokunması demektir. Bu düşüncedeki esas unsur dinin kaynağının tanrıya kurban sunumu sırasındaki duygusal durum ile yakın ilişkide olduğu iddiasını güçlendirmektedir. [58]

Tanrı veya tanrılara, onları razı etmeye yönelik topluluğun başına gelebilecek doğal afet, kıtlık, felaket veya benzer belalardan kurtulmak için teskin niteliğindeki bu ritüelin sergilenmesi, kurban ritüelininin esasını oluşturmaktadır. Özellikle kanlı kurbanlar da kutsanmış bu hayvandan akan kanın, insanı korkutan şeylerden uzak tutacağına dair inanç söz konusudur. Kırkısrak topluluğunun kanlı kurbanları ele alındığında belirli dönemlerde bu ritüelin gerçekleştirildiği söylenebilir. özellikle yukarıda bahsedilen kurbanın niteliği, topluluk içinde söz konusudur. Saha çalışmamız süresince iki kanlı kurbana katılarak ve bu ritüelin icra edilişi gözlemlenmiştir.

Suni İslam inancı çerçevesinde Kurban bayramında Kırkısrak Topluluğunun kurban kesip kesmediği şöyle belirtilir: "*Kurban bayramında kurban keseriz. Keserken Allahım bizi kimseye muhtaç eyleme kurbanımızı kabul eyle der besmele çeker kurbanı keseriz."*Toplulukta kurbanı kimlerin nasıl keseceğine dair herhangi bir kural yoktur. Kurbanı herkes kesebildiği gibi, besmele çekerek kesilir. Bunun dışında genel Alevilik içerisinde söylenilen kurban düvazı gibi özel bir dua yoktur.

[58] Hakan Olgun, *"İbadet, Ritüel ve Kurban",* Milel ve Nihal Dergisi, sayı:13, 2016, s.89

"*Maddi adaklara karşıdır Hakikatçi Aleviler. Adak sadece inanç bağlamında değil bir zorlukta ya da sevinilen bir durumda yapılır ancak kanlı adaklara şiddetle karşıdır. Ancak günümüzde ister istemez çeşitli inançlarla etkileşim sonucunda elbetteki Alevi kesimlerde kanlı kurbanları yaptıklarını biliyoruz."*Hakikatçi Aleviliğin özünde kanlı kurbanın bulunmayışı, hatta kanlı kurbana karşı oluşu önemlidir. Bu felsefe kimi durumlarda esas alınmayarak kanlı kurbanlara başvurulması ise toplumsal etkileşime bağlanmaktadır. Birçok noktada genel Alevi inancından sıyrılan Hakikatçiler,kurban ritüelinin esasını oluşturan sakıncalı durumlar karşısında kanlı kurbanlara başvurulduğu söylenebilir. Özellikle saha araştırmamız süresince bir topluluk üyesinin başına gelen kaza nedeniyle kurban kesildiği, bunun yanı sıra ev temelinin atılmasıyla başka bir kurban kesildiği gözlemlenmiştir.

Kurban veya adağın kime adandığı şöyle ifade edilir: *"Alevilikte Tanrı inancı vardır yani biz ona Hak diyoruz. Adak ona adanır. Tanrıyı da insanda görürler. Yani bir yaratıcının olduğunu ama yaratıcının kendi sıfatında insanları yarattığını düşünürüz."(Ali Haydar Ülgeri, Kırkısrak)* Buradan hareketle Kırkısrak Hakikatçileri bir adak ya da kurban bayramında kesilen kurbanı Hakka sunarlar. Bunun yanı sıra kurban kesimi sırasında özel bir uygulamaya rastlanılmamıştır. Geleneksel Alevi inancı ile derin faklılıklar barındıran Hakikatçi inancında dedenin olmaması, kesilen kurbanın et dağıtımını değiştirmemekte, herkese eşit bir paylaşım söz konusu olmaktadır. Son olarak ise bazı yerli mensuplarının belirli özel günler de Şıh Mamo Türbesinde kurban kestiği ifade edilmektedir. Ancak bunun nadir olmakla birlikte, başa gelen bir kaza ya da şükür mahiyetinde kesilen kurbanlar olduğu ifade edilmektedir. Bu konu şöyle belirtilir: *"bir şey vaat edilmişse Kürtçe bizim "Kadeh" dediğimiz yani başına bir iş gelmiştir onu atlatmıştır birey ona istinaden o acıdan kurtulunca adak yapan vardır. Son zamanlarda vaat edilen annesi babası yakını için vs adaklar gelip Şıh Mamonun orda kesen veya evinin önünde kesen olabiliyor."(Hasan Akyol, Kırkısrak)* Sonuç olarak topluluğun kanlı kurban ritüellerini belirli dönemlerde ve belirli olaylar çerçevesinde gerçekleştirdiği; bunun yanı sıra Hakikatçi felsefesinin özünde kanlı kurbandan ziyade kansız kurbanın olduğu özellikle belirtilmektedir.

3.3.2. Kansız Kurban

Kansız kurbanlar hayvan dışında Tanrılara sunulan diğer hediyeleri kapsamaktadır. Bu hediyeler insanların üretebildiği veya sahip olduğu türlü madde ve nesnelerden oluşmaktadır. Kırkısrak topluluğunda da eskiden beri kansız kurbanların olduğu belirtilmektedir. Bu konu öyle belirtilir: *"Geçmişe baktığınızda kanlı kurbanların olmadığı adaklar vardır. Yağ, peynir, başka maddi nesnelerle adak yapılırdı. Ki özellikle Hızır'ın geleceği zaman yiyeceklerin kapakları açılırdı bu bir adaktı kurbandı."(Ali Haydar Ülger, Kırkısrak)* Topluluk içerisinde adak kavramının yoğun olduğu; bu durumlarda gerek kanlı kurban gerek kansız kurbanların önemle yerine getirildiği dikkat çekmektedir. Hızır inancı çerçevesinde de ona sunulan hediye niteliğinde yiyeceklerin ağzının açık bırakıldığı, böylelikle Hızır'ın o eve bolluk ve bereket vereceği düşüncesi yaygındır.

Son olarak ise kansız bir kurban niteliği olarak aşure ve kömbe ele alınabilir. Aşure ayında topluluğun aşure dağıtması; özellikle aşurenin iç malzemelerinin evin içinde bulunan tüm yiyecek ve tahıllardan oluşması düşüncesi de yukarıda bahsedilen adak kavramına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra kömbe yapılarak dağıtılması, lokma yapımı ve ölüm sonrası yapılan helvalar da verilen kansız adaklardandır. Burada üzerinde durulması gereken ve ortak olan nokta ise bir durum karşısında topluluğun kimi yiyecekleri hediye etmesi veya yardımlaşmasıdır.

3.4. Kutlamalar

Festivaller birbirlerinde farklı olsalar da kimi karakteristik belirleyiciliklere sahiptirler. Bunlar takvimsel bir düzen ile meydana gelmeleri, ulusal olmaları, halkın iştirak ettiği kompleks bir yapının yanı sıra ses, görüntü ve amaçlar etrafında bir araya gelmelerini gösterebiliriz. Zira tüm bunların yanı sıra festivallerin kimi amaçları vardır. Bunlar atayı anmak, ibadet etmek, hünerlerin ve yeteneklerin sergilenmesi, grup mirasının eklemlenmesi gibi icra ediliş benzerlikleri ve amaçları söz konusudur. En önemlisi ise festival geçmişi vurgular. Özellikle süreklilik arz eden festivaller geleceğe karşı yönetilir. Yani geçmiş etrafında geleceğin korunması esasına dayanmaktadır.[59]

[59]Stoeltje, B.J., "Festival", Milli Folklor Dergisi, sayı:17, 2005, s.160-162

3.4.1. Hıdırellez

3.4.1.1. Hızır

Kırkısrak topluluğunda Hızır ya da Hızır-İlyas inancının var olduğu görülmektedir. Topluluğa göre Hızır-İlyas; bütün olanak ve imkânların bittiği, beklentilerin sona erdiği, her darlıkta yardımı istenen, yardımın sağlanması için de belirli yol ve törenlere başvurulan, insanüstü bir güç olarak algılanmaktadır. Hızır topluluk içerisine her kılıkta gelebileceği gibi genellikle ak saçlı ve aksakallı birinin olduğu yaygın bir inançtır. Bunun yanı sıra çoğunlukla da insanlara yardım eden herkesin Hızır olabileceği düşüncesi de kısmen hâkimdir. Hızır iyiliksever, temiz insanları ödüllendiren, kötüleri cezalandıran bir kişi olarak tanımlanmaktadır.

Hızır'ın insanlara bolluk ve bereket getireceği inancı da hakimdir. Hızır bayramına denk gelen günlerde önceden erzakların ağzı açılarak Hızır'ın eve bolluk ve bereket getireceği inancı yaygındır. Bu ise aslında topluluğun adamış olduğu kansız kurbana bir örnektir. Ancak günümüzde bu uygulama oldukça sınırlıdır. Hıdırellez ya da Hızır; Kırkısrak'tan ziyade çevre köylerde Ördekli, Çağşak, Dallıkavak, Tavla gibi Alevi köylerinde daha yoğun kutlanarak önemsendiği ayrıca belirtilmektedir. Hıdırellez, Hızır ile İlyas'ın bir araya geldiği mayıs ayının ilk haftası olması nedeniyle, geçmişte daha yoğun kutlanılmasına rağmen günümüzde piknik ya da törenler ile kısmen yaşatılmaya çalışılmaktadır.

3.4.1.2. Hıdırellez Kutlaması

Hızır bayramı Şubatın ikinci haftası başlamak kaydıyla, 2 ay kışın geçtiği ve artık cemrelerin yere düştüğü, doğanın vücut bulacağı bir zamandır. Hızır'ın bu tarihlerde kutlanmasının inanç temelinde; baharın gelişi ile birlikte insanlara bolluk ve bereket getiren birinin geleceği inancı hâkimdir. Hızır karaların, İlyas denizlerin egemenidir ve bu tarihlerde ikisinin birleşeceği inancı vardır. Bu nedenle evlere bolluk getirmesi için erzakların ağzı açık bırakılır. Hızır kutlaması; ermiş, bereket getiren,gerçektende güzellikler getiren insanlara yardımcı olan yoldaş hatta bununla ilgili birçok söz vardır:**"Hızır Hewal e te buve"**(Hızır yanında olsun, Hızır işlerini rast getirsin, Hızır'ın bereketi girsin).

Hıdırellez kutlaması Hızır ve İlyas'ın bir araya geldiği mayıs ayının ilk haftasına kadar kutlanılır. Kutlamalarda kömbe özellikle de içli kömbe yapılır. Çok eskilerde yapılan kömbe 7 parçaya: 1. Ev sahibine, 2. Çobana, 3. Varsa inancın ileri gelenlerine, 4. Komşulara, 5. Doğada belirli bir yere, canlılara şeklinde bölündüğü aktarılır. Paylaşılan kömbe parçaları topluluğun her kesiminin bir olduğu inancını vermekle birlikte, aynı zamanda bu bereketin tüm topluluk üyelerinde olması amaçlanmaktadır. Topluluk eskilerde Hızır bayramında çocukların boyunlarına bir heybe takarak Hızır kılığına girdiklerini aktarır. Beyaz giysiler "**derpigıras**" giyerek, sakal da takarak ev ev dolaşıldığı; evler gezilirken de çeşitli maniler söylenildiği:"***seri sale, bınısale, Xızırkatewemale, Xızırlovikekbıdevomale***" (Senenin sonu senenin başı, Hızır girdi bu eve, Hızır bir oğlan versin bu eve) ya da **"Teke be reke, Xızır de mal eke"** tekerlemesi (Doldurulan sadakadan dolayı evinize Hızır'ın bereketi girecektir.)söylenildiği aktarılır. Çocuklar gezerek her evden un, yağ, peynir toplar. Yine kullanmak amacıyla bir eve götürülür, o evdeki bir anne kömbe yaparak çocuklar kendi aralarında yer. Önceleri böyle bir bayram geleneğinin olduğu belirtilir.

Kırkısrak Hakikatçilerinde tespit ettiğimiz Hızır ile ilgili inanışlar Anadolu'da diğer Alevi ve Sünni topluluklarda da rastlanılmaktadır. Bunun yanı sıra Hızır inancının Anadolu'daki topluluklarda Sünni topluluğa göre daha belirgin olduğu anlaşılmaktadır.[60]Kırkısraklılarda ise günümüzde daha az kutlanılan Hıdırellez, özellikle Londra da eski uygulaması ile yapılarak, geleneğin devam ettirilmeye çalışıldığı aktarılır. Bunun yanı sıra Hızır kutlamasına denk gelen aylarda köyde topluluğun bulunmaması yerel kutlamaların sona erdiğini, değişen sosyokültürel hayatla birlikte modern çerçevede tiyatrolar şeklinde icra edildiği belirtilir. Artık bir kültür olarak Londra da çocuklara kömbenin bir motif olarak ortaya konulması, kutlamanın değişen mahiyetini göstermesi bakımından önemlidir.

3.4.2. Nevruz

Kırkısrak Alevilerinde Nevruz Bayramı 21 Martta kutlanır. Bu tarihi tabiatın canlanması olarak ifade ederler. Aynı zamanda Nevruzun inanç temelinin olmadığı, hayvancılık ve tarımla geçinen bir topluluk olması bakımından baharın gelişinin bolluk, bereket ve ekin zamanı olması esas vurgulanan noktalardır. Diğer bir deyişle Nevruz'un

[60] Selçuk, A. "Tahtacılar", IQ Kültür Sanat Tatıncılık, İstanbul:2008, s.365.

dini olmaktan ziyade tabiatla ilgili bir kutlama olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra topluluk içerisinde nevruz adı verilen bir çiçeğin bu dönemde ortaya çıkması, bu çiçeğin hastalıklara çare olması önemlidir. Nevruz çiçeği toplanarak yenilmektedir.

Nevruz kutlaması için ayrı bir hazırlık yapılmamakla birlikte kimi dönemlerde bu tarihlerde piknikler veya şenlikler yapıldığı da ifade edilir. Bu şenliklerde halaylar çekilerek, şarkılar söylenir ve baharın, tabiatın canlanması kutlanılır. Günümüzde topluluğun sınırlı hayvancılık ve tarım faaliyetlerinde bulunması bu bayramın sürekliliğini sona erdirmiştir.

3.4.3. Koç Katımı

1860'lı yıllara kadar diğer bir deyişle şehirleşme olgusu öncesinde yoğun olarak hayvancılık faaliyetinde bulunan Kırkısrak topluluğu için önemli kutlamalardan biri de Koç katımıdır. Kış aylarında beslenmesi zor, ekonomik güce dayalı olan hayvancılık koç katımından sonra Kahramanmaraş üzerinden İslahiye'ye, oradan da Fevzipaşa, Kömürler, Toplama, Tahtaköprü, Barbi, Kudikler, Durmuşlar, Katrancı, Çolaklar ve Hz. Ökkeş'e gidilirdi. Bahsedilen bu bölgelerde kışın ılıman geçmesi nedeniyle kışlak olarak kullanılır, mart ayı itibariyle de Binboğa Dağlarına, Kırkısrak'a varılırdı.[61]

"Neri Baran" neri teke, baran koç demektir. Bu koç ve teke katımı olarak adlandırılan bir süreçtir. Büyük bir şenlik yapılarak 500 tanelik sürü içerisinden 14-15 koç katılırdı. İnsanlar bir araya gelerek koçlar boyanır ve iplerle süslenildiği belirtilir. Evlerde ise tören hazırlığı olarak kömbelerin ve hediklerin yapılması, bu hediklerin koçlara da yedirilmesi katımın bolluk ve bereket içerisinde geçmesini amaçlaması bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra çobanın hediği yiyerek kalanını sürünün üzerine atması ise birçok toplulukta olduğu gibi Hakikatçilerde verilen kansız kurbanlara birer örnek sunmaktadır.

Yapılan kömbeler ve hedikler bir araya getirilerek topluluk üyeleri ile birlikte koç katımı alanına gidilir. Sürü sahipleri karşıdaki çobanlara hediyeler (kavurma, kömbe gibi yiyeceklerin yanı sıra çorap, mendil, tarak, bıçak gibi eşyalar) verilir. Boyun bağları çözülen koçlara küçük kız çocukları bindirilir. Buradaki amaç ise doğacak kuzunun dişi

[61] Ülger, A. H. *"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla: 2007, s. 120

olmasının istenmesidir. Salıverilen koçların ardından şenlik, çoban hakkının sürü sahiplerince kapatılmasıyla son bulur. [62]

Koç katımı töreni incelendiğinde bu geleneğin eski formunun varlığını görmek neredeyse imkânsızdır. Değişen ekonomik ve sosyokültürel hayat topluluğun hayvancılık faaliyetini azaltarak, bu törenin işlevliğini sona erdirdiği ifade edilebilir. Bunun yanı sıra kısmen devam eden hayvancılık faaliyetlerinin, yayla hayvancılığından besi hayvancılığına doğru bir geçişin olduğu gözlemlenmektedir. Bu da koç katımının topluluğun hafızasında var olan eski bir kutlama ve gelenekten başka bir işlevinin olmadığı anlaşılmaktadır.

[62] Ülger, a.g.e., s.122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM

4.1. Sosyal Değişme Olgusu

İnsanoğlu var olduğundan beri belirli bir kültür çerçevesinde toplumsal değişimlere öyle ya da böyle maruz kalmıştır. Tabiat gereği değişmeyen bir topluluk düşünmek olası değildir. Büyük ölçekli kültürel değişimlerin ise bazı temel kaynakları vardır. Bunlar; doğal çevrede yaşanan değişiklik, kültürel temas, keşifler ve icatlardır. Çevresel faktörlerin etkisi ile yaşanan kıtlık, iklim değişiklikleri, nüfusun ani değişimleri gibi etkenler doğal çevrede yaşanan kültürel değişimlere sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra değerleri, normları, teknolojileri farklı grupların temasları da bu değişimin bir diğer veçhesini göstermektedir. Son olarak ise keşifler ve icatlar var olan bir alandaki bilgilerin ortaya çıkarılarak yeniden biçimlendirilmesi anlamına gelmektedir. Tüm bunlar toplumların maddi ve manevi toplumsal değişimler yaşamasına etki eden unsurlar olarak görülmektedir. [63]

İnsanlar sürekli karşılıklı olarak yukarıda bahsedilen unsurlar çerçevesinde zaman içerisinde yeni normlar, değerler ve anlamlar ile başkalaşmalar geçirerek sosyal değişimleri meydana getirmektedir. Ancak bu değişimlerin toplumsal değişme olarak adlandırılmasının ön şartı, toplumun sosyal teşkilatının yapısı ve işlevlerini geçici olarak değil, sürekli ve köklü bir biçimde etkileyen ve toplumun tarihini değiştiren bir değişiklik olmasıdır. [64] Bu ise topluluğun kesin ve kalıcı bir değişiklik yaşaması anlamına gelmektedir. "Değişimin yönü ise, bir ideal tip olarak 'geleneksel' bir toplum modelinden 'modern' topluma dönüş şeklinde düşünülebilir. Buna, "cemaat" (Gemeinschaft) tipi bir modelden "cemiyet" (Gesellschaft) tipine veya 'kapalı' bir toplum modelinden 'açık' topluma geçiş de denilebilir. Bu, 'sözlü' bir kültürden 'yazılı' kültüre yahut 'kırsal' bir "tarım toplumu" modelinden 'kent' tipi bir "modern sanayi

[63] Bozkurt, V. "Değişen Dünyada Sosyoloji", Ekin Yayınevi, Bursa: 2015, s. 107-108
[64] Yılmaz, H., "Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik (Ankara Örneği)", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstirüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: 2008, s.17

toplumu"na yahut "teknolojik toplum"a veya şair toplum veya kültür ya da medeniyet modellerine geçiş yahut tekâmül şeklinde de anlaşılabilir."[65]

Toplumsal değişime ilişkin bahsedilmesi gereken bir diğer önemli husus, sosyal değişimin nötr bir kavram olduğudur.[66] Sosyolojik olarak değişim iyi ya da kötü olarak nitelendirilen bir kavram değeri taşımaz, aksine nesnel bir gerçekliğin ifadesi olarak ele alınmaktadır. Çünkü değişim topluluk üzerinde iyi veya kötü sonuçlar doğurabilir; diğer bir ifadeyle toplumun güçlenmesini de sağlayabilir aksine zayıflamasını da. Bu nedenle topluluğun kendi yapısı ile değişimi ele almak ve bu değişimlerin sonuçlarını tespit etmek bizleri daha doğru sonuçlara götürecektir.

Sosyal değişimle ilgili önemli problemlerden biri değişimin gerçekleşmesinde etkili olan mekanizmaların tespiti ve bu mekanizmaların doğurmuş olduğu toplumsal sonuçların analizidir. Kırkısrak tarihine baktığımızda iki önemli ve büyük kültürel değişimler yaşandığıgörülmektedir.Bunlardan birinin kentleşme ile birlikte kırsal yaşamdan kentsel ya da Tönies'in ayrımıyla cemaat tipi yaşamdan cemiyet tipi yaşama geçtiğini, diğeri ise yurtdışı göçleri ile birlikte modern medeniyetler ile temas ve modernitenin din üzerindeki etkilerinin topluluk üzerinde önemli değişikliklere yol açtığıdır.

4.2. Göç

Çok boyutlu bir olgu ve dinamik bir süreç olmasının yanı sıra, çeşitli nedenlerin olması kesin bir göç tanımlaması yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak ana hatları ile bir tanım yapılırsa; "Bireylerin veya grupların sembolik, coğrafi veya siyasi sınırlarının ötesine, yeni yaşam alanlarına ve topluluklara doğru olan hareketlerin ifadesi"[67] olarak ele alınabilir. Bu tanım kapsamında göç olgusunun etkileri toplumları son derece çeşitli ve köklü değişimlere yol açmaktadır. Böylece toplumun yapısını, yaşayışını ve kültürünü de çok önemli değişim ve dönüşümlere maruz bırakır.

Bireylerin göç kararının temelinde göçün nedenlerini içeren itici ve çekici faktörler yer alır. Bireyler doğdukları ve alışkın oldukları yaşam tarzını bırakarak göç kararı almasına

[65] Günay, Ü. Ve Ecer V., "Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar Ve Türkiye", Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri: 1999, s. 9-10.
[66] Yılmaz, H., "Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik (Ankara Örneği)", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstirüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: 2008, s.18
[67]Özyakışır, D.*, "Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama",* Nobel Yayınevi, Ankara: 2013, s.6.

neden olan etkenlere itici, diğer tarafta göç etmek üzere karar verilen yerin cazibelerine ise çekici faktör adı verilir.[68] Bireyler itici ve çekici faktörler arasında yaptıkları değerlendirmelerin çekici faktörler lehine sonuçlanması sonucunda yaşadığı yeri terk etmektedir. Tüm bunlar ise iç ve dış göçü doğurmaktadır.

İnsanların ve toplumların başlıca eylemlerinden biri göçtür. Göç etmeyen hiçbir birey ve toplum yoktur. Çünkü göçün olmadığı yerde toplum erimiş demektir. Topluluklar göç sayesinde etkileşerek değişimler ve ilerlemeler gösterir. Bunlar da göçün olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya çıkarması bakımında mühimdir. Bunun yanı sıra yeryüzünde yaşanan önemli olaylardan toplumların etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle yaşanan toplumsal olay ve olgular göç dalgalarının başlamasına etki etmektedir. Burada ele alınması gereken en önemli olgu Endüstri Devrimidir. Bu Devrim sonrası topluluklar gerek ekonomik gerek siyasi olarak köklü değişikliklere uğramıştır. Türkiye'de gerçek anlamda göç ise II. Dünya Savaşı'ndan sonraki tarımın makineleşmesi ve şehirlere doğru akımların başlaması ile ortaya çıktığını[69] söyleyebiliriz.

Esasen, dünya tarihini değişim perspektifinden ele alan bir kısım araştırıcılar, özellikle C. Levi-Strauss gerçekte global dünya tarihinin de çok önemli ve büyük iki sosyo-kültürel değişim olgusu yaşadığını; bunlardan birinin, antik şehir yahut site tipi toplum modeline geçiş sürecinde yaşandığını ve nitekim tarihen bildiğimiz büyük dünya dinleri yahut evrensel dinlerin de bu büyük değişim döneminde ortaya çıktığını, diğerinin ise modern dönemde bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sanayileşme ve bunlara bağlı olarak meydana gelen modem kentleşme olgusunda kendini gösterdiğini belirtiyorlar.[70]

Mesleğe ve mesleki ilgilere dayalı bir düzenin ikame olmasıyla aile bağlarına, yerel birliklere kültüre, kasta ve statüye dayalı eski geleneksel toplumsal ve ekonomik yapılar sürekli kırılmalar yaşar. Böylelikle şehre yeni gelenler, bir yandan alışılmış bakış açılarını ve geleneksel maneviyatını terk ederken bir yandan da zihinsel çatışma ve kişisel kayıplar yaşarlar. [71] Bunun bir sonucu olarak toplulukların şehirleşme ve göçe bağlı kültürel ve dini değişimler yaşaması kaçınılmaz olmaktadır.

---

[68] Öztaş, C. Ve Zengin, E. "Göç ve Azerbeycan", Uluslar arası Göç Sempozyumu Bildirileri, İstanbul: 2006, s.67.

[69] Ortaylı, İ. "Genel Göç Olgusu", Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul:2006, s. 20.

[70] Günay, Ü. Ve Ecer V.,*"Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar Ve Türkiye*", Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri: 1999, s. 13.

[71] Weber, M. "Şehir, Modern Kentin Oluşumu", Yarın Yayınları, İstanbul: 2015, s.24-26

Weber'in de ifadesiyle "ideal tip" olarak ele alındığında geleneksel toplumlarda din, sosyal hayatın doruk noktasında bulunmakta; toplumun kültürünün temel birimlerini din oluşturmakta; sosyokültürel hayat din ve dinin kutsallaştırdığı ilişkilerle şekillenmektedir. Burada önemli bir husus, toplumun temel gündelik problemlerini dahi dinin çözümler üretmesidir. Bu geleneksel, başka bir deyişle eski toplum anlayışının temel yapı taşlarıydı. Ancak yeni oluşturulan ideal tip, toplumun yapısını, anlamını değiştirmektedir. Bu süreçte din eski geleneksel yapısında olduğu gibi yaşamın her noktasına sirayet eden bir olgu olurken, modern toplumlarda artan işbölümü, uzmanlaşma ve yabancılaşma nedenleriyle toplumsal kurumlar ve faaliyet alanları ayrılırken, "sekülarizasyon" denilen dünyevileşme süreci başlamaktadır. Sekülarizasyon sonucunda da dinin toplumsal yapıdaki etkisi ve işlevselliği giderek azalmaktadır. [72] Bunun yanı sıra sadece Wuthnow'un değil, aynı zamanda WadeClarkRoof ve Nancy Ammerman'ın da birbiri ardı sıra gerçekleştirdikleri araştırmalar, farklı geleneklerden aldığı parçaları birleştirerek bireyselleşmiş bir din oluşturan insanların her hangi bir kurumsallaşmış geleneğe kolay kolay uymayacak bir dini profil ortaya çıkardıklarını göstermektedir. Bu insanların büyük çoğunluğu, kendini "inançlı" olarak nitelendirmemekte, fakat bir "maneviyat" arayışı içerisinde olduğunu söylemektedir.[73] O halde KırkısrakHakikatçilerin giderek artan sekülerizmin ve bunun bir sonucu olarak bireyselleşmiş bir dini yaşamın söz konusu olduğu, bu oluşturulan inanç sisteminin ise özellikle yaşanan göçler ve modern eğitim anlayışının kimlik üretimindeki rolünü ortaya koymaktadır. Böylece, günümüz dini inançlarının artık kabul görmeyen bir takım inançlardan daha bilinçli bir tercihe dönüştüğünü ifade edebiliriz.

Göç olgusu, sosyal değişimin özellikle de Kırkısrak toplumunun sosyokültürel değişimi açısından ilk incelenmesi gereken etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç yerleşilen mekânın kültürel, sosyal, iklimsel özellikleri ve göç edilen toplum ve grupların yapısında önemli değişikliklerin meydana gelmesinde işlevsel olabilir. [74] Zira gerek Anadolu topraklarında Erzincan'dan Kayseri'ye uzanan göç çizgisi gerek 1960'lı yıllardan sonra yoğun olarak yurtdışına göçler incelenmesi elzem bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[72] Günay, Ü. Ve Ecer V.,*"Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar Ve Türkiye*", Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri: 1999, s. 19-20

[73] Berger, P., "Günümüz Din Sosyolojisi Üzerine Düşünceler", Dini Araştırmalar, (Mayıs-Ağustos 2002), C. 5, S. 13: 187-199.

[74] Okumuş, E. "Toplumsal Değişme ve Din", İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s.30.

4.2.1. Erzincan'dan Kayseri'ye Uzanan İç Göç

İdeal-tip olarak ele alındığında; sosyoekonomik yapısı itibariyle tabiatın topluluğa sunduğu mallardan ihtiyacı karşılandığı basit yapıya, arkaik bir teknolojiye sahip bulunan, fazla gelişmemiş ve sınırlı gelişmeye sahip olan, topluluğun demografik yapısının ve sosyal hareketliliğinin oldukça sınırlığı olduğu, toplumsal organizasyonun akrabalık sistemine dayandığı ve içerisinde dini olanla öteki sosyo-kültürel faaliyetlerin birbirine karıştığı geleneksel toplulukların sosyal yaşamlarında kutsalla sıkı bağlar içerisinde karakterize olduğu[75] ifade edilebilir. Böylece topluluğun günlük yaşamında kutsal ve kutsal dışı birbirine sarmaş dolaş bağlı olmakta, bütün seviyelerde; aile, ekonomi, iktidar ve tüm sosyal faaliyetler bir bütün oluşturmaktadır. Kısaca geleneksel toplumlarda kültür bir bütün içerisinde varlığını bireylere aktararak, hayatın her noktasına sirayet eden bir toplumsal fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle gerek göç dalgaları gerek dini değişimler bir bütün halinde ele alınıp, değerlendirilmelidir.

Erzincan'dan Kayseri'ye uzanan bu uzun tarihsel göçün topluluğun sosyal ve dini hayatında ne tür değişimlere uğradığı ve sonrasında yaşanan göç hareketliliğinin karşılaştırmalı analizi bakımından geleneksel toplum yapısı öncelikle ele alınıp değerlendirilmelidir. Geleneksel toplum hayatında Tönies'in yapmış olduğu cemaat tipi yapıdan cemiyet tipi bir yapıya geçiş, toplulukların sosyo-ekonomik, demografik, kültürel ve dini değişimler yaşamasına yol açmaktadır. Konig'in de dediği gibi; «cemaat sosyal düzenin ilksel bir yapı şekli olup daha çok toplumsal gelişimin erken safhalarında geniş bir yayılma alanı bulmuştur»[76] Bu tasnif ile diyebiliriz ki cemaat; bir yere bağlı yerleşme ve organizasyon biçimidir. Bu organizasyon ise daha çok akrabalık ilişkileri ve yerel bağlar ile birbirine sıkı sıkıya bağlanmıştır.

Yukarıda yapılan tasnif çerçevesinde bir yere bağlı olma, yerleşik değişmez bir toprak parçasında bulunma şeklinde bir zorunluluk mütalaa edilmemelidir. «Bir taraftan ziraatle yaşayan grupların hepsi devamlı olarak bir yerde oturmamışlardır, meselâ; toprak verimsiz hale geldiği zaman yerlerini değiştirmişlerdir. Diğer taraftan ise çobanlık veya balıkçılık yapan cemaatler haline gelerek - duruma göre mekânlarında da

[75]Günay, Ü. Ve Ecer V.,*"Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar Ve Türkiye*", Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri: 1999, s.51

[76]Gezgin, M. F. " Cemaat Cemiyet Ayrımı ve Ferdinand Tönnies", Sosyoloji Konferansları, sayı:22-183-201, 1988, s.184

değişiklik yapmak suretiyle - cemaat olma özelliklerini sürdürmüşlerdir[77] Kırkısrak Hakikatçileri 1900'lü yılların başına kadar konar göçer bir toplum yapısına sahip olması nedeniyle, gerek ekonomik ve sosyal şartlar gerek dini yaşam biçimi sürekli olarak bir göç hareketine maruz kalmasına sebebiyet vermiştir. Topluluk üyelerinin sürekli üzerinde durduğu husus da, Alevi kimliği taşımaları ve Suni gruplar tarafından bir dışlanmışlık hissi yaşanması göçleri kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle Erzican- Elazığ-Malatya ve son olarak ise Kayseri göç çizgisini oluştururlar. Göç edilen bölgelerin ise genellikle dağlık oluşu, diğer topluluklar ve özellikle de Suni topluluklar ile etkileşimin engellenmesi, böylelikle de kapalı bir toplum yapısını sürdürerek cemaat tipi bir organizasyon şeklinde yaşamlarını sürdürdükleri ifade edilebilir. Yaşanan bu göçlerin ise diğer ve önemli bir sebebini Osmanlı döneminde yaşanılan Alevi baskılarının oluşturulduğu topluluk üyelerince sık sık zikredilmektedir. Özellikle Malatya Akçadağ(Kürecik) bölgesinde geleneksel bir yaşam sürdüren bu topluluğa sığınan bir subay ile Osmanlı topluluk üzerinde yoğun baskılar yapar, böylelikle topluluğun göç etmesine neden olduğu belirtilir. Doğanşehir'in Fındık köyüne daha sonra ise Elbistan Afşin bölgesinde Hurmankalesine gelip yerleşirler. Son olarak ise Binboğa çevresini otlak olarak kullanarak burada hâkimiyet kurmaları ve yerleşmeleri sonucu yaklaşık 200 yıllık bir geçmiş ile Kırkısrağı yurt edinirler.

Tasnifimiz gereği birinci göç dalgası, diğer bir deyişle Erzincan-Kayseri göç hattı süresince konargöçer bir topluluk olan Kırkısrak Hakikatçileri, yerleşik bir düzenin olmamasından kaynaklı çevre kültür ve topluluklar ile etkileşim içerisine girememişlerdir. Bu nedenle gerek Suni İslam inancı ile temasın oluşmaması, gerek geleneksel Alevi inancı ile kültür alışverişinin yaşanmaması, topluluğun farklı bir inanç yapısının ve organizasyonunun oluşmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra dönemin egemen iktidar anlayışı ile barışık olunmaması, ideoloji temelli bir kültür havzasının ve inanç sisteminin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Toplulukta yaşanan her iç göç hareketinin en önemli sebebi; siyasi ve iktidar egemen kültürün, topluluğa uygulamış olduğu baskı ve zorlamalardır. Osmanlı'nın kuruluş yıllarında kurucu üyeler arasında yer alan Alevi toplumu, giderek imparatorluk oluşturan Osmanlı idaresi ile bir yabancılaşma sorunu yaşamıştır. Böylece devletin kozmopolitleşmesi, yöneticilerin Anadolu dışından unsurların artması ve Sünni

[77]Hahn, A., et-al., Gemeindesoziologie, Stuttgart, 1979, s. 27.(Aktaran Mehmet Fikret Gezgin, 1988: 187)

ideolojinin bayraktarlığını yapan Ortodoks din adamlarının Alevi toplumuna karşı olumsuz tutumu, bu yabancılaşma sorununun oluşmasındaki en büyük etkendir.Bunun yanı sıra özellikle 16. Yüzyılda başlayan Osmanlı-Safevi mücadelesi Alevilerin büyük sıkıntılar yaşamasına, kıyımlara ve sürgünlere uğramasına neden olmuştur.[78] Hemen hemen her Alevi topluluğunda rastlanıldığı gibi yukarıda bahsedilen siyasi ortam nedeniyle, Kırkısrak Alevilerinde de yoğun olarak 1800'lü yıllardan başlayan asimilasyon ve eritme politikaları topluluğun uzun bir göç çizgisi oluşturmasına, bunun bir sonucu olarak ideolojik ve radikal bir etnik kimlik oluşturulmasına yol açmıştır.

Toplulukta yaşanan bu göç eylemi, diğer Alevi toplulukları ile etkileşimin az olmasına, böylelikle geleneksel Alevilikten uzak farklı bir Alevi kimliği kurmalarına yol açmıştır. Bu Alevi kimliği ise yaşanan toplumsal ve siyasal olaylar çerçevesinde ideolojik temelli bir kimlik inşası ile birlikte, daha seküler ve dünyevi bir inanç temelinde yaşam sergilenmesinin önünü açmaktadır. Denilebilir ki doğallıktan yerelliğe yönelik Alevi kimliği inşa edilmektedir. Dış göçler ise yerellikten kopuş ve inancın soyutlanarak dünyevileşmesine sebep olmaktadır.

4.2.2. Kayseri'den Avrupa'ya Uzanan Dış Göç

Göç olgusunun etkileri toplumları son derece çeşitli ve köklü değişimlere maruz bırakmaktadır. Böylece toplumun yapısı, yaşayışı ve kültürü de çok önemli değişimlere uğramaktadır. Özellikle Ünver Günay'ın tanımıyla; "dış göç olgusu, yabancı bir ülke, çevre, toplum ve kültüre katılma, uyum ve "bütünleşme" (integration) veya baskın bir kültüre benzeşmek suretiyle "aynılaşma" (accultration) hatta yabancı toplulukta farklılıklarını sürdürme ya da dışlanma "marjinalleşme", dış çevreden tamamen "soyutlanma" (isolation) gibi çok önemli ve karmaşık etki ve tepkileri beraberinde getirir."[79]Bu çerçevede Kırkısrak topluluğu ve dış göç ile birlikte yerleşilen ülke temelli bütünleşme yaşandığı söylenebilir. Şöyle ki; bir ülke ekonomik ve siyasi anlamda Avrupa'ya entegre olduğunda, paketin geri kalanlarıyla birlikte Avrupa sekülerizmini de alır.[80] Özellikle topluluğun dış göç öncesi ve sonrası göz önüne alındığında cemaat tipi bir yaşam sergilendiği geleneksel toplum anlayışında daha dinsel bir yaşam

[78]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s. 95-96.
[79] Günay, Ü., Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği, Bilimname III, 2003/3, s.36
[80]Berger, P., "Günümüz Din Sosyolojisi Üzerine Düşünceler", Dini Araştırmalar, (Mayıs-Ağustos 2002), C. 5, Sayı 13,s.5.

sergilenirken, dış göç ile birlikte Avrupa'nın sekülerizminden etkilenildiği ifade edilebilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Kırkısrak topluluğu, kendi tanımlarıyla Kırkısrak Hakikatçileri önceden beri diğer geleneksel Alevi topluluklarındaki inanç, ritüel ve pratiklerini uygulamayarak daha radikal, ideoloji temelli bir anlayış sergilemişlerdir. Ancak dış göç; bu ideolojik ve dünyevileşen dini yapıyı daha da seküler bir forma getirerek farklı bir anlam ve yaşam dünyası çizmektedir.

Göç olgusu toplumların sosyo-kültürel hayatlarını, özellikle dini inanış, pratik, yaşayış, örf ve adet, kültür gibi çok derin konularda yankı uyandırması bakımından hem göç sosyolojisi hem de din sosyolojisi bir arada değerlendirilip ele alınmalıdır. Zira göç eden ve edilen topluluk, yerleşilen bölgenin dini inanç, norm ve pratiklerini bir şekilde karşılıklı olarak etkilemektedir. Topluluğun 1960'lı yıllarda işçi göçleri yaşaması dikkate alındığında; Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine 1960'lı yıllarda ikili anlaşmalara dayalı olarak devlet eliyle düzenlenen işçi göçü yaşanmıştır.[81]Batı Avrupa ülkelerine giden Türk göçmenlerinin önemli bir kısmında Alevi nüfusu yer alır. Avrupa'da kurulan kimi dernek ve kurumlar, Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu, Alevi Kültür Merkezi, Cemevi gibi kuruluşlar Alevi örgütlenmelerine imkan tanımıştır. [82] Böylelikle göç ile birlikte topluluklar kamusal alanda görünürleşip, teşkilatlandığı ve kurumsallaştığı belirtilir. Kırkısrak Alevileri da Londra'da bulunan Cemevlerine belirli dönemlerde ziyaret etmesi bunun en belirgin göstergesidir.

Kırkısrak topluluğu yaşanan bu dış göç bağlamında 1960'lı yıllarda işçi göçü ile ilk olarak Almanya'ya, daha sonra Fransa ve İngiltere'ye göç dalgaları yaşamıştır. Günümüzde ise özellikle Londra ve Paris'te yoğun bir Kırkısrak nüfusu söz konusudur. Kırkısraklılar genellikle Londra'nın kuzeyinde; Enfield, Huringey, Hackney, gibi kuzey bölgelerde yoğun nüfusa sahiptir. Bu göç hareketi ile birlikte topluluk bir yandan bulunduğu toplumun yapısal bir bileşeni haline gelirken, diğer yandan da kendi kültürel ve toplumsal hafızasını sosyal yapı içerisinde organize etmeye çalışmaktadır. Özellikle göç hareketinin ilk yıllarında kentleşmeye bağlı olarak adaptasyon sorunu ve kolektif yaşamdan bireysel yaşama, Tönies'in deyimiyle "cemaat" tipi topluluktan " cemiyet" tipi topluluğa geçişin etkilerini yaşamıştır. Bu nedenle cemiyet tipi bir yaşamın cemaat

[81] Günay, Ü., Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği, Bilimname III, 2003/3, s.38
[82] Günay, Ü., Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği, Bilimname III, 2003/3, S.51

tipi yaşamlar sürdüren bireyleri olarak kolektif hafızayı yeniden inşa etmişlerdir.[83] Bunun yanı sıra yukarıda bahsi edilen semtlere göç eden topluluk, belirli bir alanda etkileşim ve iletişim bağları açısından sosyal dayanışma ağları oluşturmuştur. O halde, aynı yerel orijini yaşamakta ve aynı geleneği paylaşmaktan kaynaklı kolektif bağlarını da devam ettirmeyi amaçlamaktadır.

Avrupa Sekülerizmi içerisinde yer alan topluluk, dini inanç ve pratiklerine olan geleneksel bağlılığı zaman içerisinde azalma göstererek, modern eğitim ve kültür içerisinde yeni bir forma dönüşmüştür. Göç ile ilgili bir fenomen olması bakımından şehirlerin oluşumu, sanayileşmeye bağlı olarak ise giderek modernleşen toplumların önemli bir problemi haline gelen şehirleşme ve modernite önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişimin en büyük nedenini göç oluştururken, göçün sonuçları açısından kentleşme, dernekleşme ve modernite ele alınması gereken elzem konular arasındadır.

4.3. Yeni Bir Kimlik İnşası: Kentleşme ve Dernekleşme

XX. yüzyılın sonra çeyreğinden itibaren günümüz toplumlarında meydana gelen sanayileşme ve modernizasyon, dünyanın her yerinde modern medeniyetlere getirmiş olduğu köklü değişimlere sahne olmuştur. Zira bu değişiklikler sadece bilim ve teknoloji alanında yaşanmamakta, bunların yanı sıra toplulukların dinlerinde de önemli değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Bu nedenle çeşitli değişimlere maruz kalan farklı toplum tiplerinin dinlerinin yerinde ve rolünde değişimler gözlemektedir.

Din gerek toplumsal bir olay olmasından kaynaklan gerek topluluklar ile girişilen etkileşimler sonucunda sosyal bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyal karakteri toplulukların coğrafyasında, sosyal ve kültürel hayatlarında meydana gelen değişimlere bağlı olarak farklı merhalelere bürünmektedir. Özellikle modern toplum biçimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, günümüz toplumu karşı konulamaz bir değişime maruz kalmıştır. Din sosyoloğu J. Wach'ın da belirtmiş olduğu gibi, din sosyolojisi menşeilerini, Batı'da büyük endüstrinin ortaya çıkışı sırasında meydana gelen sosyal

[83] Şahin, İ. "Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Örneği", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 63, 2012, s. 109.

değişme gerçeğinin şuuruna eriş ve teolojinin bu gerçeği açığa çıkarmaktaki acizliğinden almakta olduğunu belirtir. [84]

Özellikle XX. Yüzyıldan itibaren başlayan Avrupa, Amerika ve daha sonra Japonya'da "sanayileşme" adı verilen, tarımda makineleşme ve rasyonel bir biçimde kitlesel üretim ve tüketim hayatına girilmiş, bunun yanı sıra "kentleşme" ile birlikte şehir nüfusunun artmasına bağlı olarak demografik yapının değişmesi ve buna paralel olarak tüm bu etkenlerin doğal bir sonucu olarak iktisadi, siyasi, ahlaki, sosyal ve kültürel yapılarda önemli değişiklikler doğurmuş, geleneksel toplulukların ananevi dini yaşamlarında da büyük etkiler bırakmıştır.

Din toplumları en derinden etkileyen ve hissettiren güçlerden biri ve hayatın önemli boyutundan biridir. Bu sosyal boyut kendisini inançlar, ritüeller, semboller ve normlarla bir araya getirerek kültürel sistemler dizisi kurmaktadır. Bunun yanı sıra kimi kurulu ve belirli rolleri olması bakımından da yapısal bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.Bu yapısal sistemin tesis edilmiş rolleri, örgütsel kalıpları, arkadaşlık ağları ve grup sınırları vardır. Bu nedenle din hem toplumsal sistemleri etkiler hem de toplumsal sistemlerden etkilenir. [85] Bilindiği gibi dinin pek çok işlevi olduğu gibi en etkilisi kimlik kazandırma, kimliklendirme, aidiyet bilinci verme ve taraf olma bilinci temin etmesidir.[86] Bu açıdan dinler; bireylerin ve toplulukların kimliklerini oluşturur. Bunun en açık örneğini de Kırkısraklıların Hakikatçi bir Alevi kimliği inşa ve idame sürecinde edinmiş olduğu, iyi ve insanlık yararına uygun din kurallarının özümsenerek yeni bir oluşumun oluşturulmaya çalışıldığı anlayışı sunmaktadır. O halde dinsel bir sistemler kurması bakımında Hakikatçi kültür, ideolojik bir inanç temeli ve inşa süreci oluşturması bakımında dernek yapılanması, "Kırkısraklı" olmanın bilincini vermesi açısından önemlidir.

Temel iticileri ekonomi ve eğitim olan 1960'ların demografik hareketi, Kayseri şehir merkezinde topluluk üyelerinin dağınık olarak yaşamak zorunda kaldıkları bir Alevi yaşantı dünyasını inşa etmiştir. Bu kentlileşme hareketi, topluluğun inşa ve idamesi sürecine, buna bağlı olarak da kendilik tanımlarının şekillenmesine etki eden sonuçları doğurmuştur. Zira kentlileşme eğilimine dek geleneksel bir örgütlenme ve kominal

[84]Ü. Günay, "Modern Sanayi Toplumlannda Din", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, I ve II, Kayseri, 1986, 1987, s.43
[85]Okumuş, E. *"Toplumsal Değişme ve Din",* İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s.52-53
[86]Okumuş, E. *"Toplumsal Değişme ve Din",* İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 76-77

yaşam sergileyen topluluk mensupları, şehir ortamında görünür hale gelmek amacıyla kimlik ve aidiyet bağlamları kurmak durumda kalmaktadır. Şehir içinde dağınık olarak yaşamalarına, hâkim kültürle ve modernleşmeyle olan yapısal ve kültürel etkileşimlerin artmasına bağlı olarak geleneksel grup yapıları büyük oranda bozulmuş, topluluk sınırlarının kültürel geçirgenliği ise artmaktadır. Kolektif aidiyetlerini, geleneklerini ve kültürlerini şehirleşme ile beraber yeni bir form ile inşa etme çabası kaçınılmaz olmaktadır. Bu yeniden inşa ise dernekler vasıtasıyla elde edilmektedir.

Kırkısraklıların dernekleşmeye başladığı ve kent ortamında kendilik tanımlarını oluşturmaya başlaması yirminci yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Topluluklar kolektif aidiyetlerini ve toplumsal dayanışmalarını korumak adına modern yapılanma formları etrafında bir araya gelmeye başlarlar. Bu sürecin ilk aşaması ise dernek yapılanmalarıdır; bu çerçevede ise yaşantı dünyasının gittikçe rasyonelleştiği bir anlam dünyası yaratımı ortaya çıkmaktadır. Özellikle kapitalizmin bir bomba gibi yaşam dünyamıza girmesi ile birlikte, dünyada yeni krizler ortaya çıkmıştır. Bu krizlerin en önemlisi ile toplulukların anlam dünyaları ve buna bağlı yeni topluluk tiplerinin açığa çıktığı, cemaat tipi toplumların ya yok olduğu ya da cemiyet tipi toplumların içerisinde eridiği bir dönemdir. Bu hususta ise en dikkate değer şeyin cemiyet tipi oluşumlar içerisinde kendini var etmeye çalıştığı, buna müteakip otantik geleneklerin modernist bir forma dönüştürülmesi çabaları baş göstermektedir. Bunu ise derneklerin "kültürü devam ettirme", "kültürün yok olmaması" ya da "kültürü yaşatma" adı altında yaptığı faaliyetler, bu yeniden inşa ve geleneğin modernleşmesi çalışmaları bakımından mühimdir.

Geleneği modernleştiren, yeni bir form ve dönüşüme uğratan akılsal araçların başında kapitalizm, modernleşme, eğitim, bireysellik, yazılı kültür ve teknolojinin baş göstermesi, toplulukta modern bir bilinç ve rasyonel aklın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Özellikle kentleşme ile birlikte, geleneksel bir eğitim anlayışı içerisinde olan toplulukların, bireyselleştiği, rasyonelleşerek modern bir bilincin açığa çıkmasında önemli bir araçtır. Zira bunu topluluk içerisinde cemaat tipi yaşam ve cemiyet tipi yaşam arasındaki farklılıklar ile ortaya koyabiliriz. Şıh Mamo döneminde ve özellikle 1950'li yıllara kadar kendi içerisinde kolektif bir aidiyet bağlamında eğitim anlayışının var olmasıyla, kapitalizmin ve modernitenin baş göstermesiyle bireyci bir eğitim anlayışının baş göstermesi yeniden kimlik inşası ve kendilik tanımlarının değişimini

ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, topluluklar, otantik geleneklerini rasyonel bir bilinç ile yeniden inşa etmeye başlamışlar ve böylelikle kendilerini Avrupa Sekülerizmi ve modernizmi içerisine eklemlemişlerdir.

1960'lı yıllara kadar gelinmiş kapalı bir toplum, Hakikatçi kültüre egemen olmuş, onunla toplum biraz farklılaşmıştır. Bu yıllara kadar sadece birkaç ticaret ve hayvancılıkla uğraşan toplulukken; 60'lı yıllarla birlikte bir kooperatifin kurulması ile yurtdışına (Özellikle Almanya'ya) işçi gönderimleri başlamıştır. 80'li yıllarda Kırkısrak Derneği ve 1992'de Türkiye'nin ilk köy vakfı kurulmuştur. Daha sonra Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de Kırkısraklılar Dayanışma ve Yardımlaşma çatısı altında dernekler kurulmuştur. Seksenlere gelinceye kadar, topluluk kendilerini şehir ortamında yeniden inşa etmek ve bir kimlik kazanmak adına işbirliğine girmiş, makro ve meta anlatılar ile ideolojik temelli bir inşa ve idame süreci başlatmıştır. Bu ideolojik inşa süreci ise kendisini dini hayat içerisinde görünür hale getirerek, belirginleştirmiştir. Zira yeni bir Alevi kimliği bağlamında, geleneksel Alevilikten ayrışarak, kendisini oluşan bu yeni modern ortam içerisinde dünyevi bir kimlik yaratmıştır.

Topluluk, altmışlı yıllara kadar daha çok kooperatif ve ekonomik temelli kuruluşlar etrafında bir araya gelirken, seksenli yıllar ile modern bağlamlarda varlıklarını devam ettirebilmek adına bir araya gelerek mekanik bir dayanışma içerisine girmişlerdir. Özellikle burada kutlamalar ve törenler konusuna değinmek isabetli olacaktır. Kültürlerin içerisinde var olan festival, kutlama ve törenler geçirilen bu değişim ve dönüşümden nasibini almıştır. Bu kutlamalar kültürün aktarımı ve devamlılığı bakımından önem arz ederken, bazen ritüel kaybına uğrayarak yok olmuş, bazen ise yeni bir forma bürünmüştür. Burada Kırkısrak topluluğunda geleneksel yapı içerisinde 1980'lere kadar organik yaşam serilerken kutlanan Hıdrellez kutlaması, göç ile birlikte değişime uğramıştır. 2016 yılında Londra'da Kırkısraklıların bir tiyatro şeklinde Hıdırellezi kutladığı, bu kutlamada otantik ritüellerin aktarımı ve yeni nesillere öğretilmesi amacıyla çocuklara kömbe ve geleneksel kıyafetler giydirilerek tiyatro şeklinde icra edildiği aktarılmıştır. Tam bu noktada modernleşen yapılar etrafında ritüellerin yeniden inşa ve kimlik tasarımı çerçevesinde icra edilişi önemlidir.

Kentleşme ve dernekleşme bağlamında, kültür odaklı eğilimler olarak V.Turner ve C.Geertz'in belirttiği "sosyal yapı" ve "kültürel değerler sistemi" toplumsal yaşamın iki önemli bileşeni olarak ele alınmalıdır. Öncelikle Turner, yapısal dönüşümleri "yapı",

"komunitas" ve "liminalite" kavramları ile kültürel bir durum olarak incelemiştir. Geertz ise değerler sistemi ve sosyal yapı arasındaki ilişkinin, ritüellere yansıması bakımından ele almıştır. Bu iki kuramcının bahsetmiş olduğu yapısal dönüşüm, yerel kültürel alan ile yeni kültürel alanın yapısal birleşenlerini bir araya dernekler ve vakıflar aracılığıyla somutlaştırarak organize etmektedir. Bu organizasyon biçimi topluluğu ideolojik temeller ile bir araya getiren yapısal bileşenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bu organizasyonlar arada kalmışlığın, ne yerel olmanın ne de modern olmanın getirmiş olduğu kültürel krizi de ortaya koymaktadır.[87] Ne yerel ne kültürel alana ait aktörler olmaları, Turner'in deyimiyle sadece "liminal" bir sürecin haline geldiklerini göstermektedir. Bu süreç "yapısal geçmişin ve yapısal gelecek arasında bir yerde, iki bölge arasındaki tehlikeli sahipsiz topraklardır."[88]

Şahin'in de aktardığı gibi[89] Alevi yaşamındaki yapısal dönüşüm "müsahiplik" kurumu ile açığa çıkarılabilir. Müsahip olmaktan üye olmaya uzanan bir dönüşüm söz konusudur. Bu konuyu Ali Haydar Ülger şöyle belirtir: "*Müsahiplikteki temel anlayış yardımlaşma kurumudur. Ancak günümüzde müsahipliğe isim konmasa bile biri benim iyi ya da kötü günümde her anımda yanımda yer alıyorsa onu kardeşim olarak görüyorsam bu müsahipliktir. Müsahipliği biz biraz daha ileri götürecek olursak komünal anlayış bütünüdür. Ortak yaşam ortak paylaşım."*Yani inanç ve soy akrabalığına dayalı geleneksel yapı, göç ile birlikte dernek üyeliğine dayanan bir yapısal dönüşümün sembolik göstergesi haline gelmektedir. Artık geleneksel yapıda olduğu gibi bir müsahiplik söz konusu değildir. Ortak paylaşım alanında bulunan ve birbirlerine yardımcı olan, özellikle aynı payda da bir çatı etrafında toplanan insanların oluşturmuş olduğu inorganik bir kurumdur. Bunun yanı sıra şunu da belirtmek gerekir ki; müsahiplik denilen otantik anlayışın günümüz rasyonel dünyada, yardımlaşma ve dayanışma çatısı etrafında sürekliliği sağlanılan bir yapısal sistemdir. Derneklerin de isminin özellikle "Yardımlaşma ve Kültür" adı altında kurulması artık müsahiplik gibi otantik ve cemaat yaşamında var olan sistemin içi boşatılarak yerine yeni bir yapılanmanın oluştuğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu makro yapılanma

[87]Şahin, İ. "Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Örneği", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 63, 2012,s.41.
[88]Turner, V. (1986), "Dewey, Diltheyand Drama: An Essay in theAnthropology of Experience", s.41. Aktaran: İlkay Şahin, (2012), :"Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Örneği", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 63, 2012, s. 45
[89]Şahin, İ. "Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Örneği", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 63, 2012, s. 45

stratejileri ise etno-milliyetçilik temelli ideolojik kimlik inşası ve yeniden kültürel oluşumları barındırmaktadır.

Gerek yurt dışında kurulan Kırkısraklılar Yardımlaşma ve Dayanışma Dernekleri gerek bu isimde kurulan Kayseri merkezli dernek; sosyal ve kültürel faaliyetler ile yerel kültürel referansları esas alan otantik bir bilinç ve kolektif aktarım ile bağları farklılaşmamış, aynı hafıza bilinci ile bir "komunitas" inşa etmektedir. Komunitaslar ise derneğin düzenlemiş olduğu kültürel faaliyetler ve ideolojik birliktelikler ile kültürü yeniden ama yeniden inşa etmektedir. Bunun yanı sıra üzerinde durulan liminal süreçler sonucunda kurulan ideolojik kimlikler, kurumların ve ritüellerin işlev kaybına uğramasıyla, aynı zamanda komunitasın yapısal dönüşüme eşlik etmesiyle ortaya çıkmış bir fenomen olarak karışımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak gerek kutlamalar bağlamında, gerek yerel kültür bağlamında işlev kaybına uğrayan ya da içi boşaltılan değerlerin belirli bir dönüşüme uğramasıyla, milliyetçilik temelli kimliklerin inşa edilmesi, kaçınılmaz bir sonucu doğurmaktadır.

Cemaat tipi bir oluşum sürüldüğü 1950'li yıllara kadar, Hakikatçi kültürün kömunitasını oluşturan ritüellerin ve toplumsal mekanizmaların, şehirleşme ve modernleşmeye bağlı işlev kayıplarına uğraması, böylelikle Hakikatçi kimliğini üreten statü rollerinde değişim ve dönüşümün kaçınılmaz bir sonucunu ortaya koymaktadır. Sosyal bir akrabalık tesis eden müsahiplik ve kirvelik kurumlarının giderek azalması, Hakikatçi kültürün kimlik ve statü rollerinde işlev kayıpları yaşandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra yeni bir Alevi kimliği ki bu kimlik geleneksel bağlarından kopmuş, dünyevi, senkretik bir özellik sergileyen homojen bir yapıyı meydana getirmektedir. Bu senkretizm ve homojenleşme bağlamında modernitenin bir üretimi olarak melezleşme kavramı dikkat çekmektedir. Modernliğin devreye sokmuş olduğu önemli bir kavram melezleşmedir. Zira kültür, melezleşme, kimlik kavramları modernliğin tasarımı olarak gündeme gelmektedir.[90] Bu kavram Alevileri de yakından ilgilendiren bir olgudur. Kuşkusuz bütün kültürel kimlikler gibi Alevi kimliği de modernleşme karşısında kendi vaziyetlerini ve özlerini gözden geçirmekte ve "biz kimiz" sorusu ile karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü Smith'in (1994: 42) de belirtmiş olduğu gibi, kültürel bir kimlikte toplanması gereken unsurlar şu şekildedir:

[90] Subaşı, N.(2005),"Alevi Modernleşmesi", Kitâbiyât Yayınları, Ankara, s.49

Ortak bir özel ad, ortak bir soy miti, paylaşılan tarihi anılar, ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur, özel bir yurtla bağ, nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu.[91]

Smirth'in yapmış olduğu tanım gereği Kırkısrak Alevilerinin kendilik tasarımı olarak "Hakikatçi" tanımı, geleneksel Alevi anlayışından uzak yeni bir kimlik arayışı ve örgütlenme stratejisi, göç sonrası ortak bir bağlamda yaşam ve dernekler vasıtasıyla sosyal dayanışma mekanizması, ortaya çıkan melezleşme ve kimlik tanımını ortaya koymaktadır. Ancak burada melezleşme şu açıdan önemlidir. Modernlik bir yandan kimliği icat ederken bir yandan da geleneksel olandan uzaklaştırarak arada kalmışlığı, dinler ve toplumlar içerisinde melezleşmeyi göstermesi bakımından elzem bir husustur. Topluluğun senkretik bir dini yapısının olduğu fikri belirli bir kalıp dışında, dinlerin ve inanç yapılarının özü, iyi ve güzel olanın bir yerde bulunduğu yapı olarak görülmesi, melezliğe giden yolların çoğaldığını göstermektedir.

Sonuç olarak gerçekleşen iki göç ile birlikte yapısal bir dönüşüme uğrayan KırkısrakHakikatçilerinde geleneksel ritüellerinde giderek azalma ve işlev kaybı yaşanmaktadır. Bu geleneksel ve inançsal değerlerin yitişi yeni bir kimlik tasarımı ortaya koymaktadır. Bu kimlik ise ideolojik referanslar ile şekillenerek toplulukta yeni bir Alevi kimliğini görünür hale getirmektedir. Söz konusu ideolojik kimlik Şahin'in de ifade etmiş olduğu gibi: "Aleviliğin temel geleneksel ritüellerinin etki ve işlevlerini yitirdiği, inanç sisteminin bir çeşit hümanist felsefe ve sol politik yorumlu bir ideoloji görünümüne büründüğü bir kimlik biçimini" [92] ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle geleneksel esasların giderek eridiği bunun yerine Alevi kimliğini taşıyan bir tarih ve köken mitolojisi ile hümanist bir inanç sistemi oluşturan yapıya dönüşüm söz konusudur. Bunun yanı sıra yeniden inşa sürecinde ne olduğundan ziyade neleri içinde barındırdığı senkretik bir melezleşme yapısı kendini baş göstermektedir. Günümüz toplumlarının homojen bir yapıdan giderek heterojen bir hüviyete büründüğü son yıllarda Avrupa'ya göçün bir sonucu olarak Kırkısrak Alevileri de nasibini a
Bunun sonucu olarak senkretik ve heterojen bir inanç yapısı ile birlikte ideolojik sol yönelimli bir kimlik tasarımı Hakikatçi Alevileri ortaya çıkmaktadır.

[91] Subaşı, N.(2005),"Alevi Modernleşmesi", Kitâbiyât Yayınları, Ankara, s.58
[92]Şahin, İ. "*Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Örneği*", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 63, 2012, s. 49

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Geleneksel Alevilik Karşısında Bir Dik Duruş: Kırkısrak Aleviliği

Geertz'e göre her bir kültürel sistemin ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Bu kültürel sistemler içerisinde dinin en önemli özelliği; bir dünya görüşü ve bu dünya görüşünü destekleyen, yani yaşam tarzı sunmasıdır. Hatta Geertz şöyle belirtir: "İnsansız kültür, kültürsüz de insan yoktur."[93] İnsanoğlu kurmuş olduğu bu kültürel sistem içerisinde örgütlenerek kendi varlığını idame ettirir. Bu nedenledir ki neredeyse tüm topluluklar, en sekülerinden en muhafazakâr toplumuna değin belirli inanç ve dini sistem etrafında birleşerek diğer topluluklar içerisinde görünür hale gelmeye çalışır.

Topluluğun deyimiyle Hakikatçi Alevilik; geleneksel Aleviliğin karşısında dik duran bir kültürel sistem ve yaşam biçimidir. Bu ifadeden hareketle, Kırkısrak Aleviliği; geleneksel Alevi inancına gerek ritüel gerek inanç bağlamında farklılık arz ederek, geleneksel Aleviliğe eleştirel bir tutumla yaklaşan Alevi yaşam biçimi olarak ifade edilebilir. Bu nedenle bu bölümde geleneksel Alevilik ve Kırkısrak Aleviliğinin mukayeseli bir incelemesi sunulmaya çalışılarak Hakikatçi Aleviliğin inançsal ve ritüel yapıları ele alınacaktır.

5.1. İnanç

Alevi Bektaşi yolunun en temel şahsiyeti olması bakımından Ali inancı önemli bir noktadır. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talib'in oğlu, damadı ve On İki İmamların birincisidir. Ayrınca Sünni anlayışında dördüncü halifedir. Hz Muhammed Veda Haccı'nda kendisinden sonra Müslümanlara önder olarak Hz. Ali'yi tayin etmiştir. Ayrıca Peygamber vefat etmeden önceki vasiyetname yazma ve Hz. Ali'yi görevlendirme isteği de yerine getirilmemiştir. Tüm bunlar Alevilerce Hz. Ali'nin onun yerine geçeceğinin bir kanıtı olarak görülmesine neden olmuştur. Ancak İslam dünyası

[93]CliffordGeertz, "TheImpact of theConcept of Culture on theConcept of Man", TheInterpretation of Cultures, New York: Basic Books, 1973, s. 49-50

karışmış ve o istemeyerek dördüncü halife olmuştur. Halifelik döneminde yaşanan siyasi olayları bastırmak istese de birçok savaş yaşanmıştır. Cemel Savaşı ve daha sonra yaşanan Sıffin Savaşı meydana gelmiş, Muaviye ordusu ile yaşanan Sıffin savaşını Hakem Olayı sona erdirmiştir. Muaviye'nin siyasi ihtirasları sonucunda İslam dünyası Hariciler, Muaviye yandaşları ve Hz. Ali yandaşları olmak üzere üçe bölünmüş oldu. [94]

Yezid ile Hz. Hüseyin arasında yaşanan savaş sonucunda Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ve iktidar uğruna Peygamber'in torunu ve ailesine karşı yapılan katliamlar Alevi toplumunun hafızasında yüzyıllar boyu unutulmamıştır. Kerbela olayı Alevi toplumlarının bir araya gelmesinde hayati önem taşır. Bu olay ki o zamanki Müslüman memleketleri haklarını o kadar etkilemiş, Emevilere karşı büyük kin ve isyan hareketlerinin başlamasına neden olmuştur. Yezid'in Mekke ve Medine'ye saldırması bardağı taşıran son damla olmuştur. Özet olarak, camilerde Hz.Ali'ye küfür ettirilmesi, önce Hz. Hasan'ın, daha sonra Hz. Hüseyin ve ailesinin acımasızca öldürülmeleri, Emevi Hanedanı'na karşı muhalif bir düşünsel ve siyasi temeli olan bir harekete yol açmıştır. Bu harekete Hz. Ali yandaşlığı veya Alevilik demek mümkündür.[95]

Kızılbaşlıkta/Alevilikte ve Bektaşilikte, Muhammed ve Ali'nin tanrının tezahürü olarak görüldüğü izlenimi hâkimdir. Yani Kızılbaş/Aleviler bir taraftan Muhammed ve Ali olarak tezahür eden Tanrı'nın birliğini kabul ederken, diğer taraftan Ali'nin bir olan tanrıyla özdeş olduğu düşünmüş ve Muhammed'i aslında Ali olan tanrının tezahürü olarak görmüşlerdir.[96]Genel çerçeve ile geleneksel Alevi anlayışında Hz. Ali gerek dini bir lider gerek tanrının tezahürü olarak görülmesi, ele alınması gereken elzem bir noktayı sunar. Kırkısrak Alevilerinin Ali inancını ortaya koyması bakımında İbretinin şu dörtlüğü önemlidir:

Ali'ye Allah diye bühtan ettiniz

Haşa Ali Allah değil velidir

Gittiğiniz kör şeytanın yoludur

Büyük bir kafirdir dedeleriniz

[94]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s.179- 180
[95]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012,s.75
[96]Bodrogi, K.K., "Kızılbaşlar/Aleviler", Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2017, s.128-130

Yukarıda genel hatları ile vermeye çalıştığımız Alevi inancının oluşumu ve Kırkısrak Alevileri'nin bu oluşum karşısında tutum ve davranışları önemlidir. Zira Kırkısrak Hakikatçileri kendi geleneksel inançları bağlamında Ali'yi tanrının tezhürü olarak görmemekle birlikte geleneksel Alevilerde olduğu gibi dini bir önder olarak ele almamaktadır. Tam da bu noktada Ali Haydar Ülger şöyle aktarır: *Peki neden Hasan ile Hüseyin üzerine Kerbela'da katledenlere, kadınların çıplak develer üzerinde sürülmesine zehirlenmesine sahip çıkarlardı? Hakikatçi kültür nerede olursa olsun ezilen, mazlum, yok edilen bütün toplumları her zaman barındırmıştır."* Kırkısrak topluluğu kendilerini geleneksel Alevi inancı ile bir görmemekle birlikte Kerbela ve Hz. Ali'ye olan sevginin ezilen bir toplum olmasına dayandırmaktadır. Böylelikle Ali inancı bağlamında kendilerini soyutlayarak yeniden inşa ve idame sürecinde bir Alevi kimliği üretmektedirler. Çünkü Hakikatçi Aleviliğin oluşum ve yayılım dönemleri ele alındığında, o dönemin önemli Hakikatçi simalarının deyişlerinde, cönklerinde, divanlarında Ali sevgisinin var olduğunu, Kırkısraklıların aksine bir önder olarak görülmektedir. "Melûli deyişlerinde 'ben Aleviyim, Bektaşi'yim; Ali, Hüseyin ve Hacı Bektaş bendesiyim' diyor. Hz. Ali'yi en yüce ilahi gücün kaynağı olarak görüyor ve Hacı Bektaş'ın pirliğini vurguluyor."[97] Kısacası topluluk Ali sevgisi için farklı bir yorum dile getirse de Hakikatçilerin şiirlerine bakıldığında geleneksel Alevi inancında olduğu gibi bir Ali sevgisi söz konusudur. Kırkısrak'ta söylenen bu vurgu günümüzde Hakikatçiliğin de artık yerine getirilmediğini ve gerek inançsal gerek ritüel bağlamında topluluğun kültürü devam ettiremediğini göstermektedir. Bu nedenle bu ifadeler oluşan kimlik inşası için yeni bir söylemin ve bakış açısının sunulmaya çalışıldığını gözler önüne sermektedir.

Kırkısrak Alevi topluluğu için sevilen Ali'nin kim olduğu A. Haydar tarafından şöyle belirtilir: "*Hakikatçi Aleviler Muhammedi Ali'yi eleştirirler. Onların bildiği anlamdaki Ali sevgisi cihatçı vurup kıran Zülfikar bürünüp düldülle koşan bir Ali asla sevilmez. Kimki iyilik yapmışsa kim ki güzellik yapmışsa onların Alileri farklıdır. Eğer gerçekten o Ali kılıç kuşanmamış insan öldürmemişse o Hakikatçilerin Ali'sidir. Eğer bu savaşı nefsiyle yapmışsa yani insanlığın karşı çıktığı reddettiği şeylere karşı savaşmışsa o Ali'yi beğenirler."* Evrensel bir Ali tasvirinin çizildiği ve bu çerçevede kendilerini "Alevi" yani Ali'den gelen anlayıştan ziyade, haksızlığa uğrayan bir toplumun önderi

[97] Seydi Özcan, "Alevilik ve Hakikatliler", Yorum Basın Yayın, Ankara; 2009, s. 58.

olarak görüldüğü söylenebilir. Bunun yanı sıra hümanist bir söylem ve evrensel bir inanç sistemi etrafında oluşturulan bu yeniden inşa edilen Alevi tasavvuru; şiddete, zalimliğe, her türlü insan dışı eylemlere karşı bir dik duruş olarak nitelendirilmesi söz konusudur. Sözün özü Kırkısrak Hakikatçileri'nin geleneksel Alevi anlayışından Ali inancı bağlamında ayrıştığı, Ali'nin benimsenmesinin nedenlerini hümanist bir söylem etrafında toplandığı, bu nedenle oluşan bu yeni kimliğin görünürleşerek kendisini hissettirdiği ifade edilebilir. Son olarak ise edilen gözlemler ile belirtebiliriz ki topluluk üyelerinin evlerinde Ali'yi temsil eden herhangi sembol ve metanın olmadığı, mezar evi ve cemevlerinde dahi Ali'yi sembolize eden metalaştırmanın olmayışı yukarıda bahsedilen Hakikatçi anlayışını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Burada yeri gelmişken inkarnasyon anlayışından da bahsedebiliriz. İnkarnasyon olarak bilinen tanrının insan şeklinde tezahür etmesi anlayışı, Hakikatçi Alevilerde de söz konusudur. Ancak daha önce de belirtmiş olduğumuz üzere topluluk içerisinde herhangi bir mitleştirme ve karizmatik önderin kabul edilmeyişi, bu inancı sadece tanrının insanda tezahür etmesi fikriyle devam ettiği ifade edilebilir. Hakikatçiler için ne Ali ne Alevi inancı içerisindeki bir şahsın, hatta Şıh Mamo'nun dahi tanrının tezahürü olmadığı, tanrının tüm insanlığın içinde var olan bir fenomen olarak görülmesi önemlidir. Nitekim bu anlayış ile Kutsal gökten yeryüzüne insan süretiyle indirilmesiyle, insanın önemi ve değeri artmaktadır. Bu nedenle gerek mitleştirme olsun gerek ritüel bakımından asıl olanın insan-ı kamil mertebesine ulaşan birey ile yapılan tüm eylemlerin kutsallaştırılması söz konusudur. Örneğin ileride daha ayrıntılı anlatacağımız cem ritüelinin Hakikatçiler için aslında tanrının tezahürü olan insan ile yapılan yüz yüze sohbetin olması ya da Kâbe denilen şeyin taş bir yapıdan ziyade insanın kalbinde olduğu fikri bunu doğrular niteliktedir. Melikof'un da ifade etmiş olduğu gibi; "Yüksek tanrılar uzak ve etkisizdir."[98] Bu nedenledir ki, yüksek tanrılar yerini gerçek yaşamda var olan insanoğluna bırakmıştır. Hakikatçi Aleviler içinde durum böyle olmakla birlikte, tanrı insanın ta kendisidir.

Alevi inanç sisteminin önemli bir yapı taşı olan **On İki İmam** inancı ise Alevilerin Hz. Muhammed'den sonra önder olarak tanıdıkları Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın soyundan gelen, Ehl-i Beyt'in devamı niteliğinde kişilerdir. Aleviliğin oluşumu açısından önemli rol oynayan kutsal şahsiyetler olarak anılmaktadır. Bu İmamların adları sırasıyla: Hz.

[98]Melikoff, I.(2007), "*Kırklar'ın Cem'inde*", Demos Yayınları, İstanbul, s.126.

Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Zeynel Abidin, İmam Muhammed Bakır, İmam Cafer Sadık, İmam Musa Kazım, İmam Ali Rıza, İmam Muhammed Taki, İmam Ali Naki, İmam Hasan Askeri ve İmam Mehdi.[99]Geleneksel Alevilikte on İki İmam tanrısal ruhun insan formunda tezahür etmesi inancına bağlıdır. Bu nur, kurtarıcı olarak (Mehdi) olarak yeniden ortaya çıkarmak üzere zamanın sonu gelinceye dek gizlenen On İkinci İmama kadar Hüseyni çizgide yer alan imamlarda tekrar tekrar tezahür edecektir. [100] Geleneksel Alevilik içerisinde On İki İmam inancı genel hatları ile verilmeye çalışıldıktan sonra bu inancın Kırkısrak Alevilerine yansımaları ele alınabilir. Böylelikle Kırkısrak Alevilerinde yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucu topluluğun on iki imamlar hakkında yeterli bilginin olmadığı, On İki İmam orucunu genel olarak tutmadıkları ifade edilebilir. Bunun yanı sıra kendilerini Ehl-i Beyt soyuna dayandırmayarak ocak sistemi içerisinde yer almamaları, On iki İmam inancının topluluk içerisinde var olmaması sonucunu doğurmuş olabilir. Şunu da belirtmek gerekir ki topluluk içerisindeki erkek isimlerinin genellikle On İki İmam isimlerinden olan Hasan ve Hüseyin'in sık kullanıldığı; böylelikle modernleşme ile beraber dinsel bir ayrışmanın olmasına karşın Alevi kimliği taşıması bağlamında bu isimlerin tercih edilmiş olabileceği fikri akıllara gelebilmektedir.

İnanç bağlamında ele alınacak bir diğer konu ise ocak sistemidir. **Ocak sistemi** geleneksel Alevi inancında dinsel hizmetleri gören dedelerin aileleri ve aileler çevresinde oluşan organizasyonu ifade etmektedir. Her dede ve talip ailesi bir ocağa bağlı olmakla birlikte, dedenin ve talibin soyu "evlad-ı Resul ve Muhammed Ali'ye" uzanan, "piri" veya aynı anlamda kullanılmak üzere "mürşidi" olmalıdır.[101] O halde geleneksel Alevi inancı Ocak sisteminden ayrı düşünülemez ve bunun yanı sıra talibin ve dedenin bu sistem içerisinde belirlenmiş bir konumu söz konusudur.

Ocaklar yani dede ailelerine mensup olmak bazı ayrıcalıkları da beraberinde getirmektedir. Gerek maddi gerek manevi güçler ile topluluk içerisinde etkin otorite ve rollere sahiptir. Bu ulu kişiler aynı zamanda İslam Peygamberi'nin ve Ehli Beyt'in soyuna dayanmaktadır. "Hak-Muhammed-Ali Yolu" olarak adlandırılan bu kutsal yol, Ocaklar aracılığıyla yüzyıllardır süregelmektedir. Farklı ocaklar olmakla birlikte, bunlar isimlerini Dede Garkın, Sarı Saltuk ve Hıdır Abdal gibi Alevi ulularının adlarını

[99]Yaman, Ali, (2012),*"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, s. 206
[100]Bodrogi, K.K.,*"Kızılbaşlar/Aleviler*", Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2017, s.131
[101]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s.230

taşımaktadır. Ocaklar zaman içerisinde, bu kutsal dervişlerin soylarından gelenlerce kurumsal hale getirilmiş, bu soylardan gelenlere ocakzâde denilmiş, bu görevi ocakzâde dedeler (seyyidler) yerine getirerek bir gelenek halini almıştır. [102] Anadolu'nun birbirinden uzak bölgelerinde yaşayan Aleviler iletişimlerini Ocaklar ve dedeler aracılığıyla yerine getirilmiştir. Bunun yanı sıra ocağın ve dedelerin topluluk içerisinde etkin bir nüfuza sahip olması, kendi içerisinde bu türlü bir yapılanmaya gidilmesi Alevi ocaklarına bağlı toplulukların kapalı bir yapı sergilemesine yol açmıştır. Çünkü her ocak belli bir nüfuz alanına sahiptir; bu ise her ocağın farklı uygulama ve dinsel faaliyetlerde farklılıklara sahip olmasında etkili olmuştur.

Kırkısrak Alevilerinin ocak sistemi ve dedelik kurumu ile ilgili düşünceleri şu şekilde ifade edilmektedir: *Kurumsal anlamda Dedelik 19.yy ortalarından daha öncesinde yetersiz olmaya başlayınca Anadolu içlerinde özellikle iç Toroslarda genel bilgi, tasavvuf, toplumsal aydınlanma yönünde yetersiz bir yerden çıkamaz duruma gelir. Dedeler yalnızca bilinen ritüelleri yerine getirmeye çalışırlar. Ki dedelik kurumunun büyük çoğunluğu Şah Hatayi döneminde 'seyit sülalesindensin, dedesin' diye Şah Hatayinin bu toplumda sayı çoğaltmak adına verdiği çoğunun daha sonra yetersiz insanların eline geçtiği için dedelik kurumunu hakikatçiler reddederler. Dedelik kurumunun dört kapısının ilk iki kapısında şeriat ve marifet aşamasında kabul edilir ama hakikat aşamasında en üst mertebeye gelen olgun insan yani insan-ı kamil olduğu için dedelere ihtiyaç duymazlar. (*Ali Haydar Ülger, Kırkısrak) MarchBear'in modern ulus-devlet bağlamında GauriViswanathan'danaçımlayarak savunduğu üzere "din ilkel bir kimliğin temeli olarak görülerek rafa kaldırılıp milli kimliğe tabi kılındığından beri, inancın işaret olmaktan ziyade bir sosyal kimliği imgeler hale getirmiştir."[103]Böylece, günümüz dini inançlarının artık kabul görmeyen bir takım inançlardan daha bilinçli bir tercihe dönüştüğü söylenebilir. Kırkısrak Hakikatçileri de ideolojik sol söylem çerçevesinde, iktidarın yürütmüş olduğu asimilasyon politikalarına karşı ocak sisteminde takınmış olduğu bu tavır; üretilen bu sosyal kimliğin inanç bağlamında vuku bulmasına neden olmaktadır.

Hakikatçi Alevilerin ocak sistemi ile ilgili bu tavırlarının yanı sıra kendi içerisinde bir örgütlenme yapısına gidildiği, ancak bunun bir döneme kadar başarılı olduğu

[102]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s. 231
[103]Bear, M. (2004), "TheDoubkeBind of RaceandReligion. The Conversion of the Dönme toTurkishSecularNationalism", s.703. Aktaran, Dresler, M. (2016),"Türk Aleviliğinin İnşası", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.142.

belirtilebilir. Özellikle Şıh Mamo zamanında, topluluğun kendi içerisinde bir eğitim kurumu kurması, bu sayede Hakikatçi kültürün yeni nesillere verilmesi için birer okul görevi üstlenmesi önemlidir. Özellikle yaşlı topluluk bireyleri Aleviliğin esasları ve inanç yapısının ne olduğunu öğretmek amacıyla belirli günlerde toplanarak, çocuklara sadece Alevilik değil bunun yanı sıra dinler tarihi açısından metinler okuyarak bilgiler verilmeye çalışıldığı aktarılır. Bu nedenle insan-ı kamil olma yolunda hakikat evresine ulaşıncaya kadar bireyler bu şekilde iç örgütlenmeler sayesinde eğitimler alarak dede ve ocak sistemi gibi yapılanmalara karşı kendi yapılanma stratejileri ürettikleri ifade edilir.

Dedelik kurumuna kesin bir duruş sergilediklerini ifade eden Kırkısrak Hakikatçileri özellikle Şıh Mamo döneminde kendi içerisinde iç örgütlenmelere giderek dedelik vasfına karşın "şıh" kavramını ortaya koymaları dikkate değerdir. Ancak "şıh" kavramının kullanımını bir dinsel yapıya bağlı din adamı olmaktan ziyade yaşlı, bilge, insan-ı kâmil mertebesine erişmiş bilge olarak ifade edilse de; her din ve inanç sisteminde olduğu gibi Hakikatçilerde de dinsel örgütlenme stratejilerine gidildiği anlaşılmaktadır. Bu ise dedelik kurumunun karşısına yerel bir oluşumun ortaya atılmasıyla görünür hale gelmektedir. Ancak şehirlileşme ve modernleşme ile birlikte bu yapının kendini idame edemediği, yerini modern eğitimin ve bu eğitim içerisindeki eğitimcilere doğru bir dönüşümün olduğu; bu dönüşümün bir sonucu olarak da giderek seküler bir inanç yapısının açığa çıktığı söylenebilir. Modernleşme ve sekülerleşme bağlamında modern eğitim sistemleri bu açıdan toplulukların kendilik tanımı ve yeniden üretimini sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz Alevilerinde yeni bir tarih ve kimlik üretimi açısından köken mitleri de farklılık arz etmektedir. Alevileri erken dönem İslam'ın gerilimleriyle ilişkilendirenler olduğu gibi, İslam öncesi tarih ve inanç yapılarıyla ilişkilendirenler de vardır.[104] Kırkısrak Hakikatçileri de geriye doğru yeniden biçimlenen yeni bir tarih ürettikleri, hatta hayal edilen bu tarihi tükettikleri de söylenebilir. Bu genel Alevi içerisinde var olan yeni bir sorunu yansıtması açısında önemlidir. Gerek Kırkısrak topluluğu ile gerekse de civar köyle ile yapılan görüşmeler gösteriyor ki; Aleviliğin kökenine dair net bir bakış açısının olmadığı, bu nedenle Alevi toplulukların giderek sivrileşerek, her topluluğun yeni bir tarih üretiminde bulunduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra topluluğun katı suretle Aleviliğin bir "din değil, inanç sistemi" olduğu

[104]Subaşı, N.(2005),"*Alevi Modernleşmesi*", Kitâbiyât Yayınları, Ankara, s.58

düşüncesi, Aleviliğin yeniden tanımlanmasında ve kamusal alanda bir inanç sistemi olarak görünürleşmesi amaçlanması bakımından önemlidir. Buradaki bir diğer amaç ise ideolojik temelli bir kimlik inşasıdır. Özellikle Hakikatçilerin öğretilerinin büyük bir çoğunluğunun Mazda inancı ve Zerdüşt öğretisinden geldiği fikri etnik ve kültürel öğelerin katkı ve karışımından meydana gelen bir inanç yapısını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra topluluğa göre Hakikatçi Alevilik birçok inanç ve dinin birleşiminden oluşan bir yapıda olduğu öne çıkmaktadır.

5.2. Ritüel

Latince bir kelime olan "ritüel"in kökü "rit" kelimesi "bir şey yapmak" anlamındadır. Kavram biraz özelleştirildiğinde "inananların üzerinde uzlaşarak simgesel anlam yükledikleri geleneksel uygulamalar"[105] olarak tanımlanabilir. Ritüelin bu tanımlaması, uygulamanın belirli bir kesim tarafından belirli zamanlarda ve sembolleri kullanarak bir davranış modeli oluşturması olarak ifade edilebilir. Bu uygulamaları anlamlı ve özel kılan şey ise simgelerin olağanüstü kudretle yani kozmik bir yapıyla ilintili olmasıdır. Tüm bu tanımlamalar dar anlamda ritüelin temel tasvirini yapabilir. Ancak geniş anlamda toplulukların bu uygulamalar dizisini farklı formlarda sunarak icra edilişini analiz etmekle mümkün olabileceğini ifade edebiliriz. Burada KırkısrakHakikatçilerinin icra ettikleri ya da artık icra etmedikleri ritüeller üzerine bir değerlendirmede bulunmaya çalışacağız. Bunu yaparken de geleneksel Alevi ritüelleri ile Kırkısrak Alevilerinin ritüelleri arasında zaman zaman mukayeseler yapmış bulunacağız.

İnsanlığın yaşadığı ortak duygulardan biri olan ölüm, hemen hemen her toplumda önemli bir geçiş evresini işaret etmektedir. Bu geçiş Alevi toplumlarında da farklılıklar arz etse de genel Alevi anlayışında olduğu gibi Kırkısrak Alevilerinde de ruhun ölümsüzlüğü anlayışı hâkimdir. İnsanoğlu ölümlülük algısı ile başa çıkmak için sürekli olarak ölüme bir açıklama getirerek akıl tarafından onu bertaraf etme halindedir. Bauman'ın da belirtmiş olduğu gibi; ölüm, aklın gücüne pervasızca karşı koyar. Akıl denilen şey iyi seçim yapmaksa ölüm bu seçimi yok eder. Bu nedenle ölüm aklın güvenirliğini boşa çıkartarak onu bir utanç duygusu içerisine koyar. Bu utancı bertaraf etmek için ise ölümün keşfedilmesinden beri toplumlar bu utancı unutturabilir

[105]Hakan Olgun, "*İbadet, Ritüel ve Kurban",* Milel ve Nihal Dergisi, sayı:13, 2016, s.83-83

umuduyla ince kurnazlıklar üretmeye çalıştılar.[106] Zira Alevi toplulukları da bu nedenle ruh ve can kavramları ile ölümlülük veya ölümsüzlük üzerine stratejiler geliştirmişler diyebiliriz. KırkısrakHakikatçilerine göre de ruh bedenden ibaret olup, aslında insan bedeninin kalıbı şeklinde olduğunu açıklarlar. Ruhun insan bedenine ekilen bir toprak gibi bedene ekildiğini, asıl olanın can olduğunu ifade ederler. İşte tam da bu noktada can denilen şey aslında topluluk için ölümsüzlüğün bir açıklamasıdır. Ölümlü olan ruh ölümsüz olan beden ile sürekli olarak don değiştirerek varlık âlemine geri döner, bu devinim insan-ı kâmil mertebesine ulaşıncaya dek devam eder.

Ölüm genel Alevilik için İlahi Hakikatten çıkan ve ona dönen bir tezahür dairesine inanan Türk Mistikleri için iki anlama gelir. Eğer birey tinsel yolculuğunda daireyi insan-ı kâmil olarak tamamlarsa hak ile hak olur. Eğer daireyi tamamlamamışsa görülmez bir tinsel duruma geçer. Fiziksel olarak geri dönemez, sadece hakikat mertebesine ulaşanlar fiziksel dünyaya insan-ı kâmil olarak dönerler. [107] Hakikatçi Aleviler de ölüm anlayışı ise diğer Alevi toplumlarda diğer bir deyişle genel Alevi anlayışına benzer yönleri olmakla birlikte bazı noktalarda ayrılmaktadırlar. Hem geleneksel Alevi inancında hem de Kırkısrak Alevilerinde ortak olan anlayış; beden ölür ancak can ölmez. Bunun yanı sıra topluluk yukarıda Bauman'ın da ifade ettiği gibi ölümü akıl çerçevesinde açıklamaya çalışır. Hakikatçi kültür bilimsel bir ölüm algısı ve gelenek çerçevesinde şekillenen bir inanç örüntüsü ördüğünü belirtir. Bu örüntü rasyonalizmin topluluk içerisindeki simgeleştirilmesinin bir sonucudur diyebiliriz. Zira hiçbir topluluk, insan hayatını etkileyen önemli bir fenomen olan ölüme karşı bu kadar bilimsel yaklaşmamıştır diye düşünüyorum. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki bu aklileştirme çabası yine de başarılı olamaz. Çünkü canın cisim ya da topluluğun deyimiyle don değiştirme rasyonel bir zihin ile açıklanamaz bir olgudur.

Sosyal farklılaşma ileri bir dereceye vararak, kutsal ile kutsal dışı ayrılmakta, topluluk laikleşmekte, olayları her zaman bilimsel ve akli olarak açıklamakta, eğitim-öğretim yaygınlaşarak değer kazanmaktadır. [108] Hakikatçi Aleviler de ölüm gibi toplumu derinden ilgilendiren bir fenomene dahi, bilimsel bir açıklama ile yaklaşarak gündelik hayatın içerisinde var olan dinsel ve metafiziksel ilişkiyi bertaraf etmektedir. Sözün özü

[106]Bauman, Z. (2000), "Ölümlülük, Ölümsüzlük ve diğer Hayat Stratejileri", Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.28
[107] Birge, J. K. (1991), "Bektaşilik Tarihi", Ant Yayınları, İstanbul, s. 146
[108] Günay, Ü. (1986), "Modern Sanayi Toplumlarında Din", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:3, Kayseri, s.55

ölüm ve ölümsüzlük üzerine topluluğun geleneksel Alevi inancı ile benzer anlayışlar sergilemesinin yanı sıra Hakikatçiliğin özünün bilimsellik olduğu, metafizikten uzak olduğunu belirtmesi dikkat çekicidir.

Topluluğun ölüm sonrası pratik ve uygulamaları, mezarları ele alındığında yeni bir Alevi kimliğinin oluşturulmaya başladığının açık bir örneğini sunar. Zira geleneksel Alevilikte ve hatta Suni anlayışta olduğu gibi ölünün temizlenmesi ve akabinde defnedilme işlemi topluluk ile benzerdir. Ancak son zamanlarda mezar töreni esnasında geleneksel Alevilikte olduğu gibi bir dede tarafından duaz okunmamaktadır. Topluluk ne geleneksel Alevi uygulamaları ne de Suni anlayış etrafında okunan duaları kabul etmemekte, topluluk içerisindeki saygın birinin konuşması ile defnetmektedir. Bunun yanı sıra mezarların bulunduğu bölgeler de dikkate değerdir. Zira birçok toplumda olduğu gibi mezarları yerleşim yerinden uzak tutmak yerine her mahalle kendi mezarlığını oluşturarak sadece birkaç yüz metrelik (100-200 m) bir mesafe arasına koymaktadır. Oysa Baudillard'a göre mezarlıklar ilk gettolardır.[109] Gettoların ilk örnekleri, insanlık için ilk modelleridir. Gerek planlanan mezar törenleri gerek mezarlıkların yapısı, topluluktan tecrit edilen bir grubu temsil ederken, Kırkısraklıların mahallelerinin içerisinde mezarlıklarını oluşturması bilinen mezar algısını değiştirmektedir. Tam da bu noktada Bauman toplulukların ölüm tözünü iki çıkış yolu ile reddettiklerini söyler: 1- varlığın kalıcılığının kabul edilmesi, 2- biyolojik ölüm noktasının ötesinde bireysel sürekli varoluşun olabileceği.[110] Toplulukta Bauman'ın yapmış olduğu ayrıma göre varlığın kalıcılığının kabul edilerek, yaşamı ve ölümü sonsuz varlığın değiştirilebilir biçimlerine, varoluşun sürekli farklı evrelere dönüştürülen bir olgu olduğu düşünülmektedir diyebiliriz. Zira topluluk ile yapmış olduğumuz görüşmelerde de bu fikrin yaygın olduğu, mezarların korkulması gereken mekânlar olmadığı, aksine ölen kişinin başka bir formda geri geldiğine, bu döngüsel devinimin mutlaklığı karşısında oldukça soğukkanlı davranıldığı dikkat çekmektedir.

Burada Kırkısrak Alevi kimliğini belirginleştiren ve onu diğer Alevi topluluklar ile farklılaştıran uygulamalar açısından ele alınması gereken bir diğer elzem konu cemdir. Cem sözcüğünün Türkçe karşılığı toplamak, bir araya getirmek ya da yüz gibi anlamları karşılamaktadır. Genel Alevi anlayışında da cem tam anlamıyla bu anlama uygun bir

[109]Bauman, Z. (2000), "Ölümlülük, Ölümsüzlük ve diğer Hayat Stratejileri", Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.39
[110]Bauman, Z. (2000), "Ölümlülük, Ölümsüzlük ve diğer Hayat Stratejileri", Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.40-41

şekilde yüzyıllarca işlev görmüştür. Yaman'ın da ifade ettiği gibi özellikle kış aylarında perşembeyi cumaya bağlayan akşam Alevilerin bir araya gelerek yapmış olduğu ibadetler bütünüdür. [111] Oysa Kırkısrak Aleviliğinde böyle bir cem ritüelinden bahsetmek mümkün değildir. Topluluk için cem; tarih ve takvim belirlenmeksizin insanların bir araya gelerek yüz yüze yapmış olduğu sohbetlere verilen addır. Zira dedelik kurumunun işlevinin yerine getirilmemesi ve bu doğrultuda dedenin yapmış olduğu pratik ve uygulamaları kabul etmeyişleri kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle cemde yaratılan rol ve statülerin işlevini kaybetmesi ve bu işlev kaybının nedeninin ideolojik bir algı ile olması, topluluğun sembolik ve ideolojik bir kimlik yaratımı içerisine cem ritüelini ayrıştırmasına, ötekileştirmesine yol açtığı ifade edilebilir. Dinsel pratiklerde yaşanan bu formsal ve değersel işlev kayıplarının en büyük nedeninin Osmanlı'dan beri Alevi kimliği üzerine yapılan asimilasyon politikaları olarak ele alınması, karşıt bir ideoloji oluşumuna neden olmaktadır. Bu karşıtlık ise var olan inançsal değerlerin başka bir deyişle genel kabulün karşısına marjinal ve yeni bir kimliksel oluşumun çıkarılması Hakikatçileri anlamakta önem arz etmektedir.

Oluşan bu yeni Alevi kimliği anlamak adına kutlamalar ele alınması önemli bir husustur. Nebi Özdemir'in de belirtmiş olduğu gibi; eğlence, bir boş zaman etkinliğidir. Boş zaman ise "bireyin hem kendisi, hem de başkaları için bütün zorluklardan ya da bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçtiği bir uğraştır." Ancak boş zaman belirli bir amaç için geçirilen bir zaman olarak algılanmalıdır. Zira eğlence dediğimiz şey anlamlı bir yaşantın ürünüdür. [112] Bu nedenle toplulukların anlam dünyalarını keşfetmek için eğlence ve kutlamalar oldukça işlevsel olmaktadır. Çünkü kutlamalar toplulukların kültürel ve geleneksel özelliklerini yaşatması bakımından önemlidir.

Kutlama türünden toplumsal bir etkinliğin yaratılabilmesi için öncelikle herkesin onayladığı bir sebebin var olması ya da yaratılması gereklidir. [113] Burada geçiş kutlamalarından ziyade kültürel ve geleneksel etkinlikler üzerinde durarak Hakikatçi kimliğini bu bağlamda ele alacağız. KırkısrakHakikatçilerinin genel Alevi kutlamalarını icra etmemesi hatta kendi kimliğini belirginleştiren bir kutlamanın olmaması yaşanan dönüşüm ve ritüel kayıplarını ortaya koymaktadır. Alevi kimliğini sembolleştiren hiçbir kutlamanın yaşatılmaması Hakikatçi Aleviliğin her açıdan geleneksel Alevilikten

[111]Yaman, Ali, *"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s.211
[112]Özdemir, N. (1999), "Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları", Milli Folklor Dergisi, Sayı: 42, s.31
[113]Özdemir, N. (1999), "Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları", Milli Folklor Dergisi, Sayı: 42, s.33

ayrıştığını gösterir. Ancak bunun yanı sıra son yıllarda birkaç kez Londra'da Hıdrellez kutlamalarının eski formunu ortaya koymak, Hakikatçi kültürü yeni nesile tanıtmak amacıyla tiyatro şeklinde icra edildiği de belirtilmiştir. Bu ise topluluğun oluşan bu Alevi kimliğini bir köken ve öz arayışa giderek ortaya koymaya çalışması, yaratılan ideolojik ve milliyetçi bir atıf çerçevesinde değerlendirilebilir.

Genellikle yeni bir yaratım ve oluşum içerisine giren toplulukların gerek ritüel gerek inanç bağlamında eski formunu değiştirmesi ya da içinin boşaltılması söz konusudur. Zira yapısal dönüşüm ve değişimin kaçınılmaz bir sonucu olarak gelenekler içerisinde var olan erkanlar ve uygulamalar yeni bir algı ile icra edilerek kendi hakimiyet alanını kurmaya çalışır. Kırkısrak Alevileri de tam bu noktada gerek Cem ritüelinde olsun gerek kutlamalar gerekse ölüm ritüelinde olsun oluşturdukları yeni bir Alevi söylemini geleneksel olandan ayrıştırarak kendisine yeni bir yaşam alanı sunmaktadır. Bu nedenle ideolojik bir temelde dedeyi kabul etmeyerek cem ritüelini icra etmeyecek, ortodoksi söylemin karşısına yeni bir ölüm anlayışını koyacak, genel pratik ve ritüellerin yerine modernitenin ortaya çıkardığı dernekler ve kurumlar vasıtasıyla yeni söylem alanları sunacaktır. Tüm bunları yaparken de tabii olarak kendi köken araştırmaları içerisinde Kürt ve Alevi kimliğini sentezleyerek bir ben tasavvuru ortaya koymaktadır. Bu tasavvur oluşan bu ideolojik milliyetçi Alevi kimliğini marjinalleştirerek topluluklar içerisinde kendi yerini açacaktır.

SONUÇ

Malatya'nın Akçadağ ilçesinden gelen Harunuşağı aşiretinin mensuplarından olan Kırkısrak Alevileri, Kayseri'ye göç ile birlikte bu isimle anılmaya devam etmiştir. 19. Yüzyıla kadar gerek Osmanlı baskısından gerekse inançsal dışlanmışlık sebeplerinden kapalı bir toplum biçimi sergileyerek sürekli göç etmişlerdir. Son olarak Kayseri'nin Sarız ilçesine göç etmişseler de 1960'lı yıllarda yoğun dış göçü ile Batı Avrupa ülkelerine göç dalgaları yaşamışlardır. Tüm bu göçler ve yaşanan toplumsal değişimler Kırkısrak Alevilerinin geleneğinde ve inanç yapısında dönüşümler yaşamasına yol açmıştır.

Yaşanan değişim ve dönüşümler çerçevesinde tüm inanç ve ritüeller tek tek ele alındığında doğum, sünnet, evlilik gibi geçiş ritüellerinin diğer Alevi toplulukları ile belirgin farklılıklar yaşanmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra bu ritüellerinin birçoğunun kökeninin Mazda, Şamanizm ve Zerdüşlük gibi inanç yapı kalıntılarından ortaya çıktığı görüşü, oluşturulan yeni Alevi kimliğinin oluşumu açısından önemlidir. Zira çoğu topluluk gerçekleşen değişimler karşısında ya tüm ritüel ve yapıları yok ederek yeni bir form ortaya çıkarır ya da eski geleneksel olanı yeniden gün yüzüne çıkararak otantik bir kültür yaratır. Kırkısrak Hakikatçileri ise ortaya çıkan bu ideolojik kimlik tesisinin köklerini eski Kürt inanç yapılarına indirgemekte, geleneksel Aleviliğin karşısında otantik bir Alevi kimliği ve kolektif kültürel hafıza inşa etmektedir.

Hakikatçi Alevilik bahsedilen otantik bir kimlik tesisi ile var olan kalıpları reddederek kendisine yeni bir yaşam alanı ve farkındalık sunmaktadır. Bu farkındalık ise topluluğun kapalı yapısı ile yüzyıllarca devam eden Alevi ve Kürt kimliğinin birer birleşiminden meydana gelmektedir. Ölüm gibi insanlığın en önemli geçiş ritüelinde dahi kendilerine has bir uygulama ile Hakikatçi kimliğini sergilemektedirler. Ritüellerde ve inanç yapılarında geleneksel Aleviliğin ve ortodoksi İslam'ın argümanlarını temel almamaktadır.

Kırkısrak Aleviğinin temel felsefesi ve erkanın ne olduğu tartışıldığında ise kendilerini Hakikatçi Aleviler olarak ilan etmekte, yüzyıllarca göç dalgaları ile geniş bir coğrafyaya

yayılarak varlığını korumaya çalıştıkları ifade edilebilir. Alevi olarak anılmaktan ziyade Kızılbaş terimini kullanmaları ise, Hz. Ali ile ilgili düşünceleri ve bu nedenle Ali'den gelen yani Alevi isminden ziyade Kızılbaş/Aleviler ifadesini kullanmaları dikkate değerdir. Çünkü topluluğa göre Hakikatçi Aleviliğin temel felsefesi içersinde birçok dini ve inanç yapısını barındıran senkretik bir oluşumdur. Bu oluşum ise bahsedilen inanç yapılarının iyi yönlerinin birleşimi olan bir yapı olarak Ali ve onun gibi ezilen milletleri kucaklayan hümanist bir söylemin bir aradalığı olarak ifade edilmektedir.

Yaşanan yapısal dönüşümün bir sonucu olarak ideolojik kimliklerin üretimi bağlamında sosyal ve dinsel eylemlerin denklerinin toplumsal hayatta belirgin hale getirildiği dernekler ve vakıflar önem arz etmektedir. Bahsedilen yapısal dönüşüm, bir yandan bazı sosyal eylemlerin anlamsal ve işlevsel kayıplara uğramasına neden olurken bir yandan da yaşanan bu işlev kaybını telafi edecek ideolojik referanslar ve organizasyonlar üretmektedir. Dernekler bu işlev kaybını gidermede geleneksel yerel yapı ile modern olanı sentezleyerek Hakikatçi kimliği yeni nesillere aktarmada bir araç olarak kullanılmaktadır. Gerek Kayseri merkezde bulunan Kırkısraklılar Derneği gerek Batı Avrupa ülkelerinde kurulan Kırkısraklılar dernekleri bu işlev kaybını ve kültürü aktarmada önemli bir mecradır. Bu dernekler ve teknolojik iletişim adresleri topluluğun bir arada olmasını sağlamasının yanı sıra sosyal dayanışma ağlarına dönüşen birlikteliğin devamında da önemli araçlar olmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki ocak sistemi, dedelik, müsahiplik, cem, Ali inancı, kutlamalar gibi Aleviliğin temel yapı taşlarına yeni bir yorum ve yaşayış getirmesi bakımından Hakikatçi Alevilik geleneksel Aleviliğe karşılık farklı bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ne İslamiyet ne de tam olarak Aleviliğin içerisinde var olan bir inanç yapısı veya inanç felsefesi olarak değerlendirilmesi, bütün dinler ve inanç sistemlerinin bileşkesi olarak ifade edilmesi, Hakikatçi Aleviliğin bir üst şemsiye niteliğinde bir araya gelen hümanist sol eğilimli bir kimlik inşasına gidildiğini akla getirmektedir. 21. Yüzyılın post modern çağında bulanıklaşan tüm değerler üzerine çizgileri belirsiz bir yaşayışlar arayışına gidildiği ve böylelikle oluşan bu bulanık kimliklerin inançsal yapısına yeni bir söylem ile Hakikatçi felsefe adı verilmesi dikkate değerdir.

KAYNAKÇA

ASAD, Talal, (2016), "*Sekülerliğin Biçimleri*", Metis Yayınları, İstanbul.

BAUMAN, Z. (2000), *"Ölümlülük, Ölümsüzlük ve diğer Hayat Stratejileri*", Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BARAN, M. (2011). *Koçgîrî Kuzey- Batı Dersim* (ikinci Baskı b.) Saresur- Kızılbaş Yayınevi, Ankara.

BAYRAK, M. (1997). *Alevilik ve Kürtler.* Öz-Ge Yayınları, Ankara.

BAYRAK, M. (2015). *İç- Toroslar'da Oda Kültürü ve Kürtçe Edebiyat* (Birinci Basım b.) Öz-Ge Yayınları, Ankara.

BAYRAK, M. (2016). *Kürt Batıniliğinde Kutsal Metinler* (Birinci Basım b.) Öz-Ge Yayınları, Ankara.

BEAR, M. (2004), "*TheDoubkeBind of RaceandReligion. The Conversion of the Dönme toTurkishSecularNationalism*", ComparativeStudies in SocietyandHistory 46.

BELER, İnan, (2018),*"Koçgiri Aşireti'nde Ölüleri Anma Ritüelleri*", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

BERGER, P. (2002) "*Günümüz Din Sosyolojisi Üzerine Düşünceler",* Dini Araştırmalar, (Mayıs-Ağustos 2002), C. 5, S. 13.

BİRGE, J. K. (1991), "*Bektaşilik Tarihi*", Ant Yayınları, İstanbul.

BODROGİ, K.K. (2017),*"Kızılbaşlar/Aleviler*", Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BOZKURT, Veysel, (2015),*"Değişen Dünyada Sosyoloji*", Ekin Yayınevi, Bursa.

GEERTZ,Clifford, (1973),"TheImpact of theConcept of Culture on theConcept of Man", TheInterpretation of Cultures , New York: Basic Books.

GEZGİN, M. F. (1988)," Cemaat Cemiyet Ayrımı ve Ferdinand Tönnies", Sosyoloji Konferansları, sayı:22-183-201.

CRESWELL, J.W. (2016),*"Araştırma Deseni",* Eğiten Kitap, Ankara.

Çakmak, Y. Gürtaş, İ.(2016), "*Kızılbaşlık, Alevilik, Bektaşilik",* iletişim Yayınları, İstanbul.

……,Gürdal AKSOY, *"Hızır versus Hızır: Kültür Tarihi, Din Sosyolojisi ve Astroloji Bağlamında Dersim Aleviliğinde Xızır"*.

…....,Hans-LukasKIESER,*"Ezgi ve Diyalog Olarak Alevilik: Köy Ereni Melüli Baba"*.

……,Mehmet BAYRAK, *"İnanç ve Kültür Kaynaklarıyla Kürt Aleviliği"*.

Dierl, AntonJozef, (19991), "*Anadolu Aleviliği*", Ant Yayınları, İstanbul.

DRESLER, Markus, (2016),"*Türk Aleviliğinin İnşası*", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ELİADE, Mircea, (2003),*"Dinler Tarihine Giriş",*KabalcıYayınları, İstanbul.

ELİADE, Mircea, (1999),*"Şamanizm"*, İmge Kitapevi, (çev. İsmet Birkan), Ankara.

ERÖZ, Mehmet, (1990),*"Türkiye'de Alevilik- Bektaşilik"*, Kültür Bak. Yay., Ankara.

GÜNAY, Ünver, (1986), "Modern Sanayi Toplumlarında Din", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:3, Kayseri.

GÜNAY, Ünver. Ve Ecer Vehbi, (1999),*"Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar Ve Türkiye*", Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

GÜNDÜZ, Ş. (2005),*"Anadolu'da Paganizm",* Ankara Okulu Yayınları, Ankara.

OLGUN, Hakan (2016), "*İbadet, Ritüel ve Kurban",* Milel ve Nihal Dergisi, sayı:13.

KÖMÜR, M. (2007). *Ali Haki Edna Divanı Hayatı, Yaşam Felsefesi, Şiirleri* (birinci basım b.). Demos Yayınları, İstanbul.

MELİKOFF, Irene(2007), *"Kırklar'ın Cem'inde*", Demos Yayınları, İstanbul.

RİTZER, G. STEPNİSKY, J. (2015),"Çağdaş sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri", De Ki Yayıncılık, Ankara.

OKUMUŞ, Ejder (2003),*"Toplumsal Değişme ve Din",* İnsan Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Nebi (1999), "*Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları*", Milli Folklor Dergisi, Sayı: 42.

ÖZPOLAT, L., & Erbil, H. (2006). *Melûli Divanı ve Aleviliğin, Tasavufun, Bektaşiliğin Tarihçesi* (ikinci Basım b.). Demos Yayınları, İstanbul.

ÖZTAŞ, C. Ve ZENGİN, E. (2006),*"Göç ve Azerbeycan*", Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.

ÖZYAKIŞIR, Deniz (2013), "*Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama",* Nobel Yayınevi, Ankara.

SELÇUK, Ali(2008), "*Tahtacılar*", IQ Kültür Sanat Tatıncılık, İstanbul.

STOELTJE, Beverly J. (2005),"*Festival*", Milli Folklor Dergisi, sayı:17.

SUBAŞI, N.(2005),"*Alevi Modernleşmesi*", Kitâbiyât Yayınları, Ankara.

ŞAHİN, İlkay, (2012) "Ocaktan Cemevine Yapısal Bir Dönüşüm: İngiltere Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi Örneği", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sayı: 63.

ŞAPOLYA, Enver Behnan, (2004),*"Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi",* Elif Kitapevi, İstanbul.

ÜLGER, Ali Haydar,(2007),*"Dünden Bu Güne Kırkısrak",* Renk Ofset, Muğla.

ÜNVER, Günay, *Göç, Din Ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği*, Bilimname III, 2003/3.

WEBER, M. (2015),*"Şehir, Modern Kentin Oluşumu",*Yarın Yayınları, İstanbul.

YAMAN, Ali, (2012),*"Alevilik ve Kızılbaşlık Tairihi"*, Nokta Kitap, İstanbul.

YAMAN, Ali, (2011),*"Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan",* Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Veli Araştırma Dergisi, sayı: 60.

YILDIRIM, R. (2008). Protestan Alevilik: Purotluk. *Söz ve Adalet* (6- 7), 93- 97.

YILMAZ, Hulusi, "Sosyal *Değişme Sürecinde Alevilik (Ankara Örneği)*", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstirüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: 2008

TURNER, Victor. (2018), "Ritüeller Yapı ve Anti-Yapı",(Çev: Nur Küçük), İthaki Yayınları, İstanbul.

Şıhlar Mahallesinde bulunan Şıh Mamo Türbesi

Armağanlar Mahallesinde yapılan mezar töreni yemeği

Şıh Mamo Türbesi

Kalolar Mahallesinde bulunan Ermeni Mezarları

Kalolar Mahallesinde bulunan Ermeni mezarları

Armağanlar Mahallesinde düzenlenen mezar töreni

KIRKISRAK ALEVİLİĞİ (Kayseri)

ORIJINALLIK RAPORU

%8	%7	%3	%
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	m.friendfeed-media.com İnternet Kaynağı	%1
2	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
3	www.hbvdergisi.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	turkleronline.net İnternet Kaynağı	<%1
5	www.kerbela.biz İnternet Kaynağı	<%1
6	journals.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
7	tafsirundtawil.files.wordpress.com İnternet Kaynağı	<%1
8	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	www.mainboard24.com İnternet Kaynağı	<%1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

AdıSoyadı: Emine ERDİMEZ

Doğum TarihiveYeri: 01/01/1994, Battalgazi

MALATYA

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Telefon: 0 (545) 537 42 30

E-mail: emine.erdimez@gmail.com

YazışmaAdresi: Erciyes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü

EĞİTİM

Derece	**Kurum**	**MezuniyetTarihi**
Lisans	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2015
Lise	Malatya Fatih Anadolu Lisesi, Malatya	2011